

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Arkeoloji Ana Bilim Dalı

DOĞU DAĞLIK KILIKIA'DA KIRSAL YERLEŞİMLERDE TESPİT EDİLEN
YUVARLAK SUNAKLAR

Aslıhan ÖZBAY

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2010

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Arkeoloji Ana Bilim Dalı

DOĞU DAĞLIK KILIKIA'DA KIRSAL YERLEŞİMLERDE TESPİT EDİLEN
YUVARLAK SUNAKLAR

Aslıhan ÖZBAY

Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ümit AYDINOĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mersin, 2010

T.C.
MERSİN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ONAY SAYFASI FORMU

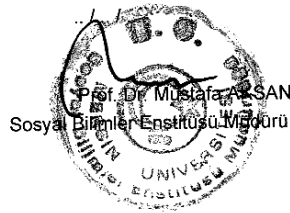
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Aslıhan ÖZBAY tarafından hazırlanan DOĞU DAĞLIK KILIKIA'DA KIRSAL YERLEŞİMLERDE TESPİT EDİLEN YUVARLAK SUNAKLAR başlıklı bu çalışma, jürimiz tarafından ARKEOLOJİ Ana Bilim / Ana Sanat Dalında YÜKSEK LİSANS / SANATTA YETERLİK / DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başarılı	Başarısız		
☒	☐	Başkan	Yrd. Doç Dr. Ümit AYDINOĞLU Unvan, Ad Soyadı, İmza (Danışman)
☒	☐	Üye	Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL Unvan, Ad Soyadı, İmza
☒	☐	Üye	Doç. Dr. Efrumiye ERTEKİN Unvan, Ad Soyadı, İmza
☐	☐	Üye	Unvan, Ad Soyadı, İmza
☐	☐	Üye	Unvan, Ad Soyadı, İmza

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın gerçekleşmesinde çok sayıda kişi ve kurumun katkıları olmuştur. Burada bu kişileri belirtmek ve teşekkür etmek isterim.

Bu çalışmada yer alan yuvarlak sunaklar, 2006 – 2009 yılları arasında Silifke-Erdemli ilçeleri arasında, aynı zamanda tez danışmanlığını yapan Yrd. Doç. Dr. Ümit AYDINOĞLU tarafından sürdürülen arkeolojik yüzey araştırmaları sırasında tespit edilmişlerdir. Bu konuda çalışma yapabilmem danışman hocamın önerisi ve izniyle mümkün olmuştur. Gerek bu sebeple, gerekse de tez çalışması süresince, fikirleriyle bana yol göstermesi, sabrı ve desteğinden dolayı kendisine teşekkür ederim.

Yuvarlak sunakların tarihlenmesinde büyük önem taşıyan kabartmaların değerlendirilmesi aşamasında destek ve yardımları için Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL'e, Almanca kaynakların çevirisi sırasındaki yardımları için Prof. Dr. Ayşe AYDIN'a, Arş. Gör. Erkan ALKAÇ'a, Arkeolog Ümit ÇAKMAK'a, yuvarlak sunakların profillerinin, mimari üslup çerçevesinde değerlendirilmesindeki desteği için Araş. Gör. Deniz KAPLAN'a, yuvarlak sunak çizimlerinin digital ortama aktarılmasındaki yardımları için Arkeolog Ahmet MÖREL'e, kullanılan Latince ve Yunanca kelimelerin yazım kuralları konusundaki desteği için Okutman Murat ÖZYILDIRIM'a teşekkürlerimi sunarım.

Bu tezin kütüphane çalışmasının büyük kısmı İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü'nde yapılmıştır. Yardımlarından ve konukseverliklerinden dolayı, İstanbul Alman Arkeoloji Enstitüsü çalışanlarına teşekkürü borç bilirim.

Manevi destek ve yardımlarını hiç bir zaman benden esirgemeyen annem Şenel KOPAL, babam Abdullah KOPAL ve ikinci annem Nadiye ÖZBAY'a, maddi ve manevi desteği ile her zaman yanımda olan eşim Yrd. Doç. Dr. Fikret ÖZBAY'a ve küçük kızım Derin ÖZBAY'a hoşgörü ve sabırlarından dolayı teşekkür ederim.

Mersin, 2010

Aslıhan ÖZBAY

ÖZET

Dağlık Kilikia bölgesi içerisinde Kalykadnos (Göksu) ve Lamos (Limonlu) nehirleri arasında kalan alan Olba Territoriumu olarak isimlendirilmiştir. Söz konusu Territoriumun sahip olduğu ayrıcalıklı yönetim şekli ile Hellenistik Dönemde Olba Rahip Krallığını içinde barındırdığı bilinmektedir. Territoriumun sahip olduğu özel yönetim biçiminin dışında kendine has bir mimari yapılanması olduğu da görülmektedir ve bu özel mimari Territoriumun sınırlarını belirlemede büyük katkı sağlamaktadır.

Silifke – Erdemli arasında yer alan bu Territoriumda bulunan kırsal yerleşimlerin incelenmesi sonucunda, bu yerleşimlerle ilişkili yirmi adet yuvarlak sunak tespit edilmiştir. Bu sunakların bölgede mezar sunakları, adak sunakları ve anı ve onurlandırma sunakları olarak üç farklı amaca yönelik olarak kullanıldıkları anlaşılmaktadır. Kaide profillerine bakıldığında bunların kendi içinde üç ayrı grup olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, üst kısımlarında taşıdıkları taç profiline göre alt gruplarının olduğu da görülmektedir. Tez kapsamında incelenen sunaklar gövdelerinde taşıdıkları kabartma, yazıt veya gövdenin tamamen boş bırakılması gibi bezeme özellikleriyle de üç ayrı guruba ayrılmaktadır.

Sunakların tarihlendirilmesine ve hangi amaçla yönelik kullanıldığını anlaşılmasına dair en önemli verileri gövdesinde kabartma bulunan sunaklar sağlamaktadır ve stilistik açıdan oldukça benzer mezar stellerinin Suriye ve Güneydoğu Anadolu'da yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Söz konusu bu benzer örneklerden hareketle sunaklar için bir tarihleme önerisi yapmakta mümkün olmaktadır. Sunakların

tarihlendirilmesinde bir diğer önemli veriyi kırsal yerleşimler içinde tespit edilen arkeolojik materyaller oluşturmaktadır. Çalışmada incelenen sunakların büyük kısmının bir mezar ile bağlantılı olduğu veya bir mezarın yakınında tespit edildiği bilinmektedir.

Anahtar kelimeler: Kilikia, Olba, Sunak, yuvarlak sunak, kabartma, çiftlik yerleşimi, mezar.

SUMMARY

In the mountainous region of Cilicia, and Lamos Kalykadnos Olba the area between the rivers has been named territory. The territory in question has a privileged form of government with the Hellenistic kingdom of priests in Olba host is known. Outside of the territory has its own special form of government that are seen in architecture and the architecture of this special is a great contribution in determining the boundaries of the territory.

Territorium contained within Erdemli and Silifke in rural areas as a result of the investigation, twenty-two round altars associated with these settlements have been identified. This altar altar tomb in the region, votive altars, and altars to honor the memories and for three different purposes are used as is understood. Looking at the base of their own profiles that were identified in three separate groups. In addition, they carry top of the crown profile of sub-groups are seen by. Thesis examined the body of the altar, they carry their relief, inscription or decorative features, such as the body is left completely blank is divided into three separate groups.

And which dating of the altar was used for the understanding of what the most important body of data that provides relief and stylistic aspects of the altar tomb steles is quite similar to Syria and are being used extensively in Southeast Anatolia. Similar examples of this movement comes from the altar to make recommendations for dating is possible. Other important data of an altar, dating to archaeological materials were found in

rural areas constituted. The study examined a large part of the altar may be connected with a tomb or a grave was found near known.

Keywords: Cilikia, Olba, altar, round the altar, relief, farm sites, burial.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	iii
SUMMARY	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR LİSTESİ	x
FİGÜRLER LİSTESİ	xi
GİRİŞ	1
BÖLÜM I: SUNAKLARIN TARİHÇESİ	
I.1.Hellenistik Dönem Öncesinde Görülen Yunan Kökenli Sunak Tipleri	7
I.2.Hellenistik Dönem Öncesinde Görülen Yunan Kökenli Olmayan Sunak Tipleri	14
I.3. Klasik Dönem ve Sonrasında Görülen Sunak Tipleri	18
BÖLÜM II: DAĞLIK KILIKIA BÖLGESİNDEKİ KIRSAL YERLEŞİMLERDE TESPİT EDİLEN YUVARLAK SUNAKLAR VE TİPOLOJİLERİ	
II.1. Tarihsel Süreç İçerisinde Yuvarlak Sunaklar	28
II.2. Kilikia Bölgesinde Tespit Edilen Yuvarlak Sunaklar ve Kullanım Amaçları	33
II.2.i. Mezar Sunakları	33
II.2.ii. Adak Sunakları	34
II.2.iii. Anı ve Onurlandırma Sunakları	38
II.3. Yuvarlak Sunaklarda Profil Gelişimi	39
II.4.Dağlık Kilikia'da Kırsal Yerleşimlerde Tespit Edilen Yuvarlak Sunakların Profil Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi	44

II.5. Dağlık Kilikia’da Kırsal Yerleşimlerde Tespit Edilen Yuvarlak Sunakların Profil Özellikleri Açısından Diğer Bölge Örnekleri İle Karşılaştırılması	50
II.6. Yuvarlak Sunaklarda Dekorasyon Özellikleri	57
II.7.Dağlık Kilikia’da Kırsal Yerleşimlerde Tespit Edilen Yuvarlak Sunakların Dekorasyon Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi	60
II.7.i. Üzerinde Büst Bulunan Yuvarlak Sunaklar	61
II.7.ii. Üzerinde Diğer Dekoratif Öğeler Bulunan Yuvarlak Sunaklar	66
II.7.iii. Sunaklar Üzerindeki Kabartmaların Stilistik Özellikleri	68
II.8. Dağlık Kilikia’da Kırsal Yerleşimlerde Tespit Edilen Yuvarlak Sunakların Dekorasyon Özellikleri Açısından Diğer Bölge Örnekleri İle Karşılaştırılması	73
II.8.i.Kadın Figürleri	74
II.8.ii.Erkek Figürleri	80
II.8.iii.Grup Kabartmaları	82
BÖLÜM III: DEĞERLENDİRME; DAĞLIK KILIKIA BÖLGESİNDE KIRSAL YERLEŞİMLER, MEZARLAR, YUVARLAK SUNAKLAR VE TARİHLEME	
III.1.Bölgedeki Kırsal Yerleşimler ve Sunaklar	83
III.2. Bölgedeki Mezarlar ve Sunaklar	88
III.2.i.Lahitler ve Sunaklar	91
III.2.ii.Beşik Tonoğlu Aedikula Mezarlar ve Sunaklar	93
III.2.iii.Üçgen Çatılı Aedikula Mezarlar ve Sunaklar	96
III.3.Arkeolojik ve Tarihsel Veriler Işığında Yuvarlak Sunakların Tarihlemeleri	97
III.3.i. Tarihsel Süreç ve Kırsal Yerleşimler Açısından Tarihleme	97
III.3.ii. Mezarlar ve Tarihleme	103
III.3.iii. Sunaklar Üzerindeki Kabartmalar ve Profil Özellikleri Açısından	

Tarihleme	110
SONUÇ	115
KAYNAKÇA	121
LEVHALAR	
KATALOG	

KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.: Adı geçen eser.

bkz. : Bakınız.

Fig. : Figür.

Kat. No. : Katalog numarası.

Lev.: Levha.

M.Ö.: Milattan önce

v.d.: Ve diğerleri.

FİGÜRLER LİSTESİ

- Fig. 1 Harita 1 Olba Haritası
- Fig. 2 Yuvarlak sunağın bölümleri
- Fig. 3 Esenpınar'dan ele geçen yuvarlak sunak (Kat. No. 1)
- Fig. 4 Canbazlı vadi'den ele geçen yuvarlak sunak (Kat. No.2)
- Fig. 5 Hasanaliler Tereli'den ele geçen yuvarlak sunak (Kat. No. 3)
- Fig. 6 Ovacıkalanı Hayatınbaşı'da bulunan yuvarlak sunak (Kat. No. 4)
- Fig. 7 Ovacıkalanı Muhtarın evi'nden ele geçen yuvarlak sunak (Kat. No. 5)
- Fig. 8 Şahmurlu Deli AliMevkiinde bulunan yuvarlak sunak (Kat. No. 6)
- Fig. 9 Şahmurlu Eşkintepe'de bulunan yuvarlak sunak (Kat. No. 7)
- Fig. 10 Sömek Örendibi mevkiinde ele geçen yuvarlak sunak (Kat. No. 8)
- Fig. 11 Karakabaklı Yakınlari'nda bulunan yuvarlak sunak (Kat. No. 9)
- Fig. 12 Hüseyinler Köyü'nde ele geçen yuvarlak sunak (Kat. No. 10)
- Fig. 13 Özköy köyün'de bulunan yuvarlak sunak (Kat. No. 11)
- Fig. 14 Sömek Vakıf Mevkiinde ele geçen yuvarlak sunak (Kat. No 12)
- Fig. 15 Hüseyinler Direktaşı 1 yuvarlak sunağı (Kat. No. 13)
- Fig. 16 Karadedeli Aşağıdünya 1 yuvarlak sunağı (Kat. No. 14)
- Fig. 17 Karadedeli Aşağıdünya 2 yuvarlak Sunağı (Kat. No. 15)
- Fig. 18 Ovacıkalanı Kepez Mevkiinde ele geçen yuvarlak sunak (Kat. No. 16)
- Fig. 19 Ovacıkalanı Caminin başı Mevkiinde bulunan yuvarlak sunak (Kat. No.17).
- Fig. 20 Çatiören'de ele geçen yuvarlak sunak (Kat. No. 18).
- Fig. 21 Yenibahçe Işakhasan Çukuru mevkiinde ele geçen yuvarlak sunak (Kat. No.19)
- Fig. 22 Hüseyinler Direktaşı 2 sunağı (Kat. No. 20).
- Fig. 23 Gournia'dan ele geçen yılanlı silindir (Yavis 1949, 3 fig. 2).
- Fig. 24 Knossos'dan üçayaklı ocak (Yavis 1949, 12 fig. 6)
- Fig. 25 Phaistos'dan sunu tepsisi (Yavis 1949, 16 fig. 8)
- Fig. 26 Sunu tepsisinin yukardan görünümü (Yavis 1949, fig. 55)
- Fig. 27 Knossos'dan konkav profilli sehpa (Yavis 1949, 21 fig. 10)
- Fig. 28 Idaion Antron Mağarası'ndan konkav profilli sehpa (Yavis 1949, fig. 11)
- Fig. 29 Mycenae'dan kuyu sunak (Yavis 1949, 35 fig. 19)
- Fig. 30 Triyns'den kuyu sunak üstten görünüm (Yavis 1949, 35 fig. 20)
- Fig. 31 Akragas'dan kuyu sunak (Yavis 1949 fig. 61)
- Fig. 32 Pompeii'den seramoni sunağı (Yavis 1949, fig. 86)
- Fig. 33 Siyah figür bir kyliks üzerinde seramoni sunağı tasviri (Yavis 1949, 106 f , fig. 33).
- Fig. 34 Priene'den seramoni sunağı (Yavis 1949, 182 fig. 45).
- Fig. 35 Kerkyra Artemis Tapınağında yer alan alçak anıtsal sunak (Yavis 1949, fig. 70).
- Fig. 36 Kyrene Apollon tapınağı önünde yer alan basamaklı anıtsal sunak (Yavis 1949, fig. 90).
- Fig. 37 Corinth'den kurban çukuru (Morgan 1936 – 1937, Lev. XIV fig. 2).
- Fig. 38 Brygos ressamı tarafından boyanmış kyliks üzerinde dikdörtgen monolit sunak tasviri (Yavis 1949, 136 fig. 39).
- Fig. 39 Dikdörtgen monolit sunak (Yavis 1949, 157 fig. 41).
- Fig. 40 Roma'dan dikdörtgen sunak (Altman 1905, 182, fig. 142)
- Fig. 41 Pompeii'den bariyerli dikdörtgen sunak (Yavis 1949, fig. 77)
- Fig. 42 Selinus Demeter kutsal alanından bariyerli dikdörtgen sunak (Yavis 1949, 133 fig. 37).
- Fig. 43 Delos Hera tapınağı önünde yer alan üçgen alınlıklı sunak (Yavis 1949, fig. 84).

- Fig. 44 üçgen Alınlıklı sunak (Altman 1905, 42 fig. 30).
- Fig. 45 Pompeii'den konkav profilli sunak (Yavis 1949, fig. 80)
- Fig. 46 Olynthus'dan tam boyutlu dikdörtgen terrakota sunak (Yavis 1949, fig. 82).
- Fig. 47 Thasos Poseidon kutsal alanından antisli seremoni sunağı
- Fig. 48 Selinus Zeus Meilichios kutsal alanından çiftli zemin sunağı (Yavis 1949, 199 fig. 49)
- Fig. 49 Delos'dan duvar örgülü girişi olan kuyu sunak (Yavis 1949, 201 fig. 50)
- Fig. 50 Kerkyra Artemis tapınağın'dan alçak anıtsal sunak (Yavis 1949, fig. 70).
- Fig. 51 Lagina'dan üzerinde Musa kabartması olan yuvarlak sunak (Tırpan 1995, 214, resim 12).
- Fig. 52 Palmyra Ba'al Sahamim Tapınağından duvar resmi (Mesni ve Buisson 1962, 323 fig. 189).
- Fig. 53 Doura Europos'dan yuvarlak sunağa dayanmış olarak lyra çalan çıplak erkek heykeli (Mesni ve Buisson 1962, 287, fig. 176,4).
- Fig. 54 Bel Tapınağınağı'ndan dikdörtgen subak dasviri (Mesni ve Buisson 1962, 61, fig. 164)
- Fig. 55 Palmyra'dan Herakles tasviri (Mesni ve Buisson 1962 ,295, fig. 178,1).
- Fig. 56 Knidos nekropolisi'nden yuvarlak sunağa ait dikdörtgen kaide (Berges 1986, Abb. 1).
- Fig. 57 Çift kademeli dikdörtgen kaide (Fraser 1977, 58 b).
- Fig. 58 Yazıtlı çift kademeli kaide (Fraser 1977, 58 c).
- Fig. 59 Oyma pervaz (*Cavetto*) profili (Shoe 1950, fig. 4, 6).
- Fig. 60 Yuvarlak sunak (Fraser 1977, 59 c).
- Fig. 61 Samos'dan yuvarlak sunaklara ait kaide ve taç profilleri (Berges 1986, 61).
- Fig. 62 Kos'dan yuvarlak sunak (Berges 1986, fig. 78 c)
- Fig. 63 Kyme'de ele geçmiş yuvarlak sunak (Coulton 2005, 138 fig. 12).
- Fig. 64 Rhodos'dan ele geçmiş yuvarlak sunak (Berges 1986, fig. 25 a.b).
- Fig. 65 Thera'dan ele geçen sunu *omphallos*'lu yuvarlak sunak (Fraser 1977, fig. 56b).
- Fig. 66 Nikomedia'dan kaide kısmı dar bir plinthos ile başlayan yuvarlak sunak (Fraser 1977, 91 h).
- Fig. 67 Neapolis'den ele geçen yazıtlı dikdörtgen yuvarlak sunak kaidesi (Çevik 2005, 131, Fig. 6).
- Fig. 68 Gageae'dan ele geçen dairesel plinthos'lu yuvarlak sunak (French 1999-2000, 179, Fig. 1).
- Fig. 69 Tyana'dan ele geçen dairesel plinthoslu ve gövdesinde sarmaşık kabartması bulunan yuvarlak sunak (Coulton 2005, S. 128, Fig. 1).
- Fig. 70 Elaiussa Sebaste'den ele geçen yuvarlak sunak (Borgia, 2005, Fig. 2).
- Fig. 71 Silifke müzesinden insan kabartmalı yuvarlak sunak foto. (Kırdemir-Diler 2001, 68 resim :1).
- Fig. 72 Silifke müzesinden insan kabartmalı yuvarlak sunak çizim. (Kırdemir - Diler 2001, 68 çizim:1).
- Fig.73 Silifke müzesinden insan kabartmalı yuvarlak sunak resim (Kırdemir-Diler 2001, 69 resim :2).
- Fig. 74 Silifke müzesinden insan kabartmalı yuvarlak sunak çizim (Kırdemir - Diler 2001, 69 çizim:2).
- Fig. 75 Silifke müzesinden insan kabartmalı yuvarlak sunak resim (Kırdemir - Diler 2001, 70 resim :3).

- Fig. 76 Silifke müzesinden insane kabartmalı yuvarlak sunak çizim (Kırdemir - Diler 2001, 70 çizim :3).
- Fig. 77 Adana Ceyhan'dan dairesel plinthos'lu yuvarlak sunak (Williams 1977, Lev. XVII a).
- Fig. 78 Kıbrıs'dan yüksek dairesel plinthos'lu yuvarlak sunak (Fraser 1977, Fig. 76e).
- Fig. 79 Delos'dan kaide kısmı *torus, trochylos* ve *astragal*'den oluşan yuvarlak sunak (Fraser 1977, fig. 74 e).
- Fig. 80 Paros adasından ele geçen yuvarlak sunak (Fraser 1977, Fig.74 g).
- Fig. 81 Paros adasından ele geçen yuvarlak sunak (Fraser 1977, Fig.74 h).
- Fig. 82 Knidos'dan ele geçen kaide kısmı *torus trochylos astragal*'den oluşan yuvarlak sunak (Fraser 1977, fig. 82 b).
- Fig. 83 Mytilene'den ele geçen kaide kısmı *torus trochylos astragal*'den oluşan yuvarlak sunak (Fraser 1977, fig. 83 a)
- Fig. 84 Antalya müzesinden kaide kısmı *torus trochylos astragal*'den oluşan yuvarlak sunak büstlü yuvarlak sunak (Korkut 1999 - 2000, 194, Fig. 16).
- Fig. 85 Kibyra'dan ele geçen kaide kısmı *torus trochylos astragal*'den oluşan yuvarlak sunak (Cortsen 2007, 60, fig. 7).
- Fig. 86 Boeotia'dan ele geçen yuvarlak sunak (Fraser 1977, Fig. 76a).
- Fig. 87 Yuvarlak sunak (Fraser 1977, Fig. 86a).
- Fig. 88 İtalya'dan yuvarlak sunak (Gabelman 1968, Lev. 20 Fig. 3).
- Fig. 89 Delos'dan yuvarlak sunak (Fraser 1977,fig. 72a)
- Fig. 90 Delos'dan yuvarlak sunak (Fraser 1977, fig. 74a)
- Fig. 91 Kıbrıs'dan ele geçen yuvarlak sunak taç profili detay (Fraser 1977, fig. 76).
- Fig. 92 Hierapolis'den *omphallos*'lu yuvarlak sunak (Söğüt, Sezgin, Dönmez 2008, 226, Fig. 1).
- Fig. 93 *Omphallos*lu yuvarlak sunak (Fraser 1977, Fig. 110 a).
- Fig. 94 *Bukranyonlu* yuvarlak sunak (Fraser 1977, fig. 76 c).
- Fig. 95 *Bukranyonlu* yuvarlak sunak (Fraser 1977, fig. 76 f).
- Fig. 96 *Bukranyonlu* yuvarlak sunak (Fraser 1977, Fig. 78 b).
- Fig. 97 *Bukranyonlu* yuvarlak sunak (Berges 1986, Fig. 46 a).
- Fig. 98 Kos adasın'dan gövdesinde panel bulunan yuvarlak sunak (Fraser 1977, Fig. 86 d).
- Fig. 99 Gövdesinde panel bulunan yuvarlak sunak (Fraser 1977, Fig. 86 a)
- Fig. 100 Gövdesinde *Nike* kabartması bulunan yuvarlak sunak (Fraser 1977, 84c).
- Fig. 101 İspanya'da Carthago Nova kentinin tiyatrosundan üzerinde *menad* kabartması bulunan yuvarlak sunak (Asensio 1999, 524, Fig. 1-2).
- Fig. 102 Side Tiyatrosun'dan insan kabartmalı yuvarlak sunak (Mansel, Bean ve İnan 1956,Lev. XXX, Res. 111).
- Fig. 103 Olba'da yer alan bir kaya mezarı üzerinde yer alan hilal tasviri (Durukan 2006, 78 res. 4).
- Fig. 104 Gördes'den üzerinde sarmaşık yaprağı bulunan mezar steli (Keil 1981, 229 no. 665).
- Fig. 105 Üzerinde çelenk kabartması bulunan mezar steli (Altman 1905, 181 fig.145).
- Fig. 106 Üzerinde çelenk kabartması bulunan mezar steli (Altman 1905, 182 fig. 146).
- Fig. 107 Üzerinde çelenk kabartması bulunan mezar steli (Altman 1905, 183 fig. 147-148).
- Fig. 108 Kilikia bölgesinden üzerinde insane kabartması olan lahit (Şahin 2007 a, 119, res. 3).
- Fig. 109 Afyon'dan üzerinde büst ve girland bulunan yuvarlak sunak (Drew –Bear 2005 216, fig. 1).

- Fig. 110 Kuzey Suriye'den mezar steli (Parlasca 1969 - 1970; 171, fig. 3).
- Fig. 111 Suriye'den mezar steli (Parlasca 1973 lev. 83. fig. 4).
- Fig. 112 Suriye'den mezar steli (Parlasca 1982 Lev. 6, fig. 2).
- Fig. 113 Palmyra'dan mezar steli (Parlasca 1973b. Lev. 2).
- Fig. 114 Palmyra'dan mezar steli (Bossert 1956; 167, fig. 541).
- Fig. 115 Antakya müzesinden mezar steli (Meischner - Cussini 2003, 98, fig. 3).
- Fig. 116 Palmyra'dan mezar steli (Parlasca 1982, 10, Lev. 11 fig. 1).
- Fig. 117 Suriye'den kadın başı (<http://vroma.org. Eriley/syrian/index.html>)
- Fig. 118 Gaziantep'ten ele geçen mezar steli (Akin, Şahin ve İnal 2007, 354, fig. 8).
- Fig. 119 Palmyra'dan ele geçen mezar steli (Parlasca 1983, Lev. 7, fig. 2).
- Fig. 120 Palmyra'dan ele geçen mezar steli (Parlasca 1983, Lev. 22, fig. 2).
- Fig. 121 Palmyra'dan ele geçen mezar steli (Parlasca 1969 - 1970, 173, fig. 4).
- Fig. 122 Palmyra'dan mezar steli (Parlasca 1973a, Lev. 5).
- Fig. 123 Şam'dan ele geçen mezar steli (Parlasca 1982, Lev. 7, fig. 3).
- Fig. 124 Palmyra'dan mezar steli (Parlasca, 1969 - 1970, 177, fig. 7).
- Fig. 125 Kilikia bölgesi Hasanaliler Gelinkayası'ndan mezar steli (Durugönül 2003, 115 fig. 25).
- Fig. 126 Eddesa'dan ele geçen mezar steli (Parlasca 1969 - 1970, 171 fig. 3).
- Fig. 127 Gaziantep'den ele geçen mezar steli (Parlasca 1973a, Lev. 82, fig.3).
- Fig. 128 Mersin Canbazlı'dan ele geçen mezar steli (Durugönül 2003, 115 fig. 25).
- Fig. 129 Palmyra'dan ele geçen *Dolppel* kabartması (Parlasca 1982, Lev.12, fig. 4).
- Fig. 130 Elaiussa Sebaste antik kentinde yer alan H1 mezarı (Söğüt 2006, 135 res.2).
- Fig. 131 Elaiussa Sebaste'de bulunan T 11 mezar evi cepheden görünüm (Durukan 2005, 110 fig. 6).
- Fig. 132 Elaiussa Sebaste'de bulunan T 11 mezar evi plan (Durukan 2005, 110 fig.7).
- Fig. 133 Elaiussa Sebaste, Hyposoriumlu Lahit. (Karaüzüm 2005,).
- Fig. 134 Korykos, Kaya Lahitinin Çizimi (Karaüzüm 2005, Lev. 26 fig. 43).
- Fig. 135 Korykos, Chamosorium Mezarlar (Karaüzüm 2005, Lev. 27 fig. 44).
- Fig. 136 Hüseyinler Beşik Tonoğlu Mezar yapısı (Durukan 2005, 122 fig.24).
- Fig. 137 Yeniuyurt üçgen çatılı mezar (Durukan 2005, 116 fig. 14).
- Fig. 138 Korykos Girlandlı Lahit (Karaüzüm 2005, Lev. 45 fig. 69a).
- Fig. 139 Korykos, Eros'lu Lahit (Karaüzüm 2005, Lev. 57 fig. 90).
- Fig. 140 Kanytella, Girlandlı (Karaüzüm 2005, Lev. 43 fig. 66a).

GİRİŞ

“Doğu Dağlık Kilikia’da Kırsal Yerleşimlerde Tespit Edilen Yuvarlak Sunaklar” başlıklı Yüksek Lisans tez çalışmasında Antik Dönemde Olba Territoriumu olarak adlandırılan ve günümüzde Silifke ile Erdemli ilçeleri arasında kalan alanda yapılan yüzey araştırmalarında ele geçen yuvarlak sunaklar incelenmiştir.

Çalışma kapsamında değerlendirilen arkeolojik malzeme, Olba Territoriumu olarak adlandırılan Dağlık Kilikia bölgesinin doğusunda kalan alanda sürdürülen yüzey araştırmalarında tespit edilmiştir. Bu alan, Kalykadnos (Göksu) ile Lamas (Limonlu) nehri arasında yer almaktadır ve burada Territoriumun kendine has mimarisi, kabartmaları ve sembollerini izlemek mümkündür. Olba Bölgesi derin vadilere ve doğal geçitlere sahiptir. Akdeniz ikliminin yüksek yerlere kadar etkisini sürdürmesi bölgenin yüksek kesimlerinde kırsal yerleşimler görülmesinin ana nedenidir. Söz konusu bölgede özellikle zeytin ve üzüm üretimine dayalı tarım yapıldığı görülür.

Çalışmada Olba Territoriumundaki kırsal yerleşimler içerisinde tespit edilmiş sunakların incelenmesi hedeflenmiştir. Bu bölgenin neredeyse tamamında yuvarlak sunakların varlığı bilinmektedir. Ancak bu çalışmada ele alınan sunakların tamamı Yrd. Doç. Dr. Ümit AYDINOĞLU tarafından 2006 – 2009 yılları arasında Silifke-Erdemli ilçeleri arasında yürütülen arkeolojik yüzey araştırmasında tespit edilen sunaklardan oluşmaktadır.

Bu bölgedeki yerleşimlerin bir çoğunda bu tip sunaklar tespit edilmiştir ve bunların belirgin bir geleneğin parçaları olduğu anlaşılmaktadır. Bu sebeple, bölgedeki kırsal yerleşimlerde kullanılan yuvarlak sunakların tipolojisinin oluşturulması, kullanıldıkları dönemlerin belirlenmesi ve diğer bölge örneklerinin araştırılması bu çalışmanın hedefleri arasında yer almaktadır. Ayrıca, bu sunakların özellikle bölgedeki mezarlarla birlikte kullanıldıklarının tespit edilmiş olması, mezarlar ve sunaklar arasındaki ilişkiyi aydınlatmayı da bu çalışmanın hedeflerinden biri haline getirmektedir. Bölgede dönemler boyu kesintisiz yerleşim görülmesi nedeni ile yerleşimlerin kendilerine özgü tarihlendirme problemleri mevcuttur; dolayısıyla bu yerleşimleri tarihlendirmeye yardımcı olacak her türlü arkeolojik materyal büyük önem taşımaktadır. Bölgede görülen sunakların, üzerlerinde yer alan kabartma, yazıt ve profil özelliklerinden yola çıkarak, bunlar için önerilecek tarihler ele geçtikleri yerleşimler içinde referans olarak kullanılabilirliği düşünülmektedir. Sunakların, ele geçtikleri kırsal yerleşimler ile olan ilişkilerini saptamak da, elde edilecek veriler ışığında kırsal yerleşimlerin dönemler içindeki kullanımları hakkında bilgi sağlayacak olması nedeniyle önem taşımaktadır. Sunaklar ile ilgili stil özellikleri ve diğer bölgeler ile olan ortak yanlar da bu çalışma kapsamında ele alınacak ve bölgeler arasındaki kültürel benzerlikler ve dönemsel özellikler açıklanmaya çalışılacaktır. Çalışma kapsamındaki sunakların diğer bölgeler ile olan etkileşimini belirlemek çalışmanın amaçları arasında yer almaktadır.

Antik Yunan dünyasında hem sıvı libasyonu hemde ateşli sunu geleneği vardır ve çoğunlukla bu iki sunu bir arada yapılıyor olmalıdır. Sıvı sunusunda kutsal sayılan bir kaynaktan getirilen suyun yanında alkollü içecekler ve kurban edilen hayvanın kanının da kullanıldığı bilinmektedir. Ateş sunusunda ise kurban edildikten sonra kanı akıtılan

hayvanın etlerinin bazı bölümleri yakılarak dumanın tanrıya ulaştırılması amaçlanmaktadır. Kurban yeri, Antik Dönem insanı için önemli öğelerin başında yer almaktadır. Yunan dininde aktif tapınımın ana noktasını tapınaklar değil sunaklar oluşturmaktadır. Ancak değişen dönem ile birlikte sunakların kullanım amaçlarının çeşitlendiği görülmektedir. Özellikle yuvarlak ve dikdörtgen sunakların işlevlerinin arttığı, Hellenistik ve Roma Dönemlerinde tanrılara yapılan sunular için kullanılmanın yanında yoğun olarak mezar anıtı olarak kullanıldığı görülmektedir.

Yuvarlak sunaklar Yunan anakarasında, Anadolu'da ve dinsel inanışın olduğu her yerde yoğun olarak karşımıza çıkmaktadır. Antik inanışın ve Hellenistik ve Roma Dönemlerinde ölü kültürünün nerede ise vazgeçilmez unsurları arasında yer alan yuvarlak sunakların Kilikia bölgesinde de çok sayıda örneği tespit edilmiştir. Bölgenin hemen hemen her yerinde yuvarlak sunakların var olduğu yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada ise yirmi adet sunak incelenmiştir ve bunların tamamı mezar sunağı olarak kullanılmış olmalıdır.

Yuvarlak sunaklar üzerine gerçekleştirilen en kapsamlı çalışma D. Berges tarafından yapılmıştır. Araştırmacı iki kitabında (*Hellenistische Rundaltäre Kleinasiens*, 1986) (*Rundaltäre Aus Kos und Rhodos*, 1996) Hellenistik Dönemde Küçük Asya ve adalarda görülen yuvarlak sunakların tipolojisi, dekoratif öğeleri ve kullanım amaçlarına ilişkin detaylı bilgiler vermektedir. P. M. Fraser da, çalışmasında (*Rhodian Funerary Monuments*, 1977) Rhodos adasında bulunan yuvarlak sunaklar ile ilişkili detaylı bilgiler vermektedir. Sunaklar ile ilişkili yapılan çalışmaların neredeyse ana kaynakçası ise C. G. Yavis tarafından hazırlanmıştır (*Greek Altars Origins and Typology*, 1949) ve bu eserin bir

bölümü yuvarlak sunaklara ayrılarak konu ile ilişkili genel bilgi verilmiştir. Anadolu’da görülen yuvarlak sunaklar ile ilişkili yayın sınırlıdır ve N. Kırdemir Diler tarafından yapılan yayınlanmamış doktora tezi öne çıkar (*Anadolu Girlandlı Sunakları*, 1996). Ayrıca bölgede tespit edilen yuvarlak sunaklar ile ilişkili olarak N. Kırdemir Diler tarafından yayınlanan makaleler bulunmaktadır (Silifke Müzesi’ndeki Büst Bezemeli Yuvarlak Sunaklar, TAD 2, 2001, 67 – 72; Kilikia Çatiören’de Bir Gömüt Sunağı TAD 1, 2000). Bu çalışmaların dışında bölgede yürütülen epigrafya ve tarihi-coğrafya çalışmaları ile ilişkili yayınlarda çok sayıda yuvarlak sunaktan söz edilmektedir. Bu tez çalışması kapsamında hedeflenen amaçlara yönelik yapılmış yayın ise saptanamamıştır.

Ele alınan sunakların incelenmesine, Yunan dünyasındaki sunak kavramını açıklamak ve sunak geleneğinin ne kadar yaygın olduğunu göstermekle başlanması hedeflenmiştir. Bu amaçla, yuvarlak sunaklara öncülük eden sunak formlarının ve bunların kullanım amaçları ile ilgili bir bölüm oluşturulmuştur. Burada, Yunan toplumundaki sunakların en ilkel örneği olan ağaç kütünden Hellenistik ve Roma Dönemlerindeki anıtsal mimari ile çevrelenmiş sunaklara kadar olan gelişimi değerlendirilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde, yuvarlak sunakların tarihsel süreç içerisindeki yeri ve kullanım amaçları kapsamında, Kilikia bölgesinde daha önceki çalışmalarda tespit edilen yuvarlak sunakların kullanım amaçları incelenmiştir. Ayrıca, “Yuvarlak sunaklarda profil gelişimi” de incelenmiş ve çalışmada ele alınan sunaklar için bir altyapı sağlanması hedeflenmiştir. Bu sayede, Dağlık Kilikia bölgesinde tespit edilen yuvarlak sunakların profil özellikleri değerlendirilmiş, kaide profillerinden yola çıkarak bir tipoloji

oluşturulmuştur. Bu kapsamda yapılan çalışmalar sonucunda, kaide profilinden yola çıkılarak, bölgede kullanılan üç farklı sunak tipi belirlenmiştir. Yuvarlak sunakların dekorasyon özellikleri de bu bölümde değerlendirilmiş ve çalışmada ele alınan sunaklar ile Yunan dünyasında görülen yuvarlak sunaklar üzerinde tespit edilen dekoratif elemanlar karşılaştırılarak bir tipoloji oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, çalışmada ele alınan sunaklar üzerinde yer alan dekoratif öğeler irdelenmiş, sunaklar üzerinde görülen büst kabartmaları kadın ve erkek büstleri olarak ayrılmış, bunların stilistik incelemesi yapılmış ve bu kabartmaların diğer bölgelerde görülen kabartmalı mezar stelleri ve sunaklar ile karşılaştırılması yapılarak söz konusu sunaklar için bir kronoloji oluşturulmuştur.

Bölgedeki kırsal yerleşimlerle sunaklar arasındaki ilişkinin açıklanması için de çalışmalar gerçekleştirilmiştir. Bölgenin, sahip olduğu kendine özgü şartlar sebebiyle, yerleşimler için kullanılacak tarihsel verilerin sınırlı olması sunakları, yerleşimlerin tarihlenmesi için önemli hale getirmektedir. Ayrıca, çalışma içerisinde yer alan sunakların çiftlik yapılarının yakınında bulunan mezarlar ile ilişkili olmasından dolayı bölgede görülen mezar tipleri ve bunların tarihlendirilme kriterleri de bu kapsamda değerlendirilmiştir. Bu sebeple bölgenin tarihsel süreci, bölgede görülen kırsal yerleşimler ve bunların sağladığı arkeolojik veriler (kırsal yerleşimler, üretim donanımları, yapılar vb.), mezarlar için önerilen tarihler ve sunaklar üzerinde yer alan kabartmaların diğer bölge örnekleri ve bölgede görülen kabartmalar ile yapılan karşılaştırma sonucunda ulaşılan tarihlerden referans alınarak çalışmada ele alınan sunaklar için ve bağlantılı olarak içlerinde yer aldıkları yerleşimler için tarihlendirilme önerisinde bulunulmuştur.

Çalışmada değerlendirilen sunakların tahrip görmüş olmaları bazı zorluklar doğurmuştur. Özellikle, sunakları tarihlemeye ilişkin önemli ipuçları sağlayan büstlerin baş kısımlarının oldukça aşınmış olması, tarihleme yapmakta güçlükler yaratmaktadır. Bu yüzden sunakları tarihlemede benzer örnekler referans olarak kullanılmıştır. Yapılacak diğer çalışmalarda kullanılmak üzere ve bu çalışmanın daha iyi takip edilebilmesi için, tezin sonuna ele alınan sunakların katalogu yerleştirilmiştir.

BÖLÜM I

SUNAKLARIN TARİHÇESİ

I.1. Hellenistik Dönem Öncesinde Görülen Yunan Kökenli Sunak Tipleri

Sunaklar, insanlığın geliştirdiği inanç sistemi içerisinde tanrıları memnun edebilmek adına onlara yapılacak sunu törenlerinin ana materyalidir. Sunak denildiğinde akla kesin olarak bir obje veya bir yapı gelmelidir¹. Yunanca'da *βωμος*, *εστια* ve *εσχαρα* olarak karşılık bulan sunaklar, en basit anlamıyla kurban kesme ve yakma törenlerinde kullanılan ve aynı zamanda hediyelerin konulup, sunuların yapıldığı yerdir². Antik Yunan'da hem sıvı libasyonu hemde ateşli sunu vardır ve çoğunlukla bu iki sunu bir arada yapılıyor olmalıdır³. Tarihsel süreç içerisinde sunakların gelişimine bakıldığında özellikle Yunan dünyasında Myken Döneminden başlayarak pek çok farklı sunak tipi olduğu görülmektedir. Ancak bu çeşitlilik içinde yalnızca birkaç form Hellenistik Dönem içerisinde popüler olan sunak tiplerinin öncül gruplarını oluşturur. Sunakların genel yapısına ve özelliklerine bakıldığında üç ana görevinin olduğu görülür. Bu görevlerden ilki tanrılara sunu yapmak için (et ve kurban sunusu) yakılan ateşin yanacağı yeri sağlamaktır, ayrıca söz konusu sunaklarda yiyecek sunusu ve sıvı libasyonu yapıldığı da bilinmektedir⁴. Sunakların antik dünyadaki üstlendikleri bir diğer önemli görev, tapınakların önünde yer

¹ Yavis 1949, 29.

² Hastings 1908, 342 – 345; Wiener 1988, 150

³ Çetin 2007, 28

⁴ a.g.e., 54.

olarak burada seromoninin gerçekleşeceği alanı oluşturmaktır⁵. Son olarak, sunaklar yeraltı tanrılarına tapınım içinde kullanılmıştır. Bu tip sunaklarda yeraltı tanrılarını memnun edebilmek için kurban törenleri yapıldığı bilinmektedir. Katolik tapınım için kullanılan sunakların genel formuna bakıldığında bunların kurban kanının toprağa daha hızlı bir şekilde ulaşması için alçak yapıldığı görülür⁶.

Yunan dünyasında bu fonksiyonlara sahip yirmi beşin üzerinde farklı tipte sunağın var olduğu görülür. Ancak, özellikle Geometrik ve Arkaik Dönemde sunakların sekiz ana grup altında değerlendirilmesi gerektiği önerilir; ayrıca modern araştırmacılar Geometrik ve Arkaik Dönemde sunakları yerel ve yerel olmayan sunaklar olarak da ikiye ayırır⁷.

1. Yılanlı Silindirler: Yılanlı silindirler olarak adlandırılan sunaklar aşağıdan yukarıya doğru daralan ve üzerlerinde yılan kabartması bulunan silindir formuna sahiptirler (**Fig. 23**). Bu sunak tipi Girit'teki Gournia, Prinias ve Kumasa kentlerinde yoğun olarak ele geçmiştir⁸. Ayrıca üzerinde kutsal hiçbir ibare bulunmayan silindir şeklindeki benzer örnekler de Knossos, Gournia, Aegina ve Malia'da ele geçmiştir. Bu silindirik standların üzerlerinde hiçbir kutsal iz taşımayan olmalarından yola çıkarak bunların dini bir amaca hizmet etmediği düşünülür. Yılanlı silindirler Minos ve Myken dininde yılanların kutsallığını ve tanrılara hayvan kurbanı veya et sunusundan ziyade yiyecek veya meyve sunusu yapıldığını göstermektedir⁹.

⁵ a.g.e., 55.

⁶ Çetin 2007, 30.

⁷ Yavis 1949, 54, 87.

⁸ a.g.e., 7.

⁹ a.g.e., 10.

2. Üç Ayaklı Ocaklar: Bunlar, adından da anlaşılacağı üzere kilden yapılmış bir üç ayak üzerine oturtulmuş seramik ya da taş ocaklardır¹⁰ (**Fig. 24**). Knossos'da bulunan tapınaktan ele geçen üç ayaklı bir ocak örneğinin dış yüzeyinin beyaz sutuko ile sıvandığı görülmektedir¹¹. Bu tip ocaklar ortalama olarak 0.50 ile 1 m. boyutlarındadır. Doğrudan tanrılara yapılan sunu ile ilişkisi olmayan üç ayaklı ocaklar daha çok ölü kültü ile bağlantılıdır. Bu ocakların, Orta Minos III ile Geç Minos III Dönemleri arasında Gournia, Knossos ve Mallia'da yoğun olarak kullanıldıkları tespit edilmiştir¹².

3. Sunu Tepsileri, Sunu Sunu Kaideleri: İçlerinde yiyecek, sıvı ve bazı kutsal objelerin tanrılara sunulduğu yuvarlak veya dikdörtgen şeklinde yapılmış alt kısımları taş bir levhadan oluşan tepsilere ait örneklerin varlığı bilinmektedir¹³ (**Fig. 25-26**). Sunu tepsilerine ait örnekler Girit'teki Diktaion Antron Mağarası, Phaiston, Mailia ve Tyliossos kentlerinde karşımıza çıkmaktadır¹⁴. Bunların, Orta Minos III'de ortaya çıktığı ve yoğun olarak kullanıldıkları, ayrıca kullanımlarının Geometrik ve Arkaik Dönemlerde de devam ettiği ve bu dönemlerde tapınaklardaki kült heykelinin önünde yer aldıkları bilinir. Geometrik ve Arkaik Dönemlerde sunu tepsilerinin ahşap veya metalden yapılmış olması nedeniyle bu dönemlere ait az sayıda sunu tepsisi günümüze ulaşmıştır¹⁵.

Sunu sehpaları olarak adlandırılan örnekler ise, bir sunu kasesi, dar silindirik bir gövde ve kaideden oluşmaktadır ve bu halleriyle yüksek lambalar veya kandil ayakları

¹⁰ a.g.e., 12, fig. 6

¹¹ Yavis 1949, 4.

¹² a.g.e., 10.

¹³ a.g.e., 14.

¹⁴ a.g.e., 16.

¹⁵ Eleusis'deki Demeter Kutsal Alanında, Atina Akropolisinin batısında yer alan Dionysos Temenosu'nda, Selinus'daki C Tapınağı'nda (M.Ö. Erken 6. yüzyıl) ve Selinus'daki Demeter Malophoros'da bulunan sunu tepsileri ve Kıbrıs'da tespit edilen sunu tepsilerinin varlığı için bkz, Yavis 1949, 75 – 77.

ile formsal açıdan yakın benzerlik içinde oldukları gözlenmektedir. Gerek pişmiş topraktan gerekse taştan yapılmış örneklerinin olduğu bilinir¹⁶.

Sunu kaideleri ise, gerek dikdörtgen gerekse yuvarlak formları olan pişmiş toprak veya taştan yapılmış sunaklardır. Sunu kaidelerine ait çoğu örnekte çap ile yükseklik eşittir; ancak bazı örneklerde bunun değiştiği ve özellikle yüksekliğin çapa oranla daha fazla olduğu görülmektedir¹⁷ ve bazı örneklerde gövdede bantlar olduğu görülür¹⁸.

4. Konkav Profilli Kutsal Sehpalar: Dikdörtgen sunakların öncüsü olarak kabul edilen konkav profilli kutsal sehpaların, M.Ö. birinci bin yılda Minos, Girit, Kartaca ve Etruria'da yoğun olarak kullanıldıkları bilinir. Girit'in dışındaki merkezlerde konkav profilli kutsal sehpalar tam manası ile sunak görevi üstlenmişlerdir. Bu tip sunaklara ait bazı örneklerde dekoratif öge olarak çiçek veya geyik başı kullanılmıştır. Bu sunaklarda yapılan sunular Zeus, Baal veya diğer erkek tanrılar ile ilişkilendirilmektedir¹⁹ (Fig. 27).

Konkav profilli kutsal sehpalarına ait en önemli bulgular Knossos yakınlarındaki Orta Minos III ile Geç Minos II dönemleri arasında kullanılmış bir yapıdan ele geçmiştir. Tamamen tahrip olan sunağın dış yüzeyinde boya ile yapılmış dekoratif bezemelerin mevcut olduğu düşünülmektedir²⁰. Bu tip sehpaların dönem içerisinde yoğun

¹⁶ Yavis 1949, 14. Girit'de sunu sehpalarına ait örnekler Sesklon, Diktation Antron Mağarası, Tyliossos ve Prosymna'da görülür. Bu örneklerden Sesklon da bulunan minyatür sehpanın Neolitik Döneme ait olduğu şüpheli olsa da Prosymna'da ele geçen pişmiş toprak sehpa örneğinin Geç Helladik I dönemine ait olduğu şüphe götürmez, a.g.e., 18 – 19.

¹⁷ Yavis 1949, 14.

¹⁸ Gournia, Girit, Phaiston, Diktaion Antron ve Tyliossos Sunu Kaidelerinin yoğun olarak görüldüğü merkezlerdir, Yavis 1949, 18.

¹⁹ Yavis 1949, 19, 21, fig. 10 – 11.

²⁰ a.g.e., 20.

olarak kullanıldığına dair en önemli kanıt, Idaion Antron Mağarasında bulunan bir duvar freskosudur. Burada, elinde deniz kabuğu tutan bir kadının karşısında etrafı kutsal boynuzlar ile çevrilmiş konkav profilli kutsal sehpa tasviri bulunmaktadır²¹ (Fig. 28), ayrıca Mykenai Aslanlı Kapı'da bulunan rölyefli bir sütun üzerinde konkav profilli kutsal bir sehpa görülmektedir²². Yine, Mykenai'de iyi korunmuş boyalı bir plaka üzerinde karşılıklı durmuş iki kadının arkasında konkav profilli kutsal sehpa tasviri bulunur.

Konkav profilli kutsal sehpalar büyük bir olasılıkla yiyecek ve tanrısal obje sunusu için kullanılmıştır²³. Yunan dünyasında dikdörtgen sunakların öncüsü olarak gösterilen konkav profilli kutsal sehpalar Giritteki Zakro²⁴, Knossos, Malia, Agia Triadha ve bir çok Myken kentinde görülmektedir. Kıbrıs'daki Idolion'da da sunu sehpalarının kullanıldığı bilinmektedir²⁵.

5. Ocaklar: Giritte görülen üç ayaklı ocaklar ile aynı görevi üstelenen portatif veya sabit ocaklar, Neolitik Dönemde ve M.Ö. ikinci bin yılda Myken göçlerinden önce muhtemelen Yunanistan'ın yerli halkları tarafından dini törenlerde kullanılıyordu²⁶. Girit örneklerinde olduğu gibi Mykenai'de bulunan bu ocaklarda da et sunusu yapıldığına dair hiçbir kanıt bulunamamıştır. Minos tipi bu portatif ve sabit ocaklar Yunan dünyasında Mykenai ve Tirnyse'de, ev tipi ocaklar Korakou ve Zygouries'de tespit edilmiştir.

²¹ Yavis 1949, 21, fig. 2.

²² Yavis 1949, 29.

²³ a.g.e., 20.

²⁴ Hogart, 1900 – 1901, 136

²⁵ Yavis 1949, 48 – 49.

²⁶ a.g.e., 33.

Kıbrıs’da da Geç Kıbrıs III’ döneminde Hagia Irini Kutsal alanında bu tip ocakların varlığı bilimektedir²⁷.

6. Sunak Ocakları: Sunak ocaklar, yukarıda bahsi geçen ve Girit’de kullanıldığı bilinen ocakların devamı niteliğindedir. Bunlar Geometrik ve Arkaik Dönemler içerisinde tamamen sunak görevi üstlenerek gerek Olympos Tanrılarına gerekse yer altı tanrılarına sunu yapabilmek amacı için kullanılmıştır. Sunak ocaklar, ev tipi sunaklardan farklı olarak üst kısımlarında genellikle kesme blok taşlar ile sınırlandırılmıştır.

Sunak ocakların, Girit’te Olous’daki Arkaik Aphrodite Tapınağının altında, yine Girit’te Dreros’daki Apollon Tapınağında (M.Ö. 8. yüzyıl), Perachoradaki Hera Limenia Tapınağında (M.Ö. 8. yüzyıl), Prinias’daki A ve B Tapınağında (M.Ö.7. yüzyıl), Vroulia’da, Neandria’da (M.Ö.7. yüzyıl), Taxiarchis’de (M.Ö. 6. yüzyıl), Cyrene Apollon Tapınağında (M.Ö. 600 civarları), Thasos Heraklion’nunda (M.Ö.6. yüzyıl), Thermessos da, Olympia da, Sparta Orthia Tapınağında, Selinus’daki C Tapınağında ve Delphi’deki Apollon Tapınağında örnekleri tespit edilmiştir²⁸.

7. Kuyu Sunaklar: Silindir veya düzensiz şekillerde açılmış kuyuların etrafının kesme taşlar ile çevrenmesi ile oluşturulan bu sunaklar, Mykenlerde görülen etrafı duvarlar ile çevrenmiş kuyular ile oldukça benzerlik göstermektedir (**Fig. 29–30-**

²⁷ a.g.e., 50.

²⁸ Yavis 1949, 61 – 70.

31). Bunların ortalama çapları 3.40m. yükseklikleri ise 0.74m. dir. Bu tip sunakların en iyi rnekleri Trinysi ve Akragas'da tespit edilmiřtir²⁹.

²⁹ a.g.e., 70 – 71.

I.2. Hellenistik Dönem Öncesinde Görülen Yunan Kökenli Olmayan Sunak Tipleri

M.Ö. 10. yüzyılda Kıbrıs'da ve Ege bölgesindeki sunak tiplerinde hızlı bir değişim başlar. Kronolojik olarak bakıldığında, M. Ö. 10 yüzyılda Seremoni Sunakları ve Ocak Sunaklar ortaya çıkar, M.Ö. 9. yüzyılda Alçak Anıtsal Sunaklar ve Kuyu Sunaklar görülür, M.Ö. 8. yüzyılda ise Basamaklı Anıtsal Sunaklar, Monolithoid Sunaklar ve Zemin Sunakları görülmektedir. Monolitik Sunaklar muhtemelen M.Ö. 6. yüzyıldan önce görülmektedir. Oyuk Seremoni Sunakları ise M.Ö.6. yüzyıl dolaylarında yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu kronolojik sıralama MÖ 6. yüzyıla gelmeden Hellen dünyası içinde yaygın olarak kullanılan tüm sunak tiplerinin repertuara girdiğini gösterir³⁰.

1. Kathonik Sunaklar: Yeraltı tanrılara tapınım, Olympos tanrılarında tapınımdan farklı ritüeller içermektedir ve buna bağlı olarak bu amaç için kullanılan kathonik sunakların 6 farklı tipi mevcuttur: Alçak anıtsal sunaklar, Oyuk seremoni Sunakları, Duvarlı kuyu sunaklar, Monolitik duvarlı sunaklar, Toprak sunakları ve Kurban çukurları. Klasik Dönem öncesine ait toplam 12 ile 14 arasında farklı tipte kathonik sunak bilinmektedir.

2. Seremoni Sunakları: Genellikle tapınakların ön kısımlarında bulunan seramoni sunaklarının alt ve üst kısmında dışa çıkık pervazlar görülmektedir³¹ (Fig. 32-33-34). Bu tip sunakların bazı örneklerinin doğu kısmında kurban törenleri için platform olduğu görülmektedir ve bu kısım *prothesis* olarak isimlendirilmiştir. Bazı örneklerde ise *prothesis* yerine kesme taş blokların kullanıldığı görülür. Seramoni sunakları iki ana

³⁰ Yavis 1949, 91.

³¹ a.g.e., 96.

bölümden oluşmaktadır. Aşağıdan yukarı doğru ilk bölüm kaide kısmıdır, ikinci bölüm ise gövdedir. Sunağın gövde kısmında alt-üst pervazlar yer alır. Bu sunakların bilinen en küçük boyutlu örneği 1.80m. uzunluğunda ve 2m. yüksekliğindedir, ancak bu tip sunakların ortalama yükseklikleri 3m. ortalama uzunlukları ise 2m. civarındadır³².

3.Alçak Anıtsal Sunaklar: Alçak anıtsal sunaklar M.Ö. erken 9. yüzyılda ortaya çıkmış ancak Klasik Dönem ve sonrasında önemini kaybetmiştir. Bu tip sunaklar seremoni sunakları ile benzerlik gösterse de özlerinde farklılıklar bulundurulur. Alçak anıtsal sunaklarda seremoni sunaklarında görülen *prothysis*³³ yoktur ve boyutları seremoni sunaklarına oranla daha büyüktür. Bunlar daha çok uzatılmış dikdörtgen şeklindedirler (Fig. 35) ve örnekleri Sparta'da Artemis Orthia kutsal alanında, Selinus'da, Kerkyra'daki Artemis tapınağında tespit edilmiştir³⁴.

4.Basamaklı Anıtsal Sunaklar: M.Ö. 8. yüzyılın ilk çeyreğinde ortaya çıkan ve tapınakların önünde kullanılmaya başlanan basamaklı anıtsal sunaklar, tapınakların batı kısmında kült heykelini görecektir şekilde konumlandırılmışlardır³⁵. Bu tip sunaklar, kullanıldıkları dönem içerisinde oldukça popüler olmuşlardır. Bu sunaklar form açısından alçak anıtsal sunaklara benzeseler de, çok daha büyük boyutludurlar ve iki ana bölümden

³² Seremoni sunaklarına ait çok sayıda örnek tespit edilmiştir. Samos Heraionu'nda, Ephesos'daki Artemis Tapınağında, Messenia'daki Pamisos Tapınağında, Vroulia Akropolisinde, Aigina'daki Aphaia Tapınağında, Atina'da Athena Nike Tapınağında, Boeothia'da Halae Akropolisinde, Milethos'da, Akragas'da Demeter ve Kore Kutsal Alanında, Attika'da Apollo Zoster Tapınağında, Delos'da Anios Kutsal Alanında, Selinus Demeter Malophoros Kutsal Alanında ele geçmiştir. Ayrıca M.Ö. 6. yüzyıla ait bir Klazomenai vazosu üzerinde ve Olynthos'dan ele geçen M.Ö. 550-540 yıllarına tarihlenen siyah figür bir vazo üzerinde, şu an British Museum'da bulunan bir M.Ö. 6. yüzyıl Boeotia vazosu üzerinde ve yine Berlin'de bulunan bir kylix üzerinde seremoni sunaklarının tasvirleri ile karşılaştırılır, Yavis 1949, 95 – 107.

³³ Sunak masaları *prothysis* olarak tanımlanmaktadır. Çetin 2007, 32.

³⁴ Yavis 1949, 107 – 115.

³⁵ a.g.e., 116.

oluşmaktadır: aşağıdan yukarıya doğru merdivenler ve *prothysis*, ikinci kısım ise sunağın gövdesidir³⁶ (Fig. 36).

5. Monolithoid Sunaklar: Bu tip sunaklar form ve ebat olarak monolitik sunaklar ile benzerlik göstermektedir. Monolitik sunak ile aralarındaki fark bölgesel ve kronolojiktir. Hellenistik Dönem öncesinde Kıbrıs dışında monolithoid sunakların yalnızca tek bir örneği bilinmektedir. Rhodos'daki Vroulia'da bulunan M.Ö. 8. yüzyıla ait bir tapınakta, Kıbrıs'daki bir örnekte ve Nikosthenes (M.Ö. 520–510) tarafından boyanmış bir kantharos üzerinde monolithoid sunak tasviri görülmektedir³⁷.

6. Çukur Seramoni Sunakları: Bu tip sunaklar seramoni sunaklarına oldukça benzese de, çukur seramoni sunaklarında *prothysis* görülmez ve üst yüzeyinde derin bir oyuk bulunur. Bu sunaklar da katonik sunaklar sınıfına girer ve yükseklikleri oldukça azdır. Çukur seramoni sunakları, kuyu sunakları ile oldukça yakın ilişki içindedir. Bu tip sunakların en erken örnekleri M.Ö. 6. yüzyıldan önce görülmektedir. Locri'de Sicilya'daki Akragas'da, Syracuse'daki Athena Ortygia Tapınağında çukur seramoni sunaklarının varlığı bilinmektedir³⁸.

³⁶ Basamaklı anıtsal sunakların en erken örnekleri M.Ö.8-7.yüzyılda Ionia'da, Cyrene'de ve Magna Graecia'da karşımıza çıkmaktadır a.g.e., 117. Samos Heraionu'nda, Olympia'da, Akragas'daki Demeter ve Kore Kutsal Alanında, Selunus'daki D ve C Tapınaklarında, Paestum'da, Lucania'daki Hera Argeia Tapınağında, Syracuse'deki Athena Ortygia Tapınağında, Delphi'de Apollon Tapınağında, Atina'da Athena Tapınağında ve Attika'da Apollon Tapınağında basamaklı anıtsal sunakların örnekleriyle karşılaşmak mümkündür, Yavis 1949, 115 – 126.

³⁷ Yavis 1949, 127.

³⁸ a.g.e., 128 – 129.

7. Kurban Çukurları: Bu sunak tipi de katonik sunaklar arasında yer almaktadır. Klasik Dönem öncesine ait yalnızca bir örnek bilinmektedir. Bu tip sunaklar yalnızca kutsal küllerin içinde toplanması ve korunması için kullanılmıştır (Fig. 37)³⁹.

8. Dikdörtgen Monolitik Sunaklar: Bu tip sunaklar basit kübik bloklardan oluşmaktadır ve çoğunluk ile mermerden yapılmışlardır. Klasik Dönemde ve sonrasında oldukça yaygın olarak kullanılmışlardır, ancak ortaya çıktığı M.Ö. 6. yüzyılda iki farklı tipte olduğu görülmektedir: Bunlardan ilki üst kısmı düz olan dikdörtgen sunaklar, ikincisi ise üst kısmında volüt formunda bariyerler olan dikdörtgen sunaklardır. Güney İtalya'daki Magna Graecia'da bunların örnekleri bulunmaktadır⁴⁰. Monolitik ve monolithoid sunakların üzerlerinde muhtemelen metal bir kase durmaktadır. Bu kase sunağı ateşten korurken diğer taraftan külleri içinde tutuyor olmalıdır.

Arkaik Döneme ait vazo resimlerinde volütlü dikdörtgen monolit sunaklar oldukça yaygın olarak kullanılmıştır. Bugün, Paris'de bulunan bir volütlü amphora ve Brygos Ressamı tarafından boyanmış kırmızı figür bir vazo üzerinde (M.Ö.5.yüzyıl), Etrüs kenti olan Spina'da bulunan kırmızı figür bir kylix üzerinde (Fig. 38) ve Berlin'de bulunan siyah figür tekniğinde bezenmiş bir hydria üzerinde dikdörtgen monolit volütlü sunak örnekleri mevcuttur⁴¹.

³⁹ Yavis 1949, 130., Morgan 1936 -1937, Lev. XIV, 2

⁴⁰ Yavis 1949, 132.

⁴¹ a.g.e., 135 – 136.

I.3. Klasik Dönem ve Sonrasında Görülen Sunak Tipleri

Klasik Dönem ve sonrasındaki dönemlerde değişen moda ile birlikte sunak formlarında da değişimler meydana geldiği ve bazı tiplerin atağa geçerek diğer sunak formlarını geride bıraktığı bilinir.

1.Dikdörtgen Monolit Sunaklar: Klasik Dönem sonrasında kullanımları yaygınlaşan dikdörtgen monolit sunakların basit kübik bir formu vardır. Bu sunaklarda gövdenin üst ve alt kısmında hafice dışa çekik pervazlar görülmektedir ve bilinen en yüksek örnek 1. 27m dir. Küçük boyutlu ve daha çok evlerde kullanılan silindirik ve dikdörtgen sunaklar Hellenistik ve Roma Dönemlerinde daha popüler olmasına rağmen⁴² (Fig. 39-40); Hıristiyanlık Döneminde Küçük Asya ve Suriye’de küçük, alçak ve geniş pervazlı monolitik sunakların yoğun olarak kullanıldığı bilinmektedir. Kamu alanlarında ve evlerde kullanılan bu tip sunakların ölçülerine bakıldığında bunların kendi içinde belirli bir standart yakaladığı kesindir. Evlerde kullanılan sunaklar 0.30m. den daha az yüksekliği sahiptir ve muhtemelen bir standın üzerinde veya bir nişin içinde durmaktadır. Kamusal alanlarda kullanılan sunakların ise yükseklikleri 0.70 m.nin üzerindedir⁴³. Bu sunaklar gövdedeki bezeme elemanlarına göre kendi içinde dört gruba ayrılır: düz gövdeli dikdörtgen sunaklar⁴⁴, gövdesinde figür bulunan dikdörtgen sunaklar⁴⁵, *girland* ve

⁴² Yavis 1949, 154 – 157, Fig. 41; Altman 1905, 182, Fig. 142.

⁴³ a.g.e., 154.

⁴⁴ Düz Gövdeli Dikdörtgen Sunaklar bir çok merkezde ele geçmiştir. Atina Akropolisinin kuzeyinde Iobakkheion’da 1.02m. yüksekliğinde Tanrıça Artemise adanmış Hadrian dönemine ait bu tip bir sunak örneği mevcuttur. Kıbrıs da Kiton’da üst kısmı hafif konkav profillendirilmiş dikdörtgen bir blok bulunmuştur. Milethos’da 0. 25 ile 0.54m. arasında değişen ve Trajan’a adanmış olduğu anlaşılan beş düz gövdeli sunak örneği mevcuttur. Pompei’de Apollon Tapınağında M.Ö. 2.yüzyıla ait dört düz gövdeli sunak örneği bulunmuştur. Rhodos’da Cova mezarlığında yüksekliği 0. 43m. genişliği 0.53m. olan üzerine mezar yazıtı bulunan iki dikdörtgen sunak örneği ele geçmiştir, daha fazla örnek için bkz; a.g.e., 156 – 158.

bukranyonlu dikdörtgen sunaklar⁴⁶ ve gövdede diğer bezeme elemanlarının kullanıldığı dikdörtgen sunaklar.

2.Bariyerli Sunaklar: Bu tip sunaklarda, dikdörtgen monolit sunakların kısa kenarlarına eklenen ortalama yüksekliği 0.05m. ile 0.07m. arasında değişen volüt formunda bir parça görülmektedir⁴⁷ (Fig. 41); ancak bu dekoratif eklenti yalnızca dikdörtgen sunaklara özgü değildir, ayrıca bazı silindirik sunakların da üst kısımlarında volüt formunda veya farklı formlarda bariyer kullanıldığı bilinmektedir⁴⁸.

3.Boynuzlu Monolit Sunaklar: Roma Döneminde, doğu kültürüne başlayan ilgi özellikle Yunanistan ve İtalya'da görülen sunak tiplerini etkilemiştir⁴⁹. Bu dönemde görülen bazı dikdörtgen monolit sunakların üst köşelerinde akroter kullanıldığı görülmektedir⁵⁰ (Fig. 42).

⁴⁵ Bu tip sunaklar Klasik Dönem ve sonrasında bir çok farklı merkezde görülmektedir. Athina Bakkheion'da M.S. 2. yüzyılın sonlarına ait, üç tarafında alçak Dionysos kabartması olan bir örnek mevcuttur. Lykia'da 0.54m. yüksekliğinde ön yüzünde cüce figürü olan dikdörtgen bir sunak ele geçmiştir. Pergamon'da yüksekliği 0.63m. uzunluğu 0.41m. olan Zeus'a adanmış dikdörtgen bir sunak örneği bulunmaktadır. Rhodos'dan da şu an Museo Archeologico'da bulunan üç sunak örneği bilinmektedir, bkz. Yavis 1949, 158 – 159.

⁴⁶ Hellenistik Dönemde ortaya çıkan ve özellikle Roma Döneminde yaygın olarak kullanılan *girland* ve *bukranyon* motifleri, monolit dikdörtgen sunaklar üzerinde sevilerek kullanılmıştır. Pompei'de 0.36m. yüksekliğinde M.Ö. geç 2. yüzyıl ile erken 1. yüzyıla tarihlenen bir sunak örneğinin var olduğu bilinmektedir. Kos'da üzerinde *bukranyon* ve *girland* taşıyan beş adet sunak bulunmaktadır. Priene'de M.Ö. 3.yüzyıla ait üzerinde Askeplion, Apollon ve diğer iki tanrıya ait portreli madalyon bulunan girlandlı bir sunak örneği mevcuttur. Sparta'da yüksekliği 0.57m., uzunluğu 0.35m. olan İmparatorluk Dönemine ait girlandlı bir sunak örneği bulunmaktadır. Mısırdaki bulunan Zeus Amon'da M.S. 1. yüzyıla tarihlenen Greco-Roman stilinde bir monolit dikdörtgen sunak ele geçmiştir. Delos Philadelpheion'da ele geçen bronz bir plaka üzerinde girlandlı dikdörtgen bir sunak tasviri karşımıza çıkmaktadır; örneklere ilişkin detaylı bilgi için bkz. a.g.e., 159 – 160.

⁴⁷ a.g.e., 133, fig. 37

⁴⁸ Attika'da bu tip sunakların bir örneğine rastlanmıştır. Periaeus'da Klasik Dönem sonrasına ait bir kamu binasında bariyerli sunak örneği ele geçmiştir, Yavis 1949, 161. Philippos'da kentin kuzeybatı girişinin yakınında İsis'e adanmış 1.80m. boyunda 1.10m. uzunluğunda M.S. 2.yüzyıla ait bariyerli bir dikdörtgen sunak örneği bulunmaktadır. Pompei ve Rhodos'da da bu tip sunakların varlığı bilinmektedir. Attika'da bulunan bir rölyef üzerinde volütlü bir sunak tasviri görülmektedir; ayrıca şu an Berlin'de bulunan kırmızı figür tekniğinde bezenmiş bir Lkythos üzerinde ve Boston'da bulunan Douris imzalı (M.Ö.480) bir Kylix üzerinde bariyerli dikdörtgen sunak tasvirleri karşımıza çıkmaktadır; Yavis 1949, 164.

⁴⁹ a.g.e., 165.

⁵⁰ a.g.e., 167.

4.Alınlıklı Sunaklar veya Rölyefli Akroterler: Hıristiyanlığın yayılmaya başladığı bölgelerde monolit sunakların üst kısmında alınlık veya akroter kullanılmaya başlandığı görülmektedir (Fig. 43-44). Ele geçen bazı örneklerde gövdenin üst kısmında alınlık ve akroterin aynı anda kullanıldığı görülmektedir. Bu tip sunaklar Küçük Asya'da, Doğuda ve Yunanistan'da oldukça yaygın olarak kullanılmıştır. Rhodos'da ele geçen 0.62m. yüksekliğinde bir sunak üzerinde palmet bulunan bir alınlık mevcuttur, ayrıca Makedonya'daki Drama'da ele geçen dikdörtgen bir sunağın üzerinde alınlık ve Gorgon kafası şeklinde akroterler bulunmaktadır⁵¹.

5.Konkav Profilli Sunaklar: Konkav profilli sunaklar daha çok katonik tapınım veya erkek tanrılara tapınım ile ilişkilendirilmektedir ve Minos–Myken kökenli konkav profilli dikdörtgen sehpaların devamı olduğu konusu henüz şüphelidir. M.Ö. 2. yüzyılda Akdeniz'in batısında bu bu tip sunaklar oldukça popüler olmuştur, takip eden yüzyılda Akdeniz'in merkezinde de konkav profilli dikdörtgen sunaklar yaygın olarak kullanılmıştır. Yunanistan'da ise bu tip sunaklar Klasik Dönemin sonunda görülmeye başlanmıştır⁵² (Fig. 45) .

6.Dikdörtgen Monolithoid Sunak: Örgü tekniği kullanılarak yapılmış olan Dikdörtgen Monolithoid Sunaklar form ve boyut olarak Monolit Sunaklara benzemektedir; bu sunakların uzunlukları 0.50 m. ile 1.25m arasında değişir. M.Ö.8. yüzyıla ait

⁵¹ Yavis 1949,167; Altman 1905, 42, fig. 30

⁵² Olynthus'da pişmiş topraktan yapılmış iki adet minyatür konkav profilli sunak örneği bulunmaktadır, Yavis 1949, 166, Fig. 80.

Rhodos'daki Vroulia'da ele geçen tek örnek hariç, Helenistik Dönem öncesinde Kıbrıs dışında bu tip sunakların kullanılmadığını görülmektedir⁵³.

7.Kübik Moloz Sunaklar: Kübik moloz sunaklar sahip oldukları büyük boyutlara rağmen (uzunlukları 1.95m ile 2.20m. arasında değişmektedir) seramoni sunakları sınıfında değil monolit sunaklar sınıfında değerlendirilmektedir. Bunun sebebi, yüksek olasılıkla yüzeylerinin stuko ile boyandığında monolit sunak görüntüsü veriyor olmasıdır. Moloz kübikal sunakların Kıbrıs, Soli'de B, D ve E Tapınaklarında (M.Ö.100 – M.S. 350 arası), ve yine Kıbrıs'da Vouni'de ele geçmiş örnekleri bulunmaktadır⁵⁴.

8.Tam Boyutlu Dikdörtgen Terrakotta Sunaklar: Bu tip sunaklar, üzerinde kurban töreni yapmak için oldukça uygun boyuttadırlar ayrıca taşınabilecek kadar hafif olmaları da terrakotta sunakları daha kullanışlı bir hale getirmektedir. Bu tip sunaklara ait ele geçen buluntu sayısına bakıldığında antik dünyada çok rağbet görmediği anlaşılmaktadır. Selinus'da şu an Palermo Müzesinde bulunan, ön tarafında rölyef taşıyan terrakotta dikdörtgen bir sunak örneği bulunmaktadır, ayrıca Olympia ve Locride de bu tip sunak örnekleri mevcuttur. Magna Graecia'da üçyüze yakın Terakotta Arulae ele geçmiştir (Fig. 46)⁵⁵.

9.Ev tipi Sunaklar: Yunan evlerinin avlularında veya odalarında kullanılan sunaklar, ev tipi sunaklar olarak isimlendirilmiştir. Yazılı kaynaklar bize bu tip sunakların kökeninin Homerik Döneme kadar indiğini göstermektedir, ancak M.Ö.4. yüzyıldan

⁵³ Kolophon'da, Kıbrıs Soli'de C ve D Tapınağında, Delos'da ve Olynthus'da dikdörtgen monolithoid sunak örnekleri görülmektedir, Yavis 1949, 168-169.

⁵⁴ a.g.e., 169 – 170.

⁵⁵ a.g.e., 170 – 171, fig. 82.

itibaren bu tip sunakların daha yaygın olarak kullanıldığı görülür. Evlerin iç kısımlarında, odalarda kullanılan örnekler, çoğunlukla bir nişin içine yerleştirilmiştir. Evlerde kullanılan sunak formlarına baktığımızda gerek silindirik gerekse dikdörtgen sunakların evlerde kullanıldığı görülmektedir ancak dikdörtgen sunakların sayısal çokluğu bu tipin daha fazla tercih edildiğinin kanıtı niteliğindedir⁵⁶ (Fig. 45).

10.Basamaklı Piramidal Sunaklar: Basamaklı piramidal sunaklar, monolit sunakın farklı bir varyasyonu olarak nitelendirilmektedir. Bu tip sunaklara ait örnekler oldukça kısıtlı sayıdadır⁵⁷.

11.Altıgen Sunak: Büyük bir olasılıkla doğu kökenli olan bu altıgen sunaklar, monolit sunak formların bir türevi olarak görülmektedir. Miletos'da Helios Serapise adanmış altıgen bir sunak örneği bulunmaktadır; ayrıca Doura'da bu tip sunaklara bir örnek mevcuttur⁵⁸.

12.Seramoni Sunakları: Kutsal alanlarda, sivil merkezlerde ve tapınaklarda görülen bu tip sunakların bazı örnekleri ise Olynthos'da bulunan üç örnekte olduğu gibi evlerin avlularında ele geçmiştir. Bu seramoni sunaklarının örnekleri, Atina Akropolis'indeki Apollon mağarasında, yine Atina Akropolisi'nde, Delos'daki Mt.

⁵⁶ Delos'da silindirik ve dikdörtgen sunak örneklerinin varlığı bilinmektedir. Olynthus'da kırkın üzerinde ev tipi sunak örneği mevcuttur. Pompei'de, Magna Graecia'da ve Thera'da da ev tipi sunak örnekleri tespit edilmiştir; a.g.e., 175-176, Fig. 82.

⁵⁷ Delos ve Kıbrıs Kition'da iki örnek tespit edilmiştir, Aigina ve Peiraeus'dan ele geçen iki kabartma üzerinde de basamaklı piramidal sunak tasvirleri görülmektedir;a.g.e., 176 – 177.

⁵⁸ a.g.e., 177.

Kynthos kutsal alanında, Olynthus'da, Olympia'da, Priene ve Pompei'de tespit edilmiştir⁵⁹ (Fig. 32-34).

13.Antisli Seromoni Sunakları: Antisli seromoni sunakları, sunak repertuarına ilk olarak Klasik Dönemde girmiştir. Bu tip sunakları basitçe basamaklı seromoni sunaklarının *antis* eklenmiş hali olarak tanımlayabiliriz (Fig. 47). Bu tip sunaklarda *antis* uzun kenarda yer almaktadır ve sunakların gövde bölümü ortalama olarak 2.8m. yüksekliğindedir. Atina agorasında Delos'da, Selinus'da ve Thasos'da antisli seromoni sunak örnekleri tespit edilmiştir⁶⁰.

14.Basamaklı Anıtsal Sunaklar: Klasik Dönemde görülen basamaklı anıtsal sunaklar, kendisinden önceki benzer örneklerin karakteristik özelliklerini taşımaktadırlar⁶¹.

15.Kısa Kenarında Basamak Olan Anıtsal Sunaklar: Bu tip sunaklar basamaklı anıtsal sunaklardan ayıran tek özellik basamakların kısa kenarda olmasıdır. Pergamon Caracalla Tapınağında, Piriene'de Mısır Tanrılarının Kutsal alanında (M.Ö. 3.yüzyıl) ve Sparta'da bu tip sunak örnekleri görülmektedir⁶².

⁵⁹ a.g.e., 177 – 183.

⁶⁰ a. g.e., 183 – 184.

⁶¹ Klasik Dönemde Akragas Kore ve Demeter Kutsal alanında, yine Akragas'da Hera Tapınağında ve Olympieion'da (M.Ö. 480 – 440), Atina Akropolis'indeki Parthenonda ve Dionysos Tapınağında, Capua'da (M.Ö.2.yüzyıl), Delos'da Prytaneion'un batısında, Epidaurus'da Askeplion Tapınağında (M.Ö.380 civarı), Milethos'da Bouleuterion'un avlusunda (M.Ö. 2. yüzyıl), Nemea'da Zeus Tapınağında, Orchomenos'da Artemis Mesopolitis Tapınağında (M.Ö.3. yüzyıl), Paestum'da Poseidon Tapınağında (M.Ö. 440 civarı), Samos Heraion'da, Selinus'da Tapınak B'nin doğusunda, Stratos (Akarnania) Zeus Tapınağında (M.Ö.geç 4.yüzyıl), Syracuse'de (M.Ö.3.yüzyıl ortaları), Tegea'da Alea Athena Tapınağında (M.Ö.geç 4. yüzyıl) ve Teos Dionysos Tapınağında (M.Ö.200 civarı) Basamaklı Anıtsal Sunak örnekleri tespit edilmiştir, örnekler için bkz; a.g.e., 186 - 191

⁶² a.g.e., 191-192.

16.Sınıflandırılmayan Sunak Tipleri: Sunakların bazıları yukarıda tanımlanan gruplar içerisinde değerlendirilemezler ve sahip oldukları ölçülerle bir gruplamaya dahil edilmeye çalışılırlar. Yavis, uzunlukları 3m. ile 6.50m. arasında değişen bu tip sunakları Grup A başlığı altında toplar ve bunların muhtemelen seromoni sunakları ve basamaklı anıtsal sunakların uzantısı olduğu önerisinde bulunur⁶³.

Yavis, uzunlukları 7.30m. ile 8.76m. arasında değişen sunakları ise Grup B başlığı altında bir araya toplar ve bunların da Basamaklı Küçük Anıtsal Sunakların uzantısı niteliğinde olduğunu ileri sürer⁶⁴.

17.Kolossal Sunaklar: Kolossal sunaklar form itibari ile bakıldığında diğer sunak tiplerinden ayrı tutulmalıdır. Bu sunaklar yüksek platformları ve etraflarını çevreleyen sütunlar ile daha anıtsal bir görünüm sergilemektedir. M.Ö.3. yüzyıl ve sonrasında yaygın olarak kullanılmaya başlandığı bilinen bu tip sunakların ortalama ölçüleri 2.07m. ile 16.3m. arasında değişmektedir⁶⁵. Cyzicus'da ele geçen Trajan Dönemine ait bir sikke üzerinde Kolossal bir sunak tasviri görülür ayrıca Kos'da, Büyük Menderes nehri kıyısındaki Magnesia Artemis Leukophryene Tapınağında (M.Ö. 3. yüzyıl), Pergamon'da (Büyük Sunak M.Ö.2. yüzyıl) ve Priene Athena Tapınağında (M.Ö.erken 2.yüzyıl) Kolossal sunak örneklerinin varlığı bilinmektedir⁶⁶.

⁶³ Arkadia'nın batısında bulunan Aliphera'daki Askeplion Tapınağında, Atina'da Ares Tapınağında (Erken Roma dönemi), yine Atina'da Askeplion Kutsal Alanında, Delos'da Dodekatheon Sunağından önce, Dioscuroi kutsal alanında, Eilethyaion'daki Artemis Tapınağında (M.Ö.geç 5. yüzyıl), Epidaurus'da, Kastraki'de (M.Ö. 4. yüzyıl sonu), Karditsa'da Apollon Tapınağında (M.Ö.333 – 247 civarı), Büyük Menderes nehri kıyısındaki Magnesia Zeus Sosipolis Tapınağında, Paestum'da, Priene Zeus Tapınağında ve Piriene Agorasında, Selinus ve Thorikos'da örnekleri görülmektedir, örnekler için bkz; a.g.e., 192 – 195.

⁶⁴ Atina Agorasında Metroon'un doğusunda, Korinth'de Askeplios ve Hygieia Kutsal Alanında, Eretrai Tiyatrosunda (muhtemelen M.Ö.4.yüzyıl), Megara'da, Notion Athena Tapınağında (Hadrian Dönemi) ve Rhamnous daki Nemesis Tapınağında (M.Ö. 430 civarı) örneklerine rastlanmaktadır; a.g.e., 195 – 196.

⁶⁵ a.g.e., 196.

⁶⁶ a.g.e., 197 – 199.

18. Zemin Sunakları: Klasik Dönemde zemin sunakları az sayıda örnek ile temsil edilmektedir. Zemin sunağı basitçe yere açılmış bir çukur ve bu çukurun etrafını çeviren düzgün kesilmiş taş bloklardan oluşmaktadır. Bunlardan ilki Atina'da Hekate ve Artemis Kutsal alanında bulunurken ikincisi Athina Akropolisinin kuzey yamacında Aphrodite ve Eros kutsal alanında yer almaktadır sonuncu örnek ise Selinus'da bulunmaktadır⁶⁷ (Fig. 48).

19. Duvar Örgülü Kuyu Sunaklar- Monolitik Kuyu Sunaklar: Bu tip kuyu sunaklar, etrafı daire şeklinde örülü, içine girmek için bir boşluğa sahip, içinde sunu veya kurban törenin yapıldığı küçük bir yapının olduğu oldukça basit bir forma sahiptirler⁶⁸. Bu sunakların ilk Klasik Dönemden sonra ortaya çıktığı, örneklerin 1.40- 8.40 m. arasında genişliğe sahip olduğu bilinir⁶⁹ (Fig. 29 Fig. 49).

20. Alçak Anıtsal Sunaklar: Alçak anıtsal sunaklar basitçe *prothesis*'i olmayan dikdörtgen sunaklar olarak tanımlanabilir (Fig. 50). M.Ö. 9. yüzyılın başında yoğun olarak kullanılmaya başlanan bu tip sunakların Klasik Dönem ve sonrasında popülerliğini yitirdiği bilinir.⁷⁰ Alçak anıtsal sunaklara ait ilk örnek Magalopolis'den gelmektedir. Sunağın uzun kenarında sekiz metop ve dokuz triglif bulunurken kısa kenarında iki triglif arasında bir metop bulunmaktadır. Sunağın iç kısmı çakıl taşı ile örülmüştür. Alçak anıtsal sunaklara ikinci örnek ise Perachora'dan Hera Akraia

⁶⁷ a.g.e., 75, Fig. 49

⁶⁸ a.g.e., 200.

⁶⁹ Klasik Döneme ait dokuz adet kuyu sunak örneği bilinmektedir. Bunlardan yedi tanesi duvar örgülü, ikisi ise monolit kuyu sunaklardır. Lakonia Amyklai'de, Atina Askeplion'da, Delos Kebeirion'da (M.Ö.2.yüzyıl), Eleusis'de, Megara'da Zeus Aphesios Tapınağında ve Thasos'da Poseidon kutsal alanında duvar örgülü kuyu sunakların varlığı bilinmektedir, a.g.e., 200 – 202; fig.50. Monolitik Kuyu Sunakların ise Delos'da Apollon Antron'unda ve Delphi'de örnekleri mevcuttur. Delphi de bulunan mermer monolit kuyu sunak üzerinde kabartma bulunmaktadır; a.g.e., 203 – 203.

⁷⁰ Yavis 1949, 108.

Tapınağından gelmektedir. Bu sunakda da ilkinde olduğu gibi tiriglif ve metop frizi görülür, sunakın kuzeyinde bir drenaj kanalı bulunmaktadır, bu kanal kurban kanının veya suyun drene edilmesi için kullanılmış olmalıdır⁷¹.

21. Pirimatif Sunaklar: Pirimatif sunaklar başlığı altında ocak sunaklar, zemin sunakları, kül sunakları, taş yığınlar, toprak tepecikler, kurban çukurları ve kaya oygu sunaklar ele alınmaktadır. Bu tip sunaklar özellikle kırsal kesimlerde çok uzunca bir süre varlıklarını sürdürmeye devam etmişlerdir. Kül sunakları, taş yığınlar ve toprak tepeciklerine ait örnekler henüz bulunamamıştır ancak bu tip sunakların varlığı kabartma ve vazo resimlerinden bilinmektedir⁷².

22. Sunu Sehpaları: Arkaik Dönem sonrasında iki tip sunu sehpa'sının varlığı bilinmektedir. Her iki tipte erken örneklerde olduğu gibi dikdörtgen veya silindirik şekillere sahiptir⁷³. İlk grupta bulunan sunu sehpaları üst yüzeyleri kademeleridir ve bu üst yüzeylerde bir veya birden fazla çukur bulunmaktadır. İkinci gruba ait bir örnek bulunmaktadır. Arkaik Dönem sonrasında Aigina'da, Atina Akropolisinde, Attika, Priene, Pergamon ve Selinus'da sunu sehpalarının varlığı bilinmektedir⁷⁴.

23. Duvar Bankları: Yunan tapınaklarının çoğunda cella duvarının karşısında bir duvar bankı bulunmaktadır. Bu duvar bankları sunu standı veya sunu tepsisi görevi üstlenmektedir. Duvar banklarının geçmişi Hellen öncesi döneme dayanır. Kıbrıs Vouni'de

⁷¹ a.g.e., 204.

⁷² Yavis 1949, 207-208; Kül Sunakları, Taş Yığınları, Toprak Tepecikleri ve Kurban Çukurları maddi kanıt sunmadıkları için bu bölümün dışında tutulmuşlardır. Bunlar arasında yeralan ve Arkaik dönemden sonra görülen ocak sunaklar tapınaklarda kullanılmıştır. Tapınak dışında kullanıldığı tek yer Leto Prytaneion'udur. Tholos'da monolit silindirik kuyu sunakların ocak sunakların yerine kullanıldığı açıkça görülmektedir; a.g.e., 208.

⁷³ a.g.e., 13 .

⁷⁴ a.g.e., 224 – 225.

bulunan Apollon Tapınağında Helenistik-Roma Dönemlerine ait bir duvar bankının varlığı bilinmektedir; ayrıca yine Kıbrıs'da Cholades'deki Soli Tapınağın'da M.S. 100 – 350 arasına tarihlenen dört adet sunak (duvar bankı) mevcuttur. Ayrıca Priene'de duvar banklarının mevcut olduğu görülür⁷⁵.

⁷⁵ a.g.e., 226 – 227.

BÖLÜM II

DAĞLIK KILIKIA BÖLGESİNDEKİ KIRSAL YERLEŞİMLERDE TESPİT

EDİLEN YUVARLAK SUNAKLAR VE TİPOLOJİLERİ

II.1. Tarihsel Süreç İçerisinde Yuvarlak Sunaklar

Yunan dünyasına bakıldığında yuvarlak sunakların kullanımının oldukça yaygın olduğu görülmektedir. Bu sunakların Yunan dünyasında M.Ö. 6. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başladığı önerilmesine karşın, yapılan kazılar sonucunda bu tip sunakların İonia'da Geometrik Dönemde de kullanıldığı anlaşılmıştır. Örneğin Klaros'da bulunan yuvarlak bir sunak Geometrik Dönemde İonia'da bu yuvarlak sunakların kullanıldığının kanıtı olarak karşımıza çıkar⁷⁶. Yuvarlak sunakların erken örneklerinin sahip oldukları boyutların Klasik Dönemde görülen sunaklara oranla daha küçük olduğu görülmektedir⁷⁷. Arkaik Dönemde yuvarlak sunakların yaklaşık 0.30 cm. boyunda oldukça küçük örneklerinin var olduğu bilinmektedir. *Minyatür Sunak* olarak isimlendirilen bu örneklerin genellikle mekan içi tapınımlarda kullanıma yönelik olduğu düşünülür ve muhtemelen Klasik Dönem ve sonrasında yoğun olarak kullanılmaya başlanmış olan büyük boyutlu sunaklar bu minyatür sunakların gelişmiş örnekleri olmalıdır⁷⁸. Boyutları farklılık gösteren

⁷⁶ Tanrıver 2007, 438.

⁷⁷ Yavis 1949, 140.

⁷⁸ a.g.e., 141; Monolit Sunaklar, kelimesi dikdörtgen ve yuvarlak sunakları kapsamaktadır. Yavis, yuvarlak sunakları da monolit sunaklar arasında almış ve bunun bir alt grubu olarak değerlendirmiştir.

bu tip sunakların Klasik Dönemden itibaren incelendiği ve uzadığı görülmektedir. Örneğin Hellenistik Dönemde bilinen en büyük boyutlu yuvarlak sunak 1.56m. yüksekliğindedir⁷⁹.

Bu sunakların geniş coğrafyalarda farklı amaçlarla kullanımının olduğu da bilinmektedir. Özellikle Rhodos'da ve diğer Anadolu topraklarında yuvarlak sunakların Klasik Dönemle birlikte yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir⁸⁰; ayrıca Karia'nın sahil kısmında bulunan Dor kentlerinde de yoğun olarak kullanıldıkları görülür⁸¹. Bu bölgelerde çok sayıda örnek tespit edilmiştir ve bunların kullanım amaçları da farklılıklar gösterir. Rhodos'da bulunan sunaklar adak ve mezar anıtı olarak kullanılmıştır. *Girland* ve *bukranyon* kullanılan örnekler Rhodos'da mezar anıtı görevini üstlenmiştir. Söz konusu bu sunaklarda ya dikdörtgen kaide ya da sunağın gövdesinde yazıt bulunmaktadır. Ender durumlarda hem kaide de hemde sunağın gövdesinde yazıt bulunan örnekler de rastlanmaktadır⁸². Knidos'da Dikenlisakıztepede yer alan nekropolis alanında yuvarlak sunakların varlığı gözlenmektedir. Buradaki nekropolis alanında kentin varlıklı ve önde gelen ailelerinin mezarlarının bulunduğu tespit edilmiştir. Bu durum yuvarlak sunakların kentin varlıklı ailelerinin mezarlarının önemli bir unsuru olduğunu göstermektedir⁸³. Stratonikeia'da da mezar anıtı olarak kullanılan yuvarlak sunakların varlığı tespit edilmiştir. Söz konusu sunakların üzerinde *girland* ve *bukranyon* kabartmaları olduğu gözlenmektedir. Yapılan araştırmalarda Stratonikeia'da ele geçen sunakların köşeli dikdörtgen kaideleri ele geçmemiştir ancak bunların mezar sunağı olduğu Rhodos ve Knidos örneklerine dayanarak söylenebilir. Stratonikeia'dan ele geçen tek bir yuvarlak sunak kaidesinden yola çıkarak araştırmacılar sunağın bir "Heroon" önünde durduğu

⁷⁹ Bahsi geçen bu örnek Hellenistik örnekler arasında bilinen en büyük boyutlu örnektir.

⁸⁰ Yavis 1949, 141.

⁸¹ Fraser 1977, 29.

⁸² Varinlioğlu 1990, 226.

⁸³ a.g.e., 226.

sonucuna ulaşmıştır⁸⁴. Bir başka yazıtta ise bir sunak ve ostotekten söz edilmektedir. Bu yazıt, βωμος kelimesinin mezar anıtı olarak da kullanıldığını göstermektedir⁸⁵. Lagina'da propylonun güneybatısında bulunan bir havuzun kazısı yapılırken üzerinde Musa heykeli bulunan yuvarlak bir sunak ele geçmiştir. Sunak araştırmacılar tarafından Geç Hellenistik Döneme tarihlenir (Fig. 51). Söz konusu yuvarlak sunak mezarların dışında sunak kullanımına iyi bir örnektir. Ancak bu sunağın havuzlu yapı ile mi yoksa propylon yapısı ile mi ilişkilendirileceği açıklığa kavuşturulmamıştır⁸⁶. Alabanda tiyatrosunda da mermer bir sunak ele geçmiştir. Sunağın üzerinde DIONUSOI yazısı net olarak okunmaktadır. Bu örnekte, sunakların farklı kullanım alanlarından birini göstermektedir⁸⁷. Bu sunakların kullanımları Yunan dünyası ile sınırlı değildir. Palmyra'daki Ba'al Sahamim Tapınağına ait bir tasvirde yuvarlak sunak görülmesi⁸⁸ (Fig. 52), Suriye'deki Doura Europos'dan ele geçen bir örnekte *lyra* çalan çıplak erkek heykelinin yuvarlak sunağa yaslanmış olarak tasvir edilmesi⁸⁹ (Fig. 53) Yunan dünyasının dışında da yuvarlak sunakların kullanıldığını gösteren örneklerdir.

Erken dönemlerde yuvarlak sunaklar muhtemelen üzerinde hiçbir dekoratif öge taşımayan adak sunakları olarak kullanılmış olmalıdırlar. Ayrıca, tapınaklara yakın kamusal alanlarda, kutsal alanlarda ve evlerde yaygın olarak kullanımları vardır⁹⁰. Adak sunağı olarak kullanılan bu sunakların üzerinde et sunusu yapıldığına dair arkeolojik ve epigrafik kanıt bulunamamış olması bu sunakların libasyon ve yiyecek sunusu yapmak için kullanıldığını göstermektedir ve bazı sunakların sunu tablasında bulunan sığ oyuklar bu

⁸⁴ a.g.e., 227.

⁸⁵ a.g.e., 227.

⁸⁶ Tırpan 1995, 214, resim 12.

⁸⁷ Yener 2005, 110.

⁸⁸ Mesni ve Buisson 1962, 323.

⁸⁹ a.g.e., 287, fig. 176,4.

⁹⁰ Yavis 1949, 141.

sunaklarda sıvı libasyonu yapıldığını kanıtı niteliğindedir⁹¹. Bel tapınağında bulunan iki dikdörtgen sunak üzerinde çeşitli meyveler betimlenmesi, gerek dikdörtgen gerekse de yuvarlak sunakların yiyecek sunusu için kullanıldığının ispatı niteliğindedir⁹² (Fig.54). Bazı merkezlerden ele geçen sunakların kaidelerinde bulunan yazıtlar bu sunakların şahsa veya tanrılara adandığını göstermektedir; örneğin Kos Adasındaki Apollon tapınağında M.S. 1.yüzyıla ait Apollon'a adanmış bir yuvarlak sunak bulunmaktadır, yine Pirene'de Mısırlı Tanrılar Tapınağında Serapis, Anoubis ve İsis'e adanmış M.Ö. 3.yüzyıla ait bir yuvarlak sunak bulunmaktadır. Rhodos'daki Kamiros'dan ele geçen yuvarlak sunaklar ise genellikle bir şahsa adandığı bilinmekte, yine Rhodos'daki Lindos'da da M.Ö.3. yüzyıldan itibaren yuvarlak sunakların adak sunağı olarak kullanıldığı görülmektedir⁹³. Bu örnekler, yuvarlak sunakların özellikle erken dönemlerde kutsal kişilere, şehrin kurucusu yada kahramanlara adandığını göstermesi açısından önemlidir.

Hellenistik Dönemle birlikte yuvarlak sunakların nekropolis alanlarında da kullanılmaya başlandığı bilinmektedir; böylece sunaklar bir anlamda mezar steli görevi üstlenmiş olmaktadır. Bu sunaklar, M.Ö. 4. ve 3. yüzyılda nekropolis alanlarında yoğun olarak kullanılan mezar stellerine bir anlamda alternatif olarak ortaya çıkmış ve Hellenistik ve Roma Dönemlerinde mezar stellerinin görevlerini üstlenerek nekropolis alanlarının nerede ise tek hakimi olmuştur. Bu durum, değişen moda'nın etkisi olarak da görülebilir⁹⁴. Değişim aynı zamanda, yuvarlak sunakların zaman içerisinde dikdörtgen sunaklardan daha yoğun olarak kullanılmasında da etken olmuştur. Bu, muhtemelen yuvarlak sunakların kayalık ve teraslı nekropolis alanlarında kullanılmaya daha elverişli

⁹¹ Berges 1986, 21.

⁹² Mesni ve Buisson 1962, 61, fig. 164.

⁹³ Fraser 1977, 26.

⁹⁴ a.g.e.,19.

olmasının sonucudur. Bu nedenle yuvarlak sunakların yoğun olarak kullanılmasındaki başlıca etkenin değişen modanın yanında topografik şartların getirdiği zorunluluklar olduğu da düşünülmelidir⁹⁵. Kos, Rhodos ve Delos adalarındaki nekropolis alanlarından tespit edilen örnekler genellikle mezar yapısının önünde yer almaları nedeniyle mezar anıtı olarak kullanıldıklarına işaret etmeleri açısından önemlidirler. Mitilini (Midilli) adasında da bu sunaklar nekropolis alanlarında kullanılmıştır; ancak Atina, Delos ve Thera'da yuvarlak sunakların hem nekropolis alanlarında hem de kamusal alanlarda sunu amaçlı olarak kullanıldıkları görülür⁹⁶.

Bu dönemde sunaklar üzerinde yazıtlar, insan figürlerinin ve dekoratif unsurların kullanılmaya başlandığı da görülür. Palmyra örneklerinin bazılarında Herakles kabartmasının yanında üzerinde ateş yanan yuvarlak sunak tasvirleri görülmektedir ve kahraman betimleri ile birlikte verilmiş yuvarlak sunakların olması ve bunların üzerinde ateşe benzer tasvirler bulunması, kahramanlara adanmış sunakların üzerinde kutsal bir ateşin yakılmış olabileceğini akla getirir⁹⁷ (Fig. 55).

Hellenistik Dönemde, yuvarlak sunakların Kos, Rhodos ve Delos adalarında yoğun olarak kullanıldığı görülür. Knidos ve Halikarnasos'da ise, Kos'da ele geçen yuvarlak sunak örneklerine stilistik açıdan oldukça benzeyen sunak örneklerin varlığı bilinmektedir⁹⁸. Bu açıdan bakıldığında bu üç Dor kentinin yuvarlak sunak üretiminde öncülük ettiğini ve diğer merkezleri stilistik açıdan etkilediği görülür.

⁹⁵ a.g.e., 26.

⁹⁶ Fraser 1977, 31.

⁹⁷ Mesni ve Buisson 1962 ,295, fig. 178, 1,3.

⁹⁸ Fraser1977, 30.

II.2. Kilikia Bölgesinde Tespit Edilen Yuvarlak Sunaklar ve Kullanım Amaçları

Kilikia Bölgesinin genelinde çok sayıda yuvarlak sunak tespit edilmiştir. Bu sunakların üzerindeki Yunanca ve Latince yazıtlar, antik kentlerdeki kültlerinin tespitinde kullanıldığı gibi sunakların kullanım amaçlarının anlaşılmasında da faydalı olmaktadır. Söz konusu yazıtlardan yola çıkarak, bölgede kullanılan yuvarlak sunakların, mezar, adak ve onurlandırma sunakları olarak üç kategoriye değerlendirilmesi mümkündür.

II.2.i. Mezar Sunakları

Bölgede tespit edilen çok sayıdaki yuvarlak sunağın, mezar sunağı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Mezarların çevresinden ele geçen bu sunaklar, mezar stellerinin görevini üstlenmiş durumdadır. Bazı örneklerde sunağın kendisi mezarı temsil ederken, bazı örneklerin bir lahitin veya mezar evinin yakınında yer aldığı ve mezar sahibine ilişkin bilgiler verdiği görülmektedir. Bu durum, tespit edilen örnekler üzerlerindeki yazıtlardan da açıkça anlaşılmaktadır. Silifke-Karadedeli-Kümbetbeleni'nde tespit edilen sunağın üzerinde bulunan yazıt, bunun mezar sunağı olarak kullanıldığına işaret etmesinin yanısıra, M.S. 1-2. yüzyıla tarihlenmesi gerektiğini de göstermesi açısından önem taşımaktadır⁹⁹. Dağlık Kilikia bölgesindeki araştırmalarda bu tür kullanıma ait çok sayıda başka örnekler tespit edilmiştir. Mersin-Erdemli-Esenpınar kasabasının güneyinde tespit edilen üç adet yazıtlı yuvarlak sunağın Örentepesi'nde bulunan nekropolis

⁹⁹ Şahin 2007, 123.

alanından taşınmış olduğu önerilir¹⁰⁰. Mersin, Silifke-Çaltıbozkır köyünden Silifke Müzesine getirilmiş olan Roma Dönemine ait yuvarlak bir mezar sunağı üzerinde yer alan kabartmalar da, bu sunağın bir ailenin mezar anıtı olduğunu göstermesi açısından önemlidir¹⁰¹. Yenibahçe Kalecik'deki bir tepe üzerinde tespit edilen gözetleme kulesinin karşısında bulunan küçük tepelik üzerindeki yuvarlak sunağın da buradaki mezarlarla bağlantılı olduğu düşünülebilir¹⁰². Benzer şekilde, Uzuncaburç-Yanikköy'deki bir çiftlikte bulunan böyle bir yuvarlak sunak üzerindeki yazıt bunun M.S. 3 ve 4. yüzyıla tarihlenmesini sağlar¹⁰³. Yenibahçe-Işıkkhasan Çukuru'daki çiftlikte tespit edilen basamaklı bir *khamasorion* mezarın yakınında yuvarlak sunağın da *khamasorion* mezar ile ilişkili olduğu anlaşılmaktadır¹⁰⁴. Silifke-Karadedeli'deki bir çiftlik yapısında da yuvarlak sunak bulunmuştur ve buradaki mezarlarla bağlantılı olduğu düşünülmelidir¹⁰⁵. Şahmurlu Deliali'deki köy yerleşimde de *chamosorium* mezarların yanında iki adet Roma İmparatorluk Dönemine ait yazıtlı yuvarlak sunak bulunmaktadır ve bunlardan biri bu çalışma içerisinde de değerlendirilmiştir¹⁰⁶.

II.2.ii. Adak Sunakları

Bölgedeki yerleşimlerden ele geçen yuvarlak sunaklar üzerindeki yazıtlardan, bu sunakların Zeus, Dionysos, Aphrodite, İsis, Athena, Tyche, Selene, Helios Serapis ve Askeplion gibi tanrıların tapımlarına adanmış olduğu anlaşılmaktadır. Sunaklar üzerinde

¹⁰⁰ Sayar 1995, 56.

¹⁰¹ Sayar 2002, 63.

¹⁰² Şahin 2007, 123.

¹⁰³ a.g.e., 128 – 129.

¹⁰⁴ Şahin 2007, 122.

¹⁰⁵ Sayar 2006, 202.

¹⁰⁶ Sayar 2005, 2.

görülen tanrı isimlerin, bölgede tapınım gören kültürler ve bu tanrıların epitetleri hakkında bilgi vermesi açısından önem taşımaktadır. Ayrıca bu sunaklardan bazılarının imparator kültüne adanmış olduğu da yazıtlardan anlaşılmaktadır.

Ovalık Kilikia kentlerinden ele geçen çok sayıda yayınlanmış bu tip sunağın varlığı önemlidir. Özellikle Anazarbos ve çevresinde tespit edilmiş sunakların sahip olduğu adak amacı dikkat çekicidir. Anazarbos’da Akdam köyü civarında bulunan Tanrıça Roma’ya adanmış Yunanca yazıtlı (ΘΕΑΡΩΜΗ) yuvarlak sunak¹⁰⁷, yine Akdam köyü civarında bulunan Babamoğlu Höyükten ele geçen ve üzerinde Zeus’a adandığına işaret eden yazıt bulunan küçük boyutlu yuvarlak sunak, Anazarbos yakınlarında bulunan Kırsanlı mevkiinden ele geçen ve üzerindeki yazıttan dağ tanrısı Zeus Olympos’a adanmış olduğu anlaşılan yuvarlak sunak¹⁰⁸, Anazarbos kentinin kuzeyinde bulunan Pekmezci köyündeki bulunan ve üzerindeki yazıttan, ürünü doludan koruduğu için Zeus Halazeos’a adandığı anlaşılan yuvarlak sunak¹⁰⁹ bu tip sunakların adak amacıyla kullanıldığına işaret etmektedir. Anazarbos’un kuzeyindeki Köseli köyünde üzerinde Zeus Keraunios’a “*faydalı olması için*” adanmış olduğunu gösteren bir yazıt taşıyan, Çukurköprü köyünde tanrıça Aphrodite’ye adanmış¹¹⁰, Anazarbos kenti civarında Aphrodite Kasaitis’e adanmış “*adayanın yakarışını dinleyen tanrıça*” adına yapılmış bir yuvarlak sunak ele geçmiş olması da dikkat çekicidir¹¹¹. Anazarbos kenti civarında bulunan Uzunoğlan tepesinde ele geçen bir yazıtlı yuvarlak sunak üzerinde yer alan yazıttan ise sunağın Hygieia’ya ve silinmiş olsa da Askeplion’a adanmış olduğu

¹⁰⁷ Sayar 1992, 205.

¹⁰⁸ a.g.e., 206.

¹⁰⁹ Sayar 1993, 179

¹¹⁰ Sayar 1994, 139.

¹¹¹ Sayar 1997, 116.

anlaşılmaktadır. Bu sunaklar, bölgede tapınım gören kùltlerin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar¹¹².

Bugün Kadirli ilçesine lokalize edilen Flaviopolis antik kentinde de benzer örneklerle karşılaşmak mümkündür. Burada bulunan bir yuvarlak sunak üzerinde yer alan yazıttan Falaviopolis’de üç kez üst üste *demiurgos*’luk yapmış olan ve ömürboyu Dionysos rahipliğine seçilmiş olan *Asklepiades* oğlu *Iulianos*’un sunağı Zeus Soter, Dionysos Kallikarpos ve diğer tanrı ve tanrıçalara adanmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu sunak Flaviopolis’de Dionysos Kallikarpos kùltünün varlığının kanıtıdır¹¹³. Flaviopolis antik kentinde bulunan küçük boyutlu bir sunak üzerinde görülen kulak kabartması da ilgi çekicidir. Bu sunak üzerinde yer alan kulak kabartmasının dinleyen tanrıya mı yoksa kulağından rahatsız olan biri tarafından tanrılara mı itaf edildiği anlaşılamamıştır¹¹⁴.

Aigeai’den Yumurtalık ilçesinin Demirtaş köyüne taşınmış olan yuvarlak bir sunak epigrafik açıdan diğerlerinden farklılık göstermektedir. Bu sunak üzerinde farklı zaman dilimlerine tarihlenen iki ayrı yazıt bulunmaktadır. Sunağın bir yüzündeki yazıttan bunun Demeter Karpotropos, tüm imparatorlara, İmparator Hadrian’a ve tanrıça İsis’e adanmış olduğu anlaşılırken, diğer yüzündeki yazıtta ise imparator Caracalla onurlandırılmaktadır¹¹⁵. Bu örnek, sunakların da birden fazla kullanım gördüğünün bir kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır.

¹¹² Sayar 1998, 333.

¹¹³ Sayar 1993, 180

¹¹⁴ Sayar 1999, 413

¹¹⁵ Sayar 1993, 183

Dağlık Kilikia'da da benzer örneklerle karşılaşmak mümkündür. Elaiussa Sebaste kentinin kuzeyinde, üzerinde üç adet kalkan kabartması bulunan ve yazıtından tanrıça Athena Oreia, Tyche ve Selene'ye adanmış oldukları anlaşılan üç adet sunak bulunmuştur. Burası muhtemelen çeşitli tanrılara sunuda bulunulan kutsal bir alandır¹¹⁶. Uzuncaburç'da bulunan yuvarlak bir sunak üzerinde yer alan yazıttan sunağın *Pappios* oğlu *Pappianos* tarafından tanrı Helios Serapis'e adanmış olduğu anlaşılmaktadır. Helios Serapis ve İsis kültü Kilikia bölgesinde M.S. 3. yüzyılda tapınım görmüş kültler arasında yer almaktadır¹¹⁷.

Tanrılara sunulan bu sunaklar üzerinde görülen *epitetler* sunakların işlevini açıklaması açısından önem taşır. Örneğin, Mersin'in Silifke ilçesinin 20 km. kuzeybatısında bulunan Gedikpınarı Köyünde *girlandı* taşıyıcı olarak kullanılan başı sağa dönük bir kartal kabartması ve kartal kabartmasının sağında ve solunda üzüm çelenkleri bulunan yuvarlak bir sunak bulunmuştur. Kartalın hemen üzerinde yer alan silmede sunağın ürünlerin koruyucusu olan Zeus Epikarpios ve Dionysos'un kült derneğine adanmış olduğunu gösteren bir adak yazıtı bulunmaktadır. Adağı yapan *Sextus Firmius*'un *demiourgos* ünvanı taşıyor olması adak sahibinin ekonomik gücünün yerinde olduğunu ve elit tabakadan olduğunu göstermektedir¹¹⁸. Benzer şekilde, Anazarbos kentinin kuzeyinde yer alan Pekmezci Köyünde bulunan sunağın Zeus'a "*mahsülü doludan koruduğu için*" adanmış olması çiftlik yapılarında bulunan yuvarlak sunakların bazılarının mahsülü koruma amacı ile tanrılara adanmış olduğunun kanıtı niteliğindedir.

¹¹⁶ Sayar 1996, 56; Prof.Dr. Sayar makalesinde bu sunakların yuvarlak olup olmadığına dair bilgi vermemiştir ancak bu çalışmada Kat. no. 9 olarak adlandırılan sunak üzerinde yer alan hilal betiminin mahiyetini açıklamada bu üç sunak üzerinde bulunan kabartmalar önemli bir rol oynamaktadır.

¹¹⁷ Sayar 2004, 160

¹¹⁸ Şahin 2007b, 118; Dağlık Kilikia'da Zeus kültürünün yaygın olmasının sebeplerinden biri de tanrının bulutları yüksek dağ doruklarından yönetildiğinin düşünülmesidir. Örneğin Karia bölgesindeki modern ismi ile Musalar dağı olarak adlandırılan Olympos dağında Zeus'a adanmış çok sayıda sunak bulunması bu duruma işaret eder, bkz. Diler 1988, 108.

II.2.iii. Anı ve Onurlandırma Sunakları

Anı ve onurlandırma amacıyla kullanılan sunaklar özellikle imparator ve elit tabakaya ait vatandaşların onurlandırılması için kişinin yakınları veya şehir meclisi tarafından dikilmiş anıtlardır. Bu tip sunakları mezar sunakları ve tanrılara adanılan sunaklardan ayıran en önemli özellik bunların dinsel işlevini bir kenara bırakarak ithaf anıtı görevini üstlenmiş olmalarıdır.

Hellenistik Dönemden itibaren Kilikia bölgesinde onurlandırma yazıtlarının varlığı bilinmektedir. Magarsos'dan ele geçen bir heykel kaidesinin üzerinde görülen yazıt, Antiokheia kentinin halk meclisinin *Boethos* adlı şahsı erdemli davranışı ve cömertliğinden dolayı onurlandırdığından söz etmektedir ve söz konusu heykel kaidesi M. Ö. 175-164 yılları arasına tarihlenmektedir¹¹⁹. Hierapolis Kastabala antik kentinde de, üzerinde Yunanca yazıt taşıyan yuvarlak bir kaide ele geçmiştir ve İmparator Traian'ı onurlandırmak için dikilen bu yuvarlak kaide M.S. 114-117 yılları arasına tarihlenmektedir¹²⁰. Günümüzde Silifke Arkeoloji Müzesinde yer alan bir yuvarlak sunak üzerinde on satırdan oluşan bir onurlandırma yazıtı bulunmaktadır. Yazıt, bir köye hizmetlerinden ve bağışlarından dolayı onurlandırılan bir Seleukeia vatandaşına itaf edilmiştir. Mevcut örneklerden yola bölgede çıkarak söz konusu yuvarlak sunakların üzerinde onurlandırma yazıtlarında yer aldığı anlaşılmaktadır¹²¹.

¹¹⁹ Antiokheia, Mallos kentinin M.Ö. 2. yüzyılda taşıdığı isimdir. Seleukos kralı IV. Antiokhos, Mallos kentinin ismini M.Ö. 2. yüzyılda Pyramos kenarındaki Antiokheia olarak değiştirmiştir, ancak kent IV. Antiokhos'un ölümünden sonra tekrar Mallos adını kullanmaya başlamıştır, bkz. Sayar 2000, 275 – 276.

¹²⁰ Sayar 1992, 207

¹²¹ Şahin 2009, 269.

II.3. Yuvarlak Sunaklarda Profil Gelişimi

Sunaklar, basit bir kaide üzerinde duran yekpare bir gövdeden oluşan bir forma sahiptirler, gövdenin altında basit bir kaide ve gövdenin üst kısmında sununun yapılacağı sunu tablası yer almaktadır¹²². Yuvarlak sunakların kullanımında olduğu erken dönemlerde sahip oldukları profil, Phulf tarafından “Ion stili” olarak tanımlanmıştır, bu erken örneklerde gövdeden kaideye geçişte ve gövdeden sunu tablasına geçişte dışa çıkık bir pervaz, şişkin bir *tyrokylos* ve *Ion kymationu* bulunmaktadır. Phulf’un “Ion stili” olarak adlandırdığı bu tip yuvarlak sunakların M.Ö. 6. yüzyılda Didyma, Miletos ve Samos’da yoğun olarak kullanıldığı bilinmektedir¹²³. Bununla birlikte, aynı merkezde bile farklı profillere sahip yuvarlak sunakların varlığı dikkat çekicidir. Samos ve Rhodos’da, üç tip kaide ve üst pervaz profili görmek mümkündür¹²⁴. Yuvarlak sunakların boyutlarında ve dekoratif öğelerinde dönemler içerisinde farklılıklar görülse de, sunakların formlarında dikkate değer bir değişim gözlenmemektedir. Bir yuvarlak sunağı aşağıdan yukarıya kaide, kaide ile gövdeyi ayıran pervaz, gövde, gövde ile sunu tablasını ayıran pervaz, sunu tablası gibi öğelerden oluşur.

Kaide: Sunaklar farklı tiplerde kaidelere sahiptirler. Hellenistik Dönemdeki yuvarlak sunakların basit dikdörtgen bir kaideye sahip oldukları görülmektedir ve iki farklı dikdörtgen kaide tipi bulunmaktadır. Bunlar: 1.Basit tip olarak adlandırılan tek bloktan oluşan profilsiz dikdörtgen kaide (Fig. 56), 2.Üst üste yerleştirilmiş iki bloktan oluşan ve

¹²² Yavis, dikdörtgen ve yuvarlak sunakları genel olarak monolit sunak terimi ile tanımlamıştır ve bu iki tip sunakın büyük farklılıklara sahip olmadıkları görülür. Her iki tipte de yekpare gövdenin altında basit bir kaide bulunur ve gövdenin üst kısmında sununun yapılacağı sunu tablası yer almaktadır, bkz. Yavis 1949, 141 - 142

¹²³ Phulf- Mobius 57

¹²⁴ Berges 1986, 61

bazı örnekler üzerinde dekoratif unsurların kullanıldığı kaide¹²⁵. Bu tip örneklerde, üstte yer alan dikdörtgen bloğun alttaki bloğa oranla daha küçük yapılarak kaidenin kademeli hale getirildiği görülür¹²⁶ (Fig. 57 - 58). Dikdörtgen kaidelerin bazılarını üzerinde yazıt bulunduğu görülür.

Bununla birlikte, bu çalışma kapsamında ele alınan sunakların yuvarlak bir kaideye sahip oldukları görülmektedir. Bu yuvarlak kaideyi oluşturan bazı elemanların varlığı bilinir. Bunlar arasında, alt pervaz olarak da adlandırılan kaideden gövdeye geçişe işaret eden profilli bölüm önemli bir yere sahiptir. Bu bölüm bir *trokhylos*, bir *torus* ve bir *kyma* tarafından şekillendirilir. Burada, dikdörtgen kaideden gövdeye geçişte bir *trokhylos* bulunur ve bunun hafif bir çıkıntı yaptığı görülür¹²⁷, *trokhylosun* üzerinde ise *torus* ve *kyma* bulunmaktadır¹²⁸ (Fig.2).

Taç Kısmı: Sunaklarda taç kısmı ya da üst pervaz olarak adlandırılan bölüm ise kaide ile benzer bir profile sahiptir. Bununla birlikte *trokhylos*, *tourus* ve *kyma* sıralamasını kullanmak yerine buradaki profili *kyma rekta* olarak tanımlanır; ancak sunakların taç kısmı için oyma pervaz (*cavetto*) tanımı da kullanılabilir¹²⁹ (Fig. 59). Taç kısmı, gövde ile sunu tablası arasındaki geçişi sağlar ve kaideye oranla daha derin yapılarak, bu alanın zenginleştirilmesi ve ön plana çıkarılması hedeflenir¹³⁰. Bazı araştırmacılar tarafından ise

¹²⁵ Berges 1986, 32

¹²⁶ Fraser 1977, 25

¹²⁷ a.g.e., 25.

¹²⁸ Bu tip pervaz profiline ait örneklerin erken kanıtları Delos'ta ortaya çıkmış, daha sonraki dönemlerde Delos'a yakın adalarda ve Anadolu'da kullanılmaya başlanmıştır, Berges 1986, 35.

¹²⁹ *Kyma rekta* ve *Kyma reversa* ile ilgili detaylı bilgi için bkz. Erdener 1967, 21 – 35, Shoe 1950, fig. 4, 6

¹³⁰ Berges 1986, 32.

bu bölüm ve bunun üzerinde yer alan sunu tablası birlikte çift *geison* olarak adlandırılmaktadır¹³¹.

Sunaklarda taç kullanımı Hellenistik Dönemden itibaren görülür. Bu dönemde, taç ile sunu tablası arasında kalan mesafe dar tutulduğu ve iki bölüm arasındaki mesafenin Roma Döneminde açılmaya başladığı bilinir¹³² (Fig. 60). Yuvarlak sunakların üst kısmında taç bulunması konusunda farklı öneriler bulunmaktadır: Berges, sunağın üst kısmında bir taçın bulunmasının yaptıran kişinin tercihi olduğunu söyler¹³³; Mobius, sunağın üst kısmının çift *geison* ile yapılarak arada kalan boş alanın rozet ve çelenk koyma amacı ile kullanıldığını söyler¹³⁴; Kälın ise, yuvarlak sunakların üst kısmında bulunan bu çift *geisonun* mimariden esinlenerek yapılmış olabileceğini önerir¹³⁵. Yuvarlak sunaklarda, Fraser tarafından oyma pervaz olarak da tanımlanan¹³⁶, Hellenistik Dönemden itibaren var olduğu bilinen taç kullanımının, mimaride de görüldüğü bilinmektedir. M.Ö. 6. yüzyıldan itibaren öncelikle İon tarzı yapılarda, daha sonra Dor tarzı yapılarda oyma pervaz veya taç kısmının kullanıldığı görülür. Bu durum, sunaklarda kullanılan taç kısmının mimariden esinlenerek ortaya çıkmış olduğu önerisine işaret eder. Shoe ise, oyma pervazın *kyma rekta* şeklinde olduğunu söylemektedir¹³⁷ ve üzerinde taç bulunan yuvarlak sunaklara bakıldığında bunların taç kısmının *kyma rekta* şeklinde profillendirildiği açık bir şekilde görülmektedir.

¹³¹ Kälın 1984, 39.

¹³² Fraser 1977, 25 Fig. 59 a, c; 60 b, c.

¹³³ Berges 1986, 75.

¹³⁴ Mobius - Pfuhl 1977, 57.

¹³⁵ Kälın 1984, 39.

¹³⁶ Fraser 1977, 77.

¹³⁷ Shoe 1950, 343 - 344; Fig.4 şekil 6.

Yuvarlak sunaklarda, kaide ve taç kısmı arasında oran farklılığı da bulunmaktadır ve kaidenin taç kısmına oranla biraz daha geniş tutulduğu görülür. Bu tip bir uygulama, sunağa karşıdan bakıldığında aşağıdan yukarıya doğru daralıyor hissi uyandırmaktadır. Aralarındaki denge ise üstteki bölümün zengin profilleriyle sağlanmıştır¹³⁸. Taç kısmının derin işlenmesi Rhodos'da bulunan mezar sunakları için karakteristiktir¹³⁹, bununla birlikte profillerin genellikle bölgelere özgü olmaktan ziyade bu sunakları yapan atölyelerin kendi seçimi olduğu düşünülmektedir. Örneğin, Samos adasında dört farklı profil bulunması bu durumu destekler (Fig. 61). Bu profillerden hangisini kullanacağı tamamen atölyede çalışan zanaatkarın tercihine kalmıştır, buna rağmen profillerden yola çıkarak bir atölye belirlemek oldukça zordur¹⁴⁰. Taç kısmı ile sunu tablası arasında birçok örnekte geniş bir alan bulunmaktadır ve bu kısımda çiçek ve rozet gibi çeşitli dekoratif öğelerin kullanıldığı görülmektedir¹⁴¹ (Fig. 62).

Gövde: Oldukça basit olarak şekillendirilmiş silindir şeklinde ve monolit bir yapıya sahip olan gövde kısmı, yukarıdan ve aşağıdan pervazlar ile sınırlandırılmıştır. Gövde sunağın en görkemli kısmını oluşturmaktadır. Bu kısımda yazıt, kabartma ve dekoratif öğeler yer alır ve bir anlamda sunağın vitrini görevini üstlenir. Gövde üzerinde görülen dekoratif öğelere göre yuvarlak sunakları sınıflandırılır: düz gövdeli sunaklar ve gövdesinde dekoratif öğe taşıyan sunaklar¹⁴².

Sunu Tablası: Sunakların üst kısmında bulunan sunu tablası daire şeklindedir.

Sunu tablaları genellikle düz olmakla birlikte bazı örneklerin ortasında derin olmayan

¹³⁸ Berges 1986, 35.

¹³⁹ Berges 1986, 30.

¹⁴⁰ a.g.e., 61

¹⁴¹ a.g.e., 78.c

¹⁴² Yavis 1949, 143, 145 - 146

oyukların var olduğu gör÷lmektedir ve bu sığ oyukların libasyon amaçlı yapılmış olduğu düşün÷lür¹⁴³. Hellenistik Döneme ait bazı örneklerde sunu tablası yukarı doğru konik bir şekilde ilerler, bu kısım genellikle yapraklarla bezenmiştir ve bu tip sunaklar *omphaloslu* sunaklar olarak tanımlanır¹⁴⁴ (Fig. 63).

¹⁴³ Berges 1986, 21

¹⁴⁴ Coulton 2005, 138

II.4.Dağlık Kilikia'da Kırsal Yerleşimlerde Tespit Edilen Yuvarlak Sunakların Profil Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi

Bu çalışma içerisinde, bölgede sürdürülen araştırmalarda tespit edilen yirmi adet yuvarlak sunak incelenecektir. Bu sunakların incelemeleri sahip oldukları kaide profillerine göre yapılacaktır ve bunun için öncelikle bu profillerinden yola çıkarak sunaklar gruplanacaktır. Sadece kaide kısmı günümüze kadar korunmamış olan iki sunak (Fig. 17 - Kat. No. 15 ve Fig. 21 Kat. no. 19) taç profillerine göre değerlendirmeye katılacaktır.

Kilikia bölgesinde ele geçen yuvarlak sunakları, kaidelerinin sahip oldukları profillere göre üç ana tipe ayırmak mümkündür. Bu tipoloji oluşturulurken kaide profillerinin yanı sıra taç profilleri de göz önünde bulundurulmuştur. Tipolojik sınıflandırma içinde, alt grupların oluşturulmasında yuvarlak sunakların taç bölümlerinden hareket edilmiştir¹⁴⁵. Burada belirtilmesi gereken, bu sunakların sahip oldukları profiller tanımlanırken, sunakların sahip oldukları kaidenin şekillenmesinde *plinthos* olarak adlandırılan en alttaki dairesel bantın yanısıra, bunun üzerindeki *torus*, *trokhilos* ve *torus* bölümlerinin de rol oynadıklarıdır.

¹⁴⁵ Tespit edilen iki sunağa ait az sayıda parçanın korunmuş olması nedeniyle bu iki sunağın sahip oldukları kaide profillerinin tanımlanması mümkün olmamaktadır. Bununla birlikte, elimize geçen taç ve sunu tablaları bunlar hakkında bazı çıkarımlarda bulunmamıza imkan sağlamaktadır. Sunaklardan birinin taç kısmının *astragal*, *torus*, *astragal* ve *geison*dan oluştuğu görülmektedir ve sunu tablası ile taç kısmı arasında kalan kısım gövde ile eşit genişliktedir (Fig. 11 Kat.no.9). Diğer sunağın taç kısmı ise *astragal*, *trokhilos*, *torus*, *trokhilos* ve *geison*'dan oluşmaktadır ve taç kısmı ile sunu tablası arasında kalan bölüm gövdeye oranla daha dar yapılmıştır (Fig. 21 Kat.no.19).

Tip 1. Kaidesi, *Plinthos-Torus-Trokhilos-Torus* Profiline Sahip Yuvarlak Sunaklar

Bu grubu oluşturan sunakların kaidelerinin *plinthos*, *torus*, *trokhilos*, *torus* ve gövdeye geçişte bir *astargalden* oluşan profile sahip oldukları görülmektedir. Çalışmada incelenen yirmi adet sunağın onüç adedinin kaide profillerinin bu tipte olduğu görülmektedir¹⁴⁶.

Kaide profillerindeki bu benzerliğe karşın bu sunakların sahip oldukları profillerde bazı küçük farklılıklar olduğu da gözden kaçmaz. Bu farklılıklardan biri, bazı sunakların sahip oldukları *plinthos*larının diğer sunakların *plinthos*larına oranla çok daha yüksek olmasıdır (Fig. 3 - Kat. no. 1). Bir örneğin *plinthos* kısmının ise diğerlerinin aksine çok daha alçak olduğu görülmektedir (Fig. 20 - Kat.no. 18). Bu gruptaki sunaklarda *trokhylos* ve *torus*un oranlarının birbirlerine eşit olmasına karşın, bir örnekte *trokhylos*un *torusa* oranla oldukça geniş tutulması (Fig. 12 - Kat. no. 10), bir diğer farklılık olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı örneklerde ise, *plinthos*dan *torusa* ve *torus*dan *trokhilosa* geçişi sağlayan bölümlerin, bu gruptaki diğer sunaklara oranla daha derin işlenmiş olduğu gözlenmektedir (Fig. 8 - Kat. no. 6 ve Fig. 18 - Kat. no. 16). Bu örneklerde ayrıca *plinthos* ve *torus*un aynı hizada oldukları görülmektedir, buna karşın bir örnekte kaideden gövdeye geçişi sağlayan *astragalin* olmaması dikkat çekicidir ve bu özellik, bu sunağı grubun diğer örneklerinden ayırır (Fig. 8 - Kat. no. 6).

Tip 1 içinde yer alan sunaklar sadece kaide profillerinde değil, taç profillerinde de benzer ve farklı özellikler taşımaktadırlar. Bu sebepten dolayı *Tip 1*'i oluşturan

¹⁴⁶ Bu tip profile sahip sunaklar için bkz. Kat. no. 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 13, 16, 17 ve 18.

sunakları, sahip oldukları taç profillerine göre farklı alt gruplarda değerlendirmek mümkündür.

Tip 1 A: Bu grupta yer alan sunaklarının taç kısımlarının, *kyma rekta* şeklinde profillendirildiği görülmektedir (Kat. no. 1, 2, 5, 6, 8, 11, 13, 16, 17 ve 18) ve gövdeden taç kısmına geçişte astragalin bulunması dikkat çekicidir. Bu örneklerde, *astragalin* üzerinde *torus* ve bunun da üzerinde ise *geison* vardır (Fig. 7 - Kat. no. 5, Fig. 10 - Kat. no. 8, Fig. 13 – Kat. no.11, Fig. 22 – Kat. no.20).

Bu tip sunakların sahip oldukları sunu tablalarının formları da dikkat çekicidir. Bazı örneklerde sunu tablasının *omphalos* şeklinde profillendirildiği görülür (Fig. 20 Kat. no. - 18) ve bu dikkat çekici bir formdur. Bazı sunaklarda sunu tablasının ise düz olduğu anlaşılmaktadır (Fig. 3 - Kat. no. 1, Fig. 10 - Kat. no. 8, Fig. 13- Kat. no. 11, Fig. 18 - Kat. no.16).

Bu grubu oluşturan sunaklarda, taç kısmı ile sunu tablası arasında kalan bölümün sahip olduğu genişliklerin de değiştiği görülmektedir. Bazı örneklerde, bu bölüm sunağın gövdesinden daha geniş yapıldığı görülürken (Fig. 3 Kat. no. 1 ve Fig. 10 Kat. no. 8), bazı örneklerde sunağın, taç kısmı ile sunu tablası arasında kalan kısım gövdeye göre oldukça dardır (Fig. 4 - Kat. no. 2). Sunağın kaide ve taç kısmı arasında kalan bu bölümün gövdeye oranla daha dar tutulduğu ve aşağıdan yukarıya doğru daraldığı görülmektedir (Fig. 4 - Kat. no. 2, Fig. 7 - Kat. no.5, Fig. 18 - Kat. no. 16 ve Fig. 19 - Kat. no.17). Bir örnekte ise, sunu tablası ile taç kısmı arasında kalan bu bölümün kalınlığının gövde kalınlığıyla aynı olduğu görülür (Fig. 13 - Kat. no. 11).

Sunakların üzerindeki kabartmaların, sunağın taç kısmının profillendirilmesini etkilediği de görülmektedir. Çalışmada ele alınan bir sunak üzerindeki iki büst kabartmasının baş kısımlarının, taç bölümünün üzerine kadar uzanmasından dolayı buradaki taç kısmının taç profillendirilmediği görülmektedir (Kat. no. 19 - Kat. no. 17).

Tip 1 B: Bu tipi oluşturan sunaklarda, gövdeden taç kısmına geçişte kalın bir *astragal* yer alır. Bu *astragalın* üzerinde üç kademeli bir *torusun* yer aldığı görülür. Çalışmada bu tip, tek bir örnekle temsil edilmektedir ve bu sunağının sunu tablasının düz değil dairesel olması dikkat çekicidir (Fig. 12 - Kat. no. 10).

Tip 1 C: Çalışmada ele alınan bazı sunaklar, taç kısmına sahip değildirler. Bu örneklerden birinde, taç kısmının olması gereken alanda oldukça aşınmış plastik bir kuşağın bulunduğu görülmektedir ve bunun, taç kısmı yerine dekoratif bir öge olarak kullanıldığı düşünülebilir (Fig. 9-Kat.no.7). Sunağın sunu tablasının ise bir *geison* şeklinde profillendirildiği görülmektedir. Bu tip bir diğer sunak üzerinde ise, iki büst kabartması ve bir yazıt bulunmaktadır ve kabartmaların baş ve göğüs kısımlarının sunağın taç kısmının bulunduğu alanı kaplaması nedeniyle bu sunakta taç kullanılmamış olmalıdır (Fig. 17 - Kat.no.15).

Tip 2. Kaideleri *Plinthos-Torus* ve *Çift Astragalden* Oluşan Profile Sahip Yuvarlak Sunaklar

Çalışmada ele alınan sunaklardan birinin kaidesinin *plinthos*, *torus* ve *torusun* üzerinde gövdeye geçişi sağlayan iki *astragalden* oluştuğu görülmektedir. Bu kaidelerin profilini oluşturan *torus* ve *plinthosun* eşit seviyede yapıldıkları görülür (Fig. 5 - Kat. No.3). Bu grupta yer alan sunağın taç kısımlarındaki farklılıklar da dikkat çeker. Örneklerden birinde, gövdeden taç kısmına geçişte, aynı kaide de olduğu gibi çift *astragal* kullanıldığı görülmektedir ve taç kısmı, *faskia* benzeri kademeli geçişleri olan kalın bir *geison*dan oluşmaktadır (Fig. 5 - Kat.no.3).

Sunağın sunu tablası da taç kısmı gibi *faskia* benzeri kademeli geçişleri olan kalın bir *geison*dan ibarettir ve dairesel profillendirilmiştir olan sunu tablası ile taç arasında kalan bölümün kalınlığının sunağın gövdesi ile eşit olduğu dikkati çekmektedir (Fig. 5 - Kat.no.3).

Tip 3. Kaidesi *Plinthos-Torus* ve Yayvan Bir *Trokhylos*dan Oluşan Profile Sahip**Yuvarlak Sunaklar**

Tek bir örnekle temsil edilen bu grubu oluşturan sunağın kaidesinin *pilinthos*, *torus*, yayvan bir *trokhylos* ve *astragalden* oluştuğu görülmektedir (Fig. 16 - Kat. no. 14). Sunağın sunu tablasının yanlara doğru adeta boynuz gibi uzadığı dikkat çeker ve sunu tablası ile taç kısmı arasında kalan bölüm sunağın gövdesi ile eşit kalınlıktadır.

II.5. Dağlık Kilikia’da Kırsal Yerleşimlerde Tespit Edilen Yuvarlak Sunakların Profil Özellikleri Açısından Diğer Bölge Örnekleri ile Karşılaştırılması

Çalışma kapsamında, sahip oldukları kaide profillerinden yola çıkılarak üç grup altında toplanan sunakların tarihleme kriterlerinin yaratılabilmesi ve etkileşimlerinin açıklanabilmesi için diğer bölgelerdeki benzer örneklerle karşılaştırılmalarının yapılması önem taşımaktadır.

Yuvarlak sunakların, Hellenistik Dönemden gelen bir profil gelişimine sahip oldukları bilinmektedir ve Hellenistik Dönem özelliklerin Roma Dönemi örneklerinde de devam ettiği anlaşılmaktadır. Dönemler içinde tipolojik açıdan büyük farklar görülmemektedir. Ancak, Hellenistik ve Roma Dönemi yuvarlak sunakları arasında saptanan en önemli ayırım sunakların değişen dönemle birlikte incelve ve uzama göstermesidir. Bu çalışmada ele alınan sunaklar, Hellenistik Dönem sunakları ile karşılaştırıldığında form olarak daha ince ve uzun oldukları görülmektedir.

Sunaklardaki kaidenin sahip olduğu *plinthos*, bu eserlerin tipolojik olarak sınıflandırılmasında önemli rol oynar. Sunaklarda farklı *plinthos* kullanımlarının olduğu bilinir. Özellikle, kaide ile birleşik dairesel *plinthos* kullanımının Hellenistik Dönem içerisinde yaygın olduğu görülür ve buna ait çok sayıda örnek çalışmalarda tespit edilmiştir. Delos’da¹⁴⁷ (Fig. 64) ve Terra’da¹⁴⁸ (Fig. 65) tespit edilen bu tip yuvarlak sunakların kaide kısmının dairesel bir *plinthos* ile başladığı görülmektedir. Nikomedia’dan

¹⁴⁷ Berges 1986, Fig. 25 a-b

¹⁴⁸ Freser 1977, Fig. 56 b

ele geçen bir sunağın da kaide kısmı dar bir *plinthos* ile başlamaktadır¹⁴⁹(Fig. 66). Hellenistik Dönemde bazı sunakların alt kısmında sunağın kime veya neye adandığını gösteren dikdörtgen *plinthos*ların kullanıldığı da bilinmektedir¹⁵⁰. Bu tip bir örnek Neapolis’de yalnızca kaide kısmı korunmuş bir yuvarlak sunakta görülmektedir¹⁵¹ (Fig. 67).

Anadolu’da özellikle Akdeniz bölgesinde tespit edilen sunaklarda, kaidenin dairesel bir *plintosa* sahip olduğu çok sayıda örnek tespit edilmiştir. Milas’daki Roma Dönemine tarihlenen bir yuvarlak sunağın¹⁵², Güney Lykia’daki Gageae’de ele geçen bir mezar sunağının¹⁵³ (Fig. 68) ve Antalya müzesindeki Roma Dönemine ait mezar sunağının kaidelerinin dairesel bir *plinthos* ile başladığı görülmektedir¹⁵⁴. Benzer şekilde, Tyana’da¹⁵⁵ (Fig. 69) ve Oinoanda’da M. S. 2. veya 3. yüzyıla tarihlendiği tespit edilen yuvarlak sunağın kaide kısımları oldukça tahrip olmasına rağmen dairesel bir *plintosa* sahip olduğu görülmektedir¹⁵⁶.

Kilikia bölgesinde kaidesi *plinthos* ile başlayan yuvarlak sunakların yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Bölgede yer alan pek çok antik yerleşimde bu sunakların kullanıldığı ve bunların kaide kısmının dairesel bir *plinthos* ile başladığı görülmektedir. Elaiussa Sebaste’de M.Ö. 1-M.S. 1. yüzyıl arasında kullanım görmüş bir mezar yakınında bulunmuş olan bir yuvarlak sunağın kaide kısmının dairesel bir *plintosa* sahip olduğu¹⁵⁷

¹⁴⁹ Fraser 1977; Fig. 91 h

¹⁵⁰ Berges 1986, Lev. I, Fig.1

¹⁵¹ Çevik 2005, 131, Fig. 6

¹⁵² Rumscheid 1996, S. 134, Fig. 1

¹⁵³ French 1999 - 2000, S. 179, Fig. 1

¹⁵⁴ Korkut 1999 - 2000, S. 194, Fig. 16

¹⁵⁵ Coulton 2005, S. 128, Fig. 1

¹⁵⁶ Milner 2004, S. 69, Fig. 56

¹⁵⁷ Borgia, 2005, S. 135, 150, Fig. 2

(Fig. 70). Dioskaisareia’da ele geçen yazıtlı bir yuvarlak sunağın, Silifke Müzesinde yer alan üç adet kabartmalı sunağın¹⁵⁸ (Fig. 71, 72, 73, 76) ve Ceyhan’da ele geçen ve M. S. 164 yılına tarihlenen bir yuvarlak sunağın¹⁵⁹ (Fig. 77) kaide kısmının bu şekilde bir *plinthos* ile başladığı bilinmektedir. Benzer şekilde, Kıbrıs’dan ele geçen bir yuvarlak sunağın kaidesinin oldukça yüksek bir *plinthos* ile başlaması ise¹⁶⁰ (Fig. 78) bu çalışma kapsamında ele alınan sunakların bazılarında da bu tip yüksek bir *plinthos* bulunması açısından önemlidir.

Kaidedeki profillerin, sunakların sınıflandırılmasında önemli olduklarına yukarıda değinilmiştir. Kaidedeki bir diğer profil özelliği ise *torus*, *trokhylos* ve *astragal* dizilimidir. Kaidede görülen *torus*, *trokhylos* ve *astragal* diziliminin Hellenistik Dönemde görülen yuvarlak sunaklarda da kullanıldığı bilinir. Delos’da ele geçen bir mezar sunağı¹⁶¹ (Fig. 79), Paros’dan ele geçen iki sunak¹⁶² (Fig. 80-81), Knidos’dan ele geçen bir yuvarlak sunak¹⁶³ (Fig. 82) ve Pergamon’da ele geçen Hellenistik Döneme ait bir başka sunağın¹⁶⁴ (Fig. 83) kaide kısımlarının bir *plinthos* ile başladığı ve *plinthosun* üzerinde *torus*, *trokhylos* ve *astragal* dizilimi olduğu görülmektedir.

Kaidedeki bu tip bir profil özelliği, bu çalışma içerisinde ele alınan ve *Tip 1* olarak gruplandırılan yuvarlak sunaklarda da görülmektedir. Bu tip sunakların kaidelerinin dairesel bir *plinthos* ile başladığı ve *plinthosun* üzerinde *torus*, *trokhylos* ve gövdeye geçişte *astragalın* kullanıldığı görülmektedir. Kilikia bölgesinde benzer başka örnekler de

¹⁵⁸ Kırdemir - Diler 2001, S. 68 , Çizim 1:1; S. 69, Çizim 2: 2; S. 70, Çizim 3:3

¹⁵⁹ Williams 1977, S. 107, Lev. XVII a

¹⁶⁰ Fraser 1977, Fig. 76 e. Benzerlik için bkz. *Tip 1* içinde yer alan Kat. no. 1.

¹⁶¹ a.g.e., 74e.

¹⁶² a.g. e., Fig. 74 g, h.

¹⁶³ a. g. e., Fig. 82 b.

¹⁶⁴ Fraser 1977, Fig. 83 a.

bulunmaktadır. Silifke Müzesi'nde sergilenen üç yuvarlak sunak¹⁶⁵ (Fig. 71, 72, 73, 76), Elaiussa Sebaste'den ele geçen yuvarlak bir sunak¹⁶⁶ (Fig. 70) ve Ceyhan'da tespit edilen kabartmalı yuvarlak sunağın¹⁶⁷ (Fig. 77) kaidelerinin sahip olduğu profil özellikleri bu benzerliğe işaret eder. Antalya Müzesinde yer alan yuvarlak mezar sunağı¹⁶⁸ (Fig. 84) ve Kibyra'dan ele geçen yuvarlak sunağın kaidesi¹⁶⁹ (Fig. 85) de benzer profil özelliklerine sahip olması açısından taçlı yuvarlak sunakların kullanıldığı bilinmektedir¹⁷⁰ (Fig. 88). Delos'dan ele geçen Hellenistik Döneme iki farklı ait yuvarlak sunağın¹⁷¹ (Fig. 89-90), Kyme'den ele geçmiş Hellenistik Dönem'e ait bir sunağın¹⁷² (Fig. 63) ve Kibyra'dan ele geçen yuvarlak bir sunağın taç kısmının¹⁷³, çalışmada *Tip 1 A* olarak gruplanan örneklerle yakın benzerlik gösterdikleri anlaşılmaktadır. Bodrum müzesinde bulunan Hellenistik Döneme ait bir yuvarlak sunakta, her ne kadar Hellenistik Dönem özelliği olarak sunu tablası ile taç arasındaki mesafe kısa tutulmuş olsa da, taç profilinin Dağlık Kilikia bölgesi örnekleriyle benzerlik taşıdığı görülmektedir¹⁷⁴ (Fig. 89). İtalya'da ele geçmiş M. S. 1. yüzyıla ait bir yuvarlak sunak sahip olduğu taç profili de bölge örnekleriyle benzerlik açısından dikkat çekicidir¹⁷⁵ (Fig. 88). Benzer örnekler Kilikia bölgesinde de tespit edilmiştir. Ceyhan'da ele geçen yuvarlak sunağın¹⁷⁶ (Fig. 77), Elaiussa Sebaste'den ele geçen yuvarlak sunağın¹⁷⁷ (Fig. 70) ve Silifke müzesinde sergilenen üç sunağın¹⁷⁸ (Fig.

¹⁶⁵ Kırdemir - Diler 2001, 70, Çizim: 3.

¹⁶⁶ Borgia 2005, 150, Fig. 2.

¹⁶⁷ Williams 1977, Lev. XVII, Fig. a.

¹⁶⁸ Korkut 1999 - 2000, 194, Fig. 16.

¹⁶⁹ Cortsen 2007, 60, fig. 7.

¹⁷⁰ Gabelman 1968, Lev. 20 Fig. 3.

¹⁷¹ Fraser 1977, Fig. 72a, 74a.

¹⁷² Coulton 2005, 138, Fig. 12.

¹⁷³ Cortsen 2001, 145; Fig. 8.

¹⁷⁴ Berges 1986, Fig. 74 a ; Benzerlik için bkz. *Tip 1 A*, Kat. no. 1, 2, 5, 6, 8 ve 20.

¹⁷⁵ Gabelman 1968, Lev. 20 Fig. 3. Benzerlik için bkz. *Tip 3*, Kat. no. 14.

¹⁷⁶ Williams 1977, Lev. XVII, Fig. a.

¹⁷⁷ Borgia 2005, 150, Fig. 2.

¹⁷⁸ Kırdemir - Diler 2001, 68, Çizim 1; 69, Çizim 2.

71– 72, 73 – 76) sahip oldukları taç kısımları çalışmadaki örneklerle benzerlikleri açısından dikkat çekicidirler.

Çalışmada *Tip 1B* olarak gruplanan örnekler için az sayıda sunak tespit edilebilmiştir. Kıbrıs'dan ele geçen yuvarlak bir mezar sunağının¹⁷⁹ (Fig. 91) ve Oinoanda'da ele geçen Roma Dönemine ait yuvarlak bir mezar sunağının taç kısmının önemlidir.

Çalışma içerisinde *Tip 2* olarak gruplanan yuvarlak sunakların bölge içerisinde benzer örneklerinin tespit edilememiş olmasına karşın, Boeotia'dan ele geçen Roma Dönemi yuvarlak sunağı¹⁸⁰ (Fig. 86) sahip olduğu şişkin *trokhylosu* ile bölge örnekleriyle kısmen benzerlik taşımaktadır. Çalışma içerisinde *Tip 3* olarak gruplanan yuvarlak sunaklar ise sahip oldukları kalın dairesel *plinthos* ve *torus*, *torusun* üzerinde yayvan bir geçiş ve bu geçişin üzerindeki *astragal* ile kaide profili açısından farklı bir örnek olarak karşımıza çıkmaktadır. *Tip 3'e* birebir benzeyen örnekler olmamakla birlikte günümüzde Viyana'da bulunan kabartmalı bir sunağın kaide kısmı ile benzerlik taşıdığı görülür¹⁸¹ (Fig. 87).

Sunakların sahip oldukları taç kısımlarının da bölgeler arasında tipolojik karşılaştırma yapmada kullanılan önemli bir eleman olduğu bilinmektedir. Küçük Asya'da, taçlı yuvarlak sunakların özellikle Kos ve Rhodos Adalarının etkisinde kalmış olan Halikarnasos ve Knidos'da yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir; ayrıca İtalya'da da

¹⁷⁹ Fraser 1977, 76e.

¹⁸⁰ Fraser 1977, Fig. 76 a.

¹⁸¹ a.g.e., Fig. 86 b.

çiftli *torus*'dan oluşmasından dolayı çalışmadaki *Tip 1B* grubu ile ilişkilendirebilmek mümkün olmaktadır¹⁸².

Bu çalışma içerisinde *Tip 1C* olarak gruplanan sunaklarda taç kısmının olmadığı görülür. Taç kısmına sahip olmayan yuvarlak sunakların gerek Hellenistik Dönemde, gerekse de Roma Döneminde kullanımlarının olduğu bilinir. Milas'dan ele geçen bir sunak bu tipe örnek olarak gösterilebilir ve bu tip taçsız sunaklara örnekleri çoğaltmak mümkündür¹⁸³. Çalışma kapsamında, bu grupta değerlendirilen bir sunak üzerinde taç kısmı olmakla birlikte, bir kuşağı andıran plastik bir eklentinin de varlığı dikkat çekicidir (Fig. 9 - Kat. no. 7). Bu tip, sunağın taç kısmının yerinde bilezik şeklinde plastik bir eklentinin varlığı, Lykia'da tespit edilen ve Roma Dönemine tarihlenen bir sunakta da görülür ve Dağlık Kilikia örnekleriyle benzerliğe işaret eder¹⁸⁴ (Fig. 67).

Yuvarlak sunakların sunu tablalarının formlarının değişiklik gösterdiği de bilinmektedir. Bu çalışmada ele alınan sunaklardan birinin sunu tablasının düz değil konik olması bu duruma işaret eder (Fig. 16 - Kat. no. 14). Bu tip sunu tablalarının *mesomphalos* olarak isimlendirildiği ve bu bunların, yaygın alışkanlıktan farklı olarak yiyecek veya sıvı libasyonu için kullanılmadığı önerilir¹⁸⁵. Benzer örnekler başka bölgelerde de tespit edilmiştir. Kyme'de bulunmuş Hellenistik Döneme tarihlenen yuvarlak bir mezar sunağının¹⁸⁶ (Fig. 63) ve Thera'dan ele geçen bir sunağın sunu tablasının *ompahallos* şeklinde olduğu görülmektedir¹⁸⁷ (Fig. 65). Hierapolis'den ele geçen yuvarlak bir sunağın

¹⁸² Milner 2004, 62, Fig. 34.

¹⁸³ Benzer diğer örnekler için bkz. Rumscheid 1996, 134, Fig. 1.

¹⁸⁴ French 1999 - 2000, 179, Fig. 1.

¹⁸⁵ Coulton 2005, 128.

¹⁸⁶ a.g.e., 138, Fig. 12.

¹⁸⁷ Fraser 1977, Fig. 56 b.

sunu tablasının üzerinde küresel bir *phallos* olması dikkat çekicidir¹⁸⁸ (Fig. 92) ve bu geleneğin Dağlık Kilikia'da da kullanıldığına işaret etmesi açısından önemlidir. Hellenistik Dönemde de sunu tablası omphallos şeklinde yuvarlak sunakların kullanıldığı bilinmektedir¹⁸⁹ (Fig. 93).

¹⁸⁸ Söğüt, Sezgin, Dönmez 2008, 226, Fig. 1.

¹⁸⁹ Fraser 1977, Fig. 110 a.

II.6. Yuvarlak Sunaklarda Dekorasyon Özellikleri

Yuvarlak sunakların erken örneklerinin üzerlerinde hiçbir dekoratif öge taşımadıkları düşünülmektedir. Ancak Hellenistik Dönemle birlikte sunakların gövde kısmında farklı dekoratif öğelerin kullanılmaya başlandığı görülür. Bu dekoratif öğeler içerisinde, özellikle ölü kültü ile ilişkili sunaklarda, *girland* ve *bukranyon* motifleri ön plana çıkmıştır. Bu motiflerin ilk olarak Pergamon'daki mimari yapılar üzerinde kullanılmaya başlandığı bilinir. M.Ö. 3. yüzyılda bu dekoratif öğelerin Delos ve Samotrake'de görülen anıtların metoplarında da kullanıldığı bilinir ve M.Ö. 3. yüzyılın ilk yarısında, Güney İtalya'daki Tarentum'dan gelen bir gümüş kap üzerinde görüldüğü gibi, gümüş vazolar üzerinde de *bukranyon* ve *girland* betimleri yer almaktadır¹⁹⁰.

Adak ve mezar sunaklarında bu tip dekoratif öğelerin kullanılması ise II. Eumenes Dönemine denk gelmektedir¹⁹¹. Nekropolis alanlarında görülen sunaklar üzerinde *girland* ve *bukranyon* motiflerinin bu denli yoğun olarak kullanılması elbetteki değişen sosyal yapı ile ilişkilidir. Erken dönemlerde bu dekoratif öğelerin yalnızca heroize etmek amacı ile kahraman ve nüfuslu kişiler için kullanıldığı görülmesine karşın, Hellenistik Dönemin sonlarında *Heros* kelimesinin bir anlamda yozlaştığı ve bu kelimenin ölen kişiler için kullanılmaya başlandığını görülmektedir¹⁹².

Girland ve *bukranyonlu* yuvarlak sunaklar Yunan anakarasında, Batı Ege'de ve İtalya'da oldukça yaygındır. Chalke, Karpathos, Syme, Telos ve Nisyros'da çok sayıda

¹⁹⁰ Yavis 1949, 148.

¹⁹¹ Fraser 1977, 28.

¹⁹² Berges 1986, 25.

girland ve *bukranyonlu* yuvarlak sunak ele geçmiştir¹⁹³. Yuvarlak sunakların gövdelerinde genellikle üç veya dört adet *bukranyon* birbirlerine *girland* veya farklı bağlantı elemanları ile (çiçek rozet vb.) bağlanmış olarak betimlenmektedir. *Bukranyonlar* bazı örneklerde yarım olarak betimlenirken¹⁹⁴ (Fig. 94 – 95) bazı örneklerde tam bir boğa yüzünün betimlendiği görülmektedir¹⁹⁵ (Fig. 96 – 97). *Bukranyonların* göz ve burun deliklerinin oldukça net olarak işlendiği görülmektedir ayrıca alnın ortasında bulunan perçemler M.Ö. 2. ve 1. yüzyıl sunaklarında görülen *bukranyonların* karakteristik özelliğidir¹⁹⁶. Roma Döneminde özellikle sunaklar üzerinde *bukranyon* ve *girland* kullanımı doruk noktasına ulaşmıştır¹⁹⁷.

Girlandlar ise, kendi içinde çeşitlilik göstermektedir. Çiçek zincirleri, defne yaprakları ve meyve zincirleri en çok kullanılan motiflerdir. *Girlandların* tam orta noktasında ise üzüm salkımı, boynuzlar, çiçek rozetler gibi motiflerin kullanıldığı görülür. *Girland* zincirleri yalnızca *bukranyonları* bağlamak için kullanılmaz, özellikle Roma Döneminde Eros ve Nike betimlerinin arasında da *girlandların* bağlayıcı dekoratif öge olarak kullanıldığı bilinmektedir. Kos'dan ele geçen bir örnek üzerinde boğa başının altında küçük bir panel içerisinde bir *kline* sahnesinin betimlendiği görülmektedir¹⁹⁸ (Fig. 98). Bu uygulama aslında çokta şaşırtıcı değildir, zira yuvarlak sunakların bazılarının üzerinde bir panel içinde günlük yaşamdan betimlerin olduğu görülmektedir¹⁹⁹ (Fig. 99).

¹⁹³ Fraser 1977, 33.

¹⁹⁴ a.g.e., Fig. 76 c, 76 f.

¹⁹⁵ a.g.e., Fig. 78 b,c.; 80 a,b; Berges 1986, Fig. 46 a.

¹⁹⁶ a.g.e., 27.

¹⁹⁷ a.g.e., 39.

¹⁹⁸ Fraser 1977, Fig. 86 d.

¹⁹⁹ a.g.e., Fig. 86 a, b.

Yuvarlak sunaklar üzerinde, yılan motifinin kullanıldığı da görülür ve bunlar üzerinde yılan silindir şeklindeki gövdeye sarılmış olarak verilmektedir. Bu tip sunakların kökeni muhtemelen Girit'te bulunan yılanlı silindirlere dayanmaktadır. Yılan, özellikle diğer dünya inancı ile ilişkili olduğu için bu tip katonik sunaklarda görmek oldukça doğaldır. Bu sunakların oldukça geniş bir coğrafyada kullanılmış olduğunu görülür ve Rhodos, Knidos ve Nisyros'da çok sayıda örneği tespit edilmiştir. Bu tip sunakların bu denli yoğun tercihinin altında dinsel görevinin dışında yılan betiminin yuvarlak sunaklar üzerindeki estetik görüntüsünde oldukça etkin rol oynamaktadır²⁰⁰. Bir başka önemli grup ise Nike grubudur. Bu gruba ait sunakların gövde kısmında kanatları birbirine değen Nike'ler betimlenmektedir bu sunaklar oldukça kaliteli işçiliğe sahiptir²⁰¹ (Fig. 100). Sunaklar üzerinde ayrıca dans eden Menadlar'ın da dekoratif figur olarak kullanıldığı bilinir ve İspanya'da Carthago Nova kentinin tiyatrosunda yer alan ve M.Ö. 2. ve 1. yüzyıla tarihlenen yuvarlak sunağın üzerindeki dans eden Menadlar bu kullanıma iyi bir örnektir²⁰² (Fig. 101).

Hellenistik Dönem ile birlikte sunaklar üzerinde görülen farklı bir dekoratif öge ise insan büst ve portrelerinin kullanılmaya başlanmasıdır ve bu kullanıma ait çok sayıda örnek tespit edilmiştir. Side tiyatrosunda tespit edilen ve etrafı *girland* ve *bukranyonlar* ile çevrili bir yuvarlak sunak, üzerinde sahip olduğu biri büst şeklindeki iki figürle Anadolu'da bilinen en erken büstlü sunaklar arasındadır²⁰³ (Fig. 102).

²⁰⁰ a.g.e., 38.

²⁰¹ a.g.e., 36. Fig. 84 c

²⁰² Asensio 1999, 524, Fig. 1 – 2.

²⁰³ Mansel, Bean ve İnan 1956, 55, Lev. XXX, Res. 111.

II.7.Dağlık Kilikia'da Kırsal Yerleşimlerde Tespit Edilen Yuvarlak Sunakların Dekorasyon Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi

Bölgede sürdürülen araştırmalarda tespit edilen ve bu çalışma kapsamında incelenen sunakların üzerlerinde de çeşitli kabartma figürlerin ve motiflerin görülmesi dikkat çekicidir. Bu sunaklar üzerinde özellikle büst kabartmalarının bulunması önem taşır. Bu çalışmada incelenen sekiz adet sunaktan dördü üzerinde ikili, biri üzerinde tekli ve biri üzerinde ise üçlü büst kabartmasına rastlanmıştır. Ayrıca bu büst kabartmaları dışında, bir sunak üzerinde çelenk kabartmasının, bir sunak üzerinde de sarmaşık yaprağı kabartması motifinin bulunduğu görülmektedir.

Yuvarlak sunaklar üzerinde görülen farklı figür kombinasyonlarının, sunağın adanmış olduğu şahısları temsil ettiği düşünülür. Kadın ve erkek figürünün ölen karı kocayı temsil ettiği, ikili kadın figürlerinin iki rahibeyi veya kız kardeşi, tekli kadın figürünün ölen bir rahibeyi, genç bir kızı veya kocası hayatta iken ölen bir kadını, üçlü figürlerin ise bir aile grubunu temsil ettiği düşünülmektedir. Ayrıca, sunaklar üzerinde görülen figürlerin sayısı, sunağın ithaf edildiği kişi veya kişilerin sayısı ile ilişkili olmalıdır, ancak figür sayısı tarihlendirmeye yönelik bir ipucu sağlamaz.

Sunaklar üzerinde görülen bu tür yarım veya büst şeklinde çalışılmış insan kabartmaları Hellenistik Dönem mezar stellerinde önemli bir yer sahibidir; ancak Roma Dönemine tarihlenen steller üzerinde yer alan büstler ortaya yeni çıkan bir sanat anlayışının ürünü olarak görülmektedir. Bazı araştırmacılar steller üzerinde görülen

büstlerin M.Ö. 1. yüzyılda zengin sınıf tarafından benimsenip kullanılmadığını, bu tip mezar kabartmalarının özgür bırakılmış köleler tarafından tercih edildiğini söyleseler de yapılan çalışmalar bu savların doğru olmadığını kanıtlar. Bu mezar stellerinin Anadolu'da kullanılması ise Anadolu'nun M. S. 1. yüzyılda Romalılaşılmaya başlaması ile aynı döneme denk gelmektedir. Bu süreçte Roma'nın Anadolu'da politik etkinliğinin yanı sıra kültürel anlamda da etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Mezar stelleri, sunaklar veya lahitlerde büst formundaki insan kabartmalarının kullanılmasının ana nedeni elbetteki alanın darlığıdır²⁰⁴.

II.7.i. Üzerinde Büst Bulunan Yuvarlak Sunaklar

Kat no.13 (Fig. 15): Sunak üzerinde yanyana duran iki figür bulunmaktadır. Soldaki figürün, üzerindeki tahribata karşın Yunan *himationu* giymiş bir erkek figürüne ait olduğu anlaşılmaktadır. Figürün sağ kolunun *himationun* altında kaldığı ve *himationun* kıvrımlarının sol kolun altında yukarı doğru verev olarak işlendiği izlenmektedir. *Himationun* altında yuvarlak ve geniş olarak betimlenmiş elbisenin boynu görülebilmektedir. Sağdaki figürünün ise örtüye sarılmış bir kadın olduğu görülmektedir. Figürün baş kısmının tamamen tahrip olmasına karşın, baş ile omuz arasında kalan kısımdan anlaşıldığı kadarıyla, figürün başı bir örtüyle örtülüdür. Bu kadın figürünün sol elinin dirsekten kıvrılmış olarak örtünün altında kaldığı ve sağ eli ile de örtüsünü tuttuğu görülmektedir. Sağ kol dirsekten bükülmüş olarak karın hizasında sol kolun altında yer almaktadır. Figürün elbise detaylarına dair iz görülmemektedir. Yüz kısmının tamamına

²⁰⁴ Korkut 1999 – 2000, 189.

yakınını tahrip olmuştur ancak çene kısmen günümüze kadar korunmuştur. Korunan bu detaydan figürün yuvarlak yüzlü olduğu anlaşılmaktadır.

Kat. no. 14 (Fig. 16): Sunağın üzerinde, ellerini göğüste birleştirmiş bir kadın figürü bulunmaktadır. Figürün yüz kısmı tahrip olmuştur ancak boyunun bir kumaş parçası ile sarılı olduğu görülmektedir. Figürün başı bir örtü ile örtülmüştür ve bu örtüye ait detaylar omuz ile baş arasında kalan bölümde rahatlıkla gözlenmektedir. Figürün baş kısmında örtüsünün altında yüksek bir taç (veya diadem) taşıdığı görülmektedir. Figürünün her iki kolu da dirsekten bükülmüş olarak göğüs altında birleşmiştir ve her iki kol dirseğe kadar örtünün altında kalmaktadır. Elbisenin boyun kısmında ve göğüs altında izlenen elbise kıvrımları derin olarak işlenmiş ve oldukça stilize edilmiştir. Figürün sarındığı örtünün varlığını kol ve göğüste takip etmek mümkün değildir. Figürün bacak başlangıcına kadar gövdenin tamamı tasvir edilmiştir ayrıca kabartmanın bitiminde bir profillendirme yapıldığı görülmektedir.

Kat. no. 15 (Fig. 17): Sunağın üzerinde birbirine bitişik olarak tasvir edilmiş iki kadın figürü bulunmaktadır. Sağdaki figür oldukça tahrip olmuş durumdadır ve yalnızca sol kolu ve karın kısmı korunmuştur. Figürün sol kolu dirsekten bükülerek göğüs altında diğer eli kavramış olarak tasvir edilmiştir. Elbisenin, kolu bileklere kadar sarmış olduğu görülmektedir. Kolun alt kısmında görülen ve derin olarak işlenmiş elbise kıvrımları ise verev olarak yukarı doğru çıkmaktadır. Soldaki kadın figürünün başını bir *himation* ile örttüğü, yüz kısmının tahrip olmasına rağmen, baş ile boyun arasında kalan kumaş detaylandırılmasından anlaşılmaktadır. Figürün boynunda bir kolye olduğu dikkati çekmektedir. Figürün sağ kolu dirsekten bükülmüş olarak göğüs altında yer almaktadır.

Kolun bileğe kadar olan kısmı omuzdan kola kadar inen dikey olarak detaylandırılmış örtü ile sarılmış ve sağ el bilekten itibaren çıplak olarak tasvir edilmiştir. Burada, el bir objeyi tutuyormuş hissi uyandırmaktadır, sol el ise örtüsünü kavramış olarak betimlenmiştir. Sol elin üst kısmında elbisenin üzerinde fibulaya benzer bir ayrıntı göze çarpmaktadır. Elbisenin alt kısmı diogonal olarak yukarı doğru toplanmıştır ve bu kısımda görülen detaylar belirgin olarak işlenmiştir. Sunak üzerinde görülen her iki kadın figüründe bacak başlangıcına kadar gövdenin tamamı tasvir edilmiştir.

Kat No. 16 (Fig. 18): Sunak üzerinde birbirine bitişik olarak betimlenmiş iki figür bulunmaktadır. Figürler tahribata uğramışlardır, bununla birlikte sağdaki figürün üzerine giymiş olduğu *himationa* sarınma şeklinden bir erkeğe ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu figürün baş kısmı tahrip olmuştur ancak omuz ve göğüs kısmında üzerine giydiği *himationun* kıvrımları görülmektedir. Figürün sağ omuzundan aşağı doğru dikey olarak inen elbise kıvrımları belirgin olarak işlenmemiştir, sağ kolunda bu *himationun* altında kaldığı görülmektedir ancak el tahrip olmuştur. Sunağın solundaki figürün de bir erkeğe ait olduğu ve korunan kısmının çıplak olarak tasvir edildiği görülmektedir.

Kat. No. 17 (Fig. 19): Sunak üzerinde birbirine bitişik olarak tasvir edilmiş iki figür bulunmaktadır. Soldaki figürün bir kadına ait olduğu görülmektedir. Figürün yüz kısmı tahrip olduğundan yüze dair ayrıntılar belirgin değildir ancak başını örten örtünün altında bir bone olduğu anlaşılmaktadır ve bu bonenin uzantısının kulaklara kadar indiği görülmektedir. Figürün örtüsü omuzlarında toplanmaktadır, örtü her iki kolun dirsek üzerinde sonlanmıştır ve kolun dirsekten gerisi çıplak olarak tasvir edilmiştir. Sağ kol dirsekten kıvrılarak göğüs altından hafifçe yukarı doğru çıkmakta ve örtüyü kavramaktadır,

sol kol ise kıvrılarak sağ kolun altında karın kısmını kavrar şekilde tasvir edilmiştir, ancak bu kolun tasvirinde oran bozukluğu olduğu görülmektedir. Kolun aşağı doğru gerçeğe aykırı bir biçimde uzadığı ve genişlediği anlaşılmaktadır. Figür üzerindeki elbise kıvrımları örtünün yalnızca omuz kısımlarında verilmiştir, kıvrımlar omuzdan göğüse ve göğüsten omuza doğru diogonal olarak işlenmiş ve göğüs kısmında daralmıştır.

Sağdaki figürün ise bir erkeğe ait olduğu anlaşılmaktadır. Figürün yüz kısmı tahrip olmasına rağmen buradaki sakalın varlığı izlenmektedir ve kulakları da korunmuş durumdadır. Figür, üzerindeki *himationa* sarınmış olarak tasvir edilmiştir. Sağ kol dirsekten bükülmüş olarak göğüse doğru çıkar biçimde betimlenmiştir, sağ el *himationu* kavramış durumdadır, sol kol ise *himationa* sarılmış olarak sağ kolun altında tasvir edilmiştir. Sol kol, kadın figüründe görüldüğü gibi doğal olmayan bir şekilde aşağı inmiş ve kalın olarak tasvir edilmiştir. Figürün elbise kıvrımlarının oldukça derin işlenmiş olduğu, buna karşın *himationun* sağ kolu örten kısmındaki elbise detaylandırmasının oransız resmedildiği anlaşılmaktadır. Bu kısımdaki elbise kıvrımlarının neredeyse dik olarak verilmesi, bunların stilize edildiğinin bir belirtisidir. Figürün baş kısmında, örtüsünün altında bir bone taşıdığı rahatlıkla görülmektedir.

Kat. No. 18 (Fig. 20): Sunağın üzerinde birbirlerine bitişik olarak tasvir edilmiş üç figür bulunmaktadır. Bu figürlerden sağdakinin, üzerine Yunan *himationu* giymiş bir erkek olduğu görülür ve baş kısmının tahrip olduğu anlaşılır. *Himation*, figürün sol omuzundan göğüse doğru genişleyerek iner ve sağ kolun ve göğsün bir kısmını açıkta bırakır. Sol kol dirsekten bükülerek göğüs altında *himation'un* içine girerken ve sağ kolun da dirsekten bükülerek *himationun* içine girdiği görülmektedir.

Ortadaki figür ise bir kadına aittir. Figürün başı örtülü olarak tasvir edilmiştir, baş kısmı tahrip olmasına rağmen baş ile boyun arasında kalan kısımda örtünün detayları görülmektedir. Bu figürde örtü yalnızca omuzları örtmektedir. Sağ kol dirsekten bükülüp göğüse doğru çıkarırken sağ el de örtüyü tutar şekilde tasvir edilmiştir ve sağ kol dirseği örtünün dışında kalmıştır. Sol kol ise dirsekten bükülerek sağ kolun altına girmiştir. Figürün boyun kısmında örtünün altında kalan elbisenin boyun kısmı çizgisel olarak işlenmiştir. Figürün sarındığı örtünün kıvrımları sağ omuzdan göğüse doğru diogonal bir şekilde daralarak ilerlemektedir.

Soldaki figür net olarak görülmemekle birlikte bir erkeğe ait olduğu anlaşılmaktadır. Bu figürün sağ kolunun, sağdaki erkek figüründe olduğu gibi, açıkta kaldığı ve *himationun* sağ kolun altından verev olarak yukarı doğru çıktığı görülmektedir.

Bu sunak üzerinde görülen önemli bir ayrıntı da, sağdaki erkek figürü ile ortadaki kadın figürü arasındaki kabartmadır. Bu, sanki bu iki figürü birleştiriyormuşcasına aşağı doğru daralarak inen ve aşağıda çift yüzlü bir baltayı andıran, alt ve üstten basık dikdörtgen kabartmadır. Bu kabartmanın ne olduğu anlaşılamamakla birlikte bu iki figürün arasındaki bir evlilik bağının temsili olduğunu akla getirmektedir. Bu kabartmanın üst kısmında bir adet çiçek rozeti de görülmektedir.

II.7.ii. Üzerinde Diğer Dekoratif Öğeler Bulunan Yuvarlak Sunaklar

Üzerinde büst kabartması bulunan sunak dışında, bu çalışma kapsamında değerlendirilen bazı sunaklar üzerinde çelenk (Fig. 22 - Kat. no. 20), hilal (Fig. 11 - Kat. no. 9) ve sarmaşık (Fig. 21 - Kat. no. 19) kabartmasının varlığı da görülmektedir.

İncelemede ele alınan bir sunak üzerinde hilal sembolü yer almaktadır ve bu sembolün tanrı Men'in sembolleri arasında yer aldığı bilinir. Ancak bu sembolün tanrıça Selene ile özdeşleştiği kullanımların varlığı da Kilikia Bölgesinde bilinmektedir. Dolayısı ile hilal sembolünün gerek Men gerekse Selene kültü için ortak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Tanrı Men'in ölü kültü ile bağlantılı olduğunu işaret eden ipuçları mezar yapıları üzerinde kullanılan hilal sembollerinden anlaşılmaktadır²⁰⁵ (Fig. 103). Örneğin Olba'da bulunan bir kaya mezarı üzerinde yer alan hilal sembolü, Demircili'de yer alan aslanlı mezarın üst katında yer alan lahitlerden birinin kapağı üzerinde yer alan hilal sembolü, ayrıca bazı mezar yazıtları üzerinde görülen hilal sembolü tanrı Men ile ölü kültü arasındaki bağlantıyı göstermesi açısından önem taşımaktadır²⁰⁶. Bu konuyla ilişkili bir başka görüş ise hilal kabartmasının Mitras kültü ile ilişkili olabileceği yönündedir. Bölgede tespit edilen mezar sunaklarında hilal kabartmasının kullanılmış olması ve söz konusu sunaklar üzerinde yer alan yazıtlarda tanrı Men ile ilişkili hiç bir ibare bulunmaması hilal sembolünün yerel bir kullanım olabileceğini akla getirmektedir²⁰⁷. Bu çalışma kapsamında değerlendirilen üzerinde hilal sembolü bulunan sunağın üzerinde ayrıca yazıt da tespit edilmiştir (Fig. 11 - Kat. no.9). Ancak, üzerindeki yazıtın içeriği bilinmediği için sunağın

²⁰⁵ Durukan 2006, 69. 78 res. 4

²⁰⁶ a.g.e., 69 – 70.

²⁰⁷ Şahin 2009, 268.

kullanım amacını kesin söylemek zordur. Sembolün, Men'in ölü kültü ile olan bağlantısı göz önünde tutulduğunda ayrıca bölgede yer alan bazı mezar yazıtlarının üzerinde hilal sembolünün kullanılmış olmasından dolayı söz konusu sunağın da mezarlar ile ilişkili olduğu önerilebilir.

Çalışmada incelenen sunaklardan biri üzerinde ise sarmaşık dalı ve yaprağı görülmektedir (Fig. 21 - Kat. no. 19). Sunak üzerinde, "S" şeklinde kıvrılarak uzanan sarmaşık dalının ucunda aşağı doğru sarkan bir sarmaşık yaprağı yer almaktadır. Bu sarmaşık dalının sunağın etrafını çevreleyip çevrelemediği sunağın tamamı korunmadığı için anlaşılamamaktadır. Söz konusu sunağın bir benzer bir örneği bulunmamakla birlikte Manisa ili Gördes ilçesinden ele geçen ve M.S. 2-3. yüzyıla tarihlenen bir sitel üzerinde sarmaşık yaprağı kullanıldığı görülmektedir²⁰⁸ (Fig. 104). Çalışma kapsamında ele alınan sunaklardan birinin gövde kısmında ise çelenk kabartması yer almaktadır. Çelenk kabartmalı sunakların Roma Döneminde nekropolis alanlarında ve özellikle mezar sunakları üzerinde kullanıldığı bilinmektedir²⁰⁹ (Fig. 105 – 107).

²⁰⁸ Keil 1981, 229

²⁰⁹ Altman 1905, 181, fig. 145; 182, fig. 146; 183, fig. 147-148; 185, fig. 150 – 151.

II.7.iii. Sunaklar Üzerindeki Kabartmaların Stilistik Özellikleri

1.Kadın Figürleri

Çalışma kapsamında değerlendirilen beş adet sunak üzerinde kadın figürünün tasvir edildiği görülmektedir (Fig. 15 - Kat. no. 13, Fig. 16 - Kat. no.14, Fig. 17 - Kat. no.15, Fig. 19 - Kat. no.17, Fig. 20 - Kat. no.18). Bunların sahip olduğu ortak özellikler ya da farklılıkların incelenmesi, kullanımdaki oldukları dönem ve o dönemin stilistik özellikleri hakkında bilgi vermeleri açısından önem taşımaktadır.

Çalışma içerisinde ele alınan sunaklar üzerindeki kadın figürleri arasındaki en önemli ortak nokta, bu figürlerin tamamının örtü içinde tasvir edilmesidir ve bu durum, bölgede bu tür eserlerin sahip olduğu geleneğe işaret etmesi açısından önem taşımaktadır. Bu tarz anlatımlar Roma sanatında yaygın olarak görülür ve Roma Döneminde görülen kadın portrelerinin örtü içerisinde tasviri bu kadınların evli olduğuna işaret ettiği bilinir²¹⁰. Bazı figürlerin, örtülerinin altında bir bone veya diadem taşıdıkları da görülmektedir (Fig. 16 - Kat. no 14 ve Fig. 19 - Kat. no.17). Ancak, diğer kadın figürlerinde bu detaylandırmayı takip etmek figürlerin tahrip olmasından dolayı mümkün olmamaktadır.

Kadın figürleri arasında görülen ortak özelliklerin başında örtüye sarınmış olarak tasvir edilmiş olmalarına karşın, figürler üzerinde görülen örtülerin kıvrımlarının detaylandırılması farklılıklar gösterir. Bazı figürlerin sarınmış oldukları örtülerin neredeyse

²¹⁰ Albertson 2000, 141; Parlasca 198, 215 – 217.

hiç detaylandırılmamış olması bu örtülerin vücuda yapıştığı hissini uyandırmaktadır (Kat. no. 13 ve 14). Diğer taraftan ise, bazı figürlerin sarınmış oldukları örtülerin kalın ve derin kıvrımlar ile detaylandırılmış olması da dikkat çekicidir (Fig. 17 - Kat. no. 15, Fig. 19 - Kat. no. 17 ve Fig. 20 - Kat. no.18). Örtü kıvrımlarının bu şekilde detaylandırılması figürün kalın bir mantoya sarınmış olduğu izlenimini uyandırmaktadır. Elimizdeki örneklerin birinde ise, kadın figürünün sarınmış olduğu örtüyü göğüs hizasında topladığını ve kollarının dirsekten aşağısının açıkta kaldığı görülmektedir (Fig. 19 - Kat. no. 17). Bazı figürlerin elbise kıvrımlarının ise oldukça stilize edildiği dikkati çekmektedir (Fig. 16 - Kat. no. 14). Figürler üzerindeki elbiselerin işlenmesindeki dikkat çekici bir özellik ise bazı figürlerde görülen, örtünün altına giyilen elbiselerin boyun kısmının çizgisel olarak işlenmesidir (Fig. 15 - Kat. no 13 ve Fig. 20 - Kat. no. 18). İçe giyilen elbiseye ilişkin bu detaylandırma diğer örneklerde takip edilememektedir.

Figürler arasındaki bir diğer ortak özellik ise duruşlarıdır ve çalışma kapsamında ele alınan sunakların üzerlerindeki kadın figürlerinde iki farklı duruş tespit edilmiştir. Bunlardan ilki bir kolun dirsekten kıvrılarak göğüse doğru çıkması ve elin örtüyü kavraması sırasında diğer kolun göğüs altında beli kavrar şekilde tasvir edilmesidir (Fig. 15 - Kat. no. 13, Fig. 19 - Kat. no. 17 ve Fig. 20 - Kat. no. 18). İkinci duruş şekli ise, iki kolunda göğüs altın da eşit hizada ve eller birbirini kavrar şekilde tasvir edilmiş olmasıdır (Fig. 16 - Kat. no. 14 ve Fig. 17 - Kat. no. 15).

Figürler arasındaki bir diğer benzerlik ise, bazı örneklerde figürlerin bacak başlangıcına kadar gövdenin tamamının veriliyor olmasıdır. Söz konusu kabartmaların her ikisinin bitimi de profillendirilmiştir (Fig. 16 - Kat. no. 14 ve Fig. 17 - Kat. no. 15) ve bu

özellikler diğer erkek ve kadın figürlerinde görülmez. Figürlerden bazılarının boyunlarında çeşitli nesnelere olduğu anlaşılmaktadır. Bir figürün boynunda enli bir kolyenin varlığı görülür (Fig. 17 - Kat. no 15).

Figürlerden biri üzerinde görülen, uzvun doğal olmayan şekilde resmedilmesi de dikkat çekicidir (Fig. 19 - Kat. no. 17). Buradaki kadın figürünün sol kolu, oransal bozukluğa sahiptir ve kolun dirsekten altının gereğinden fazla uzun ve enli tasvir edildiği görülmektedir.

Çalışma kapsamında ele alınan sunaklardaki kadın figürü kabartmalarının ortak benzerlikler taşıdıkları anlaşılmaktadır ve bunlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Tüm kadın figürlerinin başı örtülü olarak tasvir edilmiştir.
2. Figürleri saran iki tip örtü görülmektedir. Bunlardan ilki kıvrımsız olarak tasvir edilmesi nedeniyle vücudu sardığı hissi uyandıran örtüler, ikincisi ise, daha derin ve kalın kıvrım detaylandırılması nedeniyle örtüden ziyade manto olduğu izlenimini uyandıran örtülerdir.
3. Kadın figürlerinde iki farklı duruşun olduğunu görülmektedir, bunlardan ilki; bir kolun dirsekten kıvrılarak göğüse doğru çıktığı ve diğer kolun ise beli sardığı, ikincisi ise kolların göğüs altında ve aynı hizada yer aldığı duruştur.
4. Kadın figürlerinin baş kısımlarında bone veya diadem olduğu gözlenmektedir.
5. Kadın figürlerinin bazılarında, boyun kısmında bir kolyeye ait izler görülürken figürlerden birinin boyun kısmının bir kumaş parçası ile sarılı olduğu görülür.
6. Kadın figürlerinin oldukça dolgun ve yuvarlak yüz yapıları olduğu anlaşılır.

2. Erkek Figürleri

Çalışma kapsamında ele alınan sunaklar üzerindeki erkek figürlerine ait kabartmaların tamamına yakınının yüz kısımları tahrip olmuştur. Kısmen korunmuş durumda olan bazı örneklerden ise, erkek figürlerinin oldukça yuvarlak ve dolgun yüzlere sahip oldukları söylenilebilir (Fig. 19 - Kat. no 17). Bu örneklerden, yüzdeki sakalın varlığı ve kulakların oldukça küçük ve dairesel olarak tasvir edilmiş olduğu gibi, figürün yüzüyle ilgili başka detaylar da anlaşılmaktadır (Fig. 19 - Kat. no 17).

Erkek figürlerinin giysileriyle ilgili detayları da görmek mümkün olmaktadır. Bazı figürlerin bir *himationa* sarınmış olduğu anlaşılmaktadır ve bu örnekler üzerinde görülen elbise kıvrımlarının oldukça derin ve kalın yapılmaları dikkat çekicidir (Fig. 15 - Kat. no 13, Fig. 18 - Kat. no. 16 ve Fig. 19 - Kat. no. 17). Ancak bir sunak üzerindeki iki erkek figürünün diğerlerinden farklı olarak Yunan *himationunu* giymeleri bir farklılığa işaret etmektedir (Fig. 20 - Kat. no. 18).

Figürlerin resmedilişlerindeki bazı ayrıntılar da dikkat çekicidir ve bunlar figürün stilistik özellikleri yansıması açısından önemlidirler. Sunaklardan biri üzerindeki iki erkek figürünün kollarının dirseğe kadar olan kısmı, omuzlarının tamamı ve göğüs kısmının bir bölümü çıplak olarak tasvir edilmiştir ve figürlerin her iki kolu da dirsekten itibaren *himationun* altında kalmış olması dikkat çekici bir özelliktir (Fig. 20 - Kat. no. 18). Figürlerin kollarının *himationun* altında kalmaları erkek figürlerinde yaygın olarak görülen bir özelliktir. Bununla birlikte, erkek figürlerinin duruşlarının birbirlerinden farklı olarak tasvir edildiği anlaşılmaktadır. Figürün her iki kolunun da *himationun* altında olduğu bazı

örneklerde, sağ kolun dirsekten kıvrılarak göğüse doğru çıktığı ve elin *himation*un kenarını kavramış olarak tasvir edildiği ve sol kolun sağ kolun altında bel hizasında durduğu görülür (Fig. 19 - Kat. No. 17). Her iki kolun da *himation*un altında kaldığını bir diğer benzer örnekte ise sol kolun kıvrılarak dirsekten itibaren göğüse doğru çıktığı, sağ kolun korunan kısmının ise sol kolun altında göğüs altında tasvir edildiği görülür (Fig. 8 - Kat. no. 6). Sadece bir örnekte ise farklı olarak, figürün her iki kolu da göğüs altında birbirine eşit hizada tasvir edilmiştir (Fig. 20 - Kat. no. 18).

Çalışma kapsamında ele alınan sunaklardaki kadın figürü kabartmalarının ortak benzerlikler taşıdıkları anlaşılmaktadır ve bunlar şu şekilde sıralanabilir:

1. Figürlerin saç, ve sakal detaylandırılması yapıldığı anlaşılmaktadır ancak bu örneklerin aşınmış olmasından dolayı, bu detaylara dayanarak bir tarihleme yapmak mümkün değildir²¹¹.
2. Erkek figürlerinin *himation* giymiş olarak (Fig. 15 - Kat. no. 13, Fig. 18 - Kat. no. 16, Fig. 19 - Kat. no.17 ve Fig. 20 - Kat. no. 18) tasvir edildiği görülmektedir.
3. Erkek figürlerinde iki farklı duruşun var olduğunu görülür. Kat. no. 16 ve 17 sunaklarında görülen figürlerin sol kolları göğüste sağ kolları ise sol kolun altında, Kat. no. 18 sunağı üzerinde yer alan figürlerin her iki kolunun da *hymationun* altında ve eşit seviyede tasvir edildiği görülür.

²¹¹ Bir sonraki bölümde M.S. 2.yüzyılda görülen erkek ve saç ve sakal örneklerine bakılarak tez kapsamı içerisinde yer alan erkek figürlerinde ne tip saç ve sakal detaylandırılması kullanılmış olabileceği ele alınacaktır, bu karşılaştırma kadın saçları için de yapılacaktır.

II.8. Dağlık Kilikia'da Kırsal Yerleşimlerde Tespit Edilen Yuvarlak Sunakların Dekorasyon Özellikleri Açısından Diğer Bölge Örnekleri İle Karşılaştırılması

Batıda Yunan sanatının etkisi altında kalan Roma sanatı, doğuda ise yerel sanatın etkisi altında kalmıştır. Doğuda yerel sanatın bu denli etkisini kaybetmeden devam etmesinde elbetteki Romanın bu duruma göz yumması yatmaktadır. Romanın sanattaki bu yerel öğeleri görmezden gelmesinin ardında doğuya açılan imparatorluğun izlemiş olduğu politika ana etmendir²¹².

Sunaklar üzerinde görülen kabartmaların çok sayıda farklı kullanımları bilinmektedir. M.Ö. 1. yüzyıldan itibaren nekropolis alanlarında, mezar stelleri üzerinde kabartmaların yaygın olarak kullanılmaya başlandığı görülür ve özellikle İ talya'da rastlanan bu tür örneklerin ölen kişinin mesleği ve bağlı bulunduğu loca ile ilişkili detaylı bilgiler içerdiği bilinmektedir²¹³ (Fig. 50). Figürün belden yukarısının tasvir edildiği büst kabartmalarının yalnızca mezar stelleri ile sınırlı kalmadığı, lahit ve sunaklar üzerinde de kullanıldığı bilinmektedir. Kilikia bölgesinde de üzerinde büst kabartması bulunan lahitlerin varlığı bilinmektedir²¹⁴ (Fig. 108). Bu tip kabartmalar, özellik Lykia ve Pamphylia bölgesinden ele geçen sunaklar üzerinde de yoğun olarak kullanılmıştır. Yuvarlak sunakların üzerinde görülen büst kabartmalarının Hellenistik Dönemden itibaren

²¹² Akın, Şahin ve İnal 2007, 342

²¹³ Lovén 2007, 169.Lev. 13 fig. 1.

²¹⁴ Şahin 2007 a, 119, res. 3.

kullanımında olduğu bilinmektedir. Ancak söz konusu bu büst kabartmaları oldukça küçük boyutludur. Mezar stelleri üzerinde görülen büyük boyutlu ve gövdenin bele kadar tasvir edildiği büstlerin ise en erken örnekleri Erken Roma Döneminde ortaya çıkmıştır ve bu tip büstlü sunaklar mezar stelleri gibi nekropolis alanlarında kullanılmıştır²¹⁵. Ancak Roma Döneminde de *girland*ların üzerine yerleştirilen küçük boyutlu büstlerin varlığı bilinmektedir. Afyon'da ele geçen ve M.S. 2-3. yüzyıla tarihlenen yuvarlak sunak bu tip *girland* ve büst kabartmasının bir arada kullanıldığı yuvarlak sunaklara iyi bir örnektir²¹⁶ (Fig. 109). Bazı yuvarlak sunaklar üzerinde panel içerisinde yer alan günlük hayatın tasvir edildiği kabartmaların varlığı da görülmektedir. Bu sahneler de ölü kültü ile ilişkilidir. Söz konusu, büst kabartmalar, M.Ö. 1.yüzyıl ile M.S. 3.yüzyıl arasında Roma İmparatorluğunun hakimiyeti altına girmiş tüm merkezlerde yoğun olarak kullanılmıştır.

II.8.i. Kadın Figürleri

Çalışma kapsamında incelenen kabartmalı sunaklar üzerinde görülen kadın figürlerinin sahip oldukları stilistik detaylar, özellikle Suriye ve Palmyra'da ele geçen mezar stelleri üzerinde görülen kadın figürleri ile yakın benzerlikler taşımaktadır. Roma Döneminde, Suriye ve Palmyra'da bu sanatın Kilikia ile paralel yürümesi nedeniyle bu bölgelerin örnekleri bu çalışma içerisinde karşılaştırma için kullanılmıştır. Ayrıca, Palmyra

²¹⁵ Korkut 1999, 108 vd.

²¹⁶ Drew – Bear 2005 , 213, 216, fig. 1

örneklerinin üzerlerinde taşıdıkları yazıtlardan kesin tarihleme yapılabiliyor olması da diğer bölge örnekleri için büyük önem taşımaktadır.

Çalışma içerisinde ele alınan sunaklar üzerindeki kadın figürleri arasındaki en önemli ortak nokta, bu figürlerin tamamının örtü içinde tasvir edilmesidir ve bu durum, bölgede bu tür eserlerin sahip olduğu geleneğe işaret etmesi açısından önem taşımaktadır. Bu tarz anlatımlar Roma sanatında yaygın olarak görülür²¹⁷. Buradaki önemli noktalardan biri, kabartma ve heykeller üzerinde kullanılan bazı detaylandırmaların, tasvir edilen figürün statüsü ile ilişkili bilgileri de içermesidir. Özellikle figürlerin üzerlerine giymiş oldukları elbiseler, figürün özgür bir vatandaş mı, köle mi, çocuk mu yoksa yetişkin mi olduğuna dair işaretler taşımaktadır. Bu sebeple, çalışmadaki kadın figürlerinin örtüye sarınmış olarak tasvir edilmesi, figürün temsil ettiği kişinin özgür bir vatandaşın eşi yani *Matron* statüsünde olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır²¹⁸. Bu tür anlatımlar özellikle Kuzey Suriye coğrafyasında tespit edilen mezar stellerinde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Kuzey Suriye'den ele geçen ve M. S. 150 yılına tarihlenen bir aileye ait mezar steli üzerinde görülen başı örtülü olarak tasvir edilmiş kadın figürü²¹⁹ (Fig. 110), M.S. 171'e tarihlenen bir diğer mezar steli üzerindeki başından omuzlarına doğru serbest olarak inen bir örtü içinde betimlenmiş genç kız figürü²²⁰ (Fig. 111), M. S. 143'e tarihlenen bir mezar steli üzerinde *Persephone Grubu*'na ait başı bir örtü ile kapalı ve örtünün omuzlarına doğru serbestçe indiği görülen kadın figürü²²¹ (Fig. 112), bu tip eserlere kanıt olarak görülmelidir.

²¹⁷ Albertson 2000, 141; Parlasca 198, 215 – 217.

²¹⁸ Cleland, Davies, Llewellyn - Jhones 2007; 122.

²¹⁹ Parlasca 1969 - 1970; 171, fig. 3.

²²⁰ a.g.e., 173, lev. 83. fig. 4 .

²²¹ Parlasca 1982; 10; Lev. 6, fig. 2.

Bu çalışmada ele alınan bazı kadın figürlerinin sahip oldukları örtünün baştan omuzlara doğru serbestçe indiği ve göğüs altında kola sarıldığı görülmektedir. Bu kadın figürlerinin mantolarına sarınış biçimlerine benzer bir örnek bugün Londra'da bulunan bir mermer stel üzerinde karşımıza çıkmaktadır. Üzerine bir *himation* giymiş olan figürün mantosu omuzdan aşağı doğru serbest olarak inmiş ve sağ kola sarınmış olarak tasvir edilmiştir²²² (Fig. 111). Yine Palmyra'dan ele geçen bir mezar steli üzerinde yer alan kadın figürünün²²³ (Fig. 113) mantoya sarınış biçimi çalışmada incelenen kadın figürlerinden biri ile yakın benzerlik taşımaktadır (Fig. 17 - Kat. no. 15)

Kadın figürlerinde görülen bir diğer detay ise, baş örtülerinin altına diadem ve bu diademin altında bir baş örtüsü daha takmış olmalarıdır. Kadın figürlerinin başlarında diadem ve bir baş örtüsü taşınması birçok mezar stelinde sıkça rastlanan bir özelliktir. Palmyra'dan ele geçen ve M.Ö. 2.yüzyıla tarihlenen bir mezar steli üzerindeki kadın figürünün başına takmış olduğu diadem ve onun üzerinde *himationun* altında ise örtü olduğu görülmektedir²²⁴ (Fig. 114) ve bu kullanım çalışmadaki sunak üzerindeki kadın figürünün başında diadem ve diademin üzerinde örtü bulunmasıyla büyük benzerlik göstermesi açısından önemlidir (Fig. 16 - Kat. no. 14). Palmyra'dan ele geçmiş ve günümüzde Antakya müzesinde yer alan ve M.S. 140/ 150'ye tarihlenen bir başka mezar steli üzerinde yer alan kadın figürünün başında örtüsünün altında bir diadem ve üzerinde yatay kıvrımlar ile tasvir edilmiş başka bir baş örtüsü yer alması da benzerliğe işaret eder²²⁵ (Fig. 115). Palmyra'dan ele geçen ve M.Ö. 143 yılına tarihlenen başka bir mezar steli

²²² Parlasca 1973a, 307, Lev. 83,fig. 4.

²²³ Parlasca 1973b. Lev. 2

²²⁴ Bossert 1956; 167, fig. 541.

²²⁵ Meischner - Cussini 2003, 98, fig. 3.

üzerinde görülen kadın figürünün takmış olduğu diadem de²²⁶ (Fig. 116), bu çalışmada değerlendirilen bir örnekle benzerlik taşımaktadır (Fig. 16 - Kat. no. 14). Benzer bir başka *himation*un altında baş örtüsü kullanılan örnek ise Gaziantep’de bulunan ve günümüzde İstanbul Müzesinde sergilenen M.S. 148 yılına tarihlenen bir mezar steli üzerindeki kadın figüründe görülmektedir. Bununla birlikte, çalışmada ele alınan sunak üzerindeki figürde görülen baş örtüsünün çene altına kadar uzanması bir farklılık olarak ortaya çıkar (Fig. 19 - Kat. no 17). Suriye’den ele geçen ve M.S. erken 3. yüzyıla tarihlenen ve yalnızca baş kısmı korunmuş olan bir kadın heykelinin sahip olduğu baş örtüsü ile, çalışmada incelenen kadın figürünün (Fig. 19 - Kat. no. 17) baş örtüsü kullanımının benzerlik taşıdığı görülmektedir (Fig. 117). Bu heykeldeki diadem ve baş örtüsü kullanımı ayrıca, Palmyra’da çok sayıda örneği tespit edilen mezar stelleri üzerinde bulunan kadın figürlerinin diadem ve örtü kullanımı ile benzerlik göstermektedir²²⁷. Araştırmacılar, Gaziantep’de ele geçen ve M.S. 2 – 3. yüzyıla tarihlenen bir mezar steli üzerinde görülen kadın kabartmasının başında yer alan örtü (Fig. 118) Geç Hittit – Arami etkili Roma yerel sanatında görülen bir unsur olduğunu söylemektedirler²²⁸. Bu öneriden yola çıkarak çalışmada ele alınan kadın figürlerinin başında kullanılan baş örtüsünün Palmyra ve Güneydoğu Anadolu örnekleri ile paralel olmasından dolayı, kadın büstlerinin Geç Hitit –Arami sanatından etkilenmiş yerel karakterde sanat eserleri olduğu sonucuna varılabilir.

Çalışmada ele alınan sunaklar üzerindeki kadın figürlerinin biri dışında, hepsinin yüzlerinin tahrip olduğu görülmektedir. Korunan örnekte ise, yüzün oldukça yuvarlak ve yanaklarının dolgun olduğu görülmektedir (Fig. 19 - Kat. no. 17). Özellikle, M.S. 2.ve 3. yüzyıla tarihlenen eserler üzerinde görülen kadın ve erkek figürlerinin

²²⁶ Parlasca 1982, 10, Lev. 11 fig. 1.

²²⁷ <http://vroma.org. Eriley/syrian/index.html>.

²²⁸ Akın, Şahin ve İnal 2007, 346 – 347; 354, fig. 8.

yüzlerinin yuvarlak ve dolgun tasvir edildiği bilinmektedir. M. S. 2. yüzyıla tarihlenen bir mezar stelinde bulunan kadın figürünün yüzü (Fig. 119) Kat. no. 17 figürünün yüzü ile benzerdir²²⁹.

Çalışmada ele alınan kadın figürlerinin *himation* giymiş olarak tasvir edilmiş olmaları ortak bir özellik olarak karşımıza çıkmaktadır. Roma portrelerinde, özellikle Geç Cumhuriyet ve İmparatorluk dönemlerinde Yunan kıyafetlerinin sıkça kullanıldığı bilinmektedir²³⁰ ve buna ait çok sayıda örnek tespit edilmiştir.

Palmyra'dan ele geçen ve M.S. 150 yılına tarihlenen bir mezar steli üzerindeki kadın figürünün üzerinde görülen kıyafet²³¹ (Fig. 110), çalışma kapsamında ele alınan örneklerle benzerlikler taşımaktadır (Fig. 15 - Kat. no. 13, Fig. 19 - Kat. no. 17 ve Fig. 20 - Kat. no. 18). Parlasca tarafından, Palmyra örneğinin üzerinde taşıdığı kıyafetin ve örtünün doğulu etkiler taşıdığı önerilmesi önemlidir²³². Palmyra'dan ele geçen mezar stelleri üzerinde, bu tip doğulu özellikler taşıyan *himation* örneklerinin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir. Palmyra'dan ele geçen ve M. S. 110 yılına tarihlenen bir başka kabartma üzerindeki kadın figüründe de bölge örnekleriyle (Fig. 16 - Kat. no. 14) benzer bir *himation* kullandığı görülmektedir²³³ (Fig. 120).

Bu çalışma kapsamında ele alınan kadın figürlerinde, kıyafetle ilgili olarak görülen bir diğer dikkat çekici özellik ise, baştan göğüs altına kadar serbest olarak inen mantonun figürün göğüs altında duran kollarına sarılmış olarak tasvir edilmesidir (Fig. 17 -

²²⁹ Parlasca 1983, s. 10, Lev. 7, fig. 2.

²³⁰ Cleland, Davies, Llewellyn - Jones 2007, 86.

²³¹ Parlasca 1969 - 1970, 171, fig. 3.

²³² Parlasca 1969 - 1970, 172.

²³³ Parlasca 1983, 18 - 19, Lev. 22, fig. 2.

Kat. no 15). Bu tip resmedilmelere Palmyra'daki, M.S. 2. yüzyıla tarihlenen bir mezar stelin üzerindeki kadın figüründe de rastlanır ve burada da, kıyafetin aşağı doğru serbest bir şekilde indiği ve figürün sağ koluna sarıldığı görülür²³⁴ (Fig. 111), Dağlık Kilikia örnekleriyle benzerliğe işaret eder.

Çalışmada ele alınan kadın figürlerinin bazılarının boynunda kalın bir kolyenin varlığı görülmektedir (Fig. 17 - Kat. no. 15). Bu tip benzer örnekler, mezar steli üzerinde görülen kadın figürlerinde görülür. Kuzey Suriye'den ele geçen ve M.S. 171'e tarihlenen bir mezar kabartması üzerinde görülen genç kız figürünün boynundaki kolyenin varlığı örnek olarak görülmelidir²³⁵, yine Palmyra'dan ele geçen ve M.S. 2. yüzyıla tarihlenen bir diğer mezar steli üzerinde görülen kadın figürünün boynunda oldukça kalın bir kolye kullanıldığı görülmektedir²³⁶ (Fig. 121).

Tespit edilen çok sayıdaki diğer bölge örneklerinde, kadın figürlerinin, gerek mantolarının uç kısımlarını bir düğüm şeklinde tutmaları, gerekse de ellerinde yapmış oldukları işleri temsil eden objeler tutmaları, bu tür kadın figürlerinde dikkat çekici bir özelliktir²³⁷ (Fig. 122). Bununla birlikte, bu çalışma kapsamında değerlendirilen kadın figürlerinin hiçbirinin elinde bir obje tutmadıkları görülmektedir.

²³⁴ Bu tip kıyafet örnekleri için bkz.: Parlasca 1973, 308, Lev. 83 ,fig. 4.

²³⁵ Parlasca 1969 - 1970, 173, fig. 4

²³⁶ Parlasca 1973, Lev. 5

²³⁷ Albertson 2000, 143; Parlasca 1969 - 1970; 175, fig. 5.

II.8.ii. Erkek Figürleri

Tez kapsamındaki dokuz adet kabartmalı sunağın dördü üzerinde erkek figürleri görülmektedir. Bu başlık altında erkek figürlerini saç, sakal, kıyafet ve duruşları ile diğer bölgelerden ele geçen örnekler arasında detaylı bir karşılaştırılma yapılacaktır.

Çalışma kapsamında değerlendirilen erkek figürlerinin başları genel olarak tahrip görmüştür. Bununla birlikte, bazı stilistik ayrıntıları tanımlamak mümkün olmaktadır. Örneklerden birinin sahip olduğu saç ve sakalın Suriye ve Palmyra'dan bilinen örneklerle benzerlik taşıdıkları görülmektedir (Fig. 17 - Kat. no. 15). Buradaki örneklerde, Boschung tarafından imparator portrelerinde görülen saç ve sakal tasvirlerine dayanarak yapılan stillerin görülmesi, bunların aynı zamanda Roma etkisi altında kalan tüm merkezlerde görüldüğünün bilinmesi önemlidir. Erkek figürlerinde saç ve sakal detaylandırmasının dönemler içerisinde değiştiği ve bu değişimin akıma dönüştüğü görülmektedir. Örneğin, M.S. 2. yüzyılda erkek saçlarının dalgalı olarak tasvir edildiği ve bu sitilin *Antonitler Sitili* olarak isimlendirildiği de bilinmektedir²³⁸. Erkek figürlerinin giydikleri kıyafetlerin sahip olduğu özellikler de bunların tanımlanması için veri sağlar. Bu çalışma kapsamında ele alınan erkek figürlerinin genel olarak *himation* giydiği görülmektedir.

Dağlık Kilikia örnekleriyle benzerlik gösteren *himation* giymiş bir erkek figürü M.S. 159 yılına tarihlenen ve Suriye'nin başkenti Şam'dan ele geçen bir mezar steli

²³⁸Cleland, Davies, Llewellyn - Jhones 2007, 86; Detaylı bilgi için bkz. Boschung 1987, 220 -222.

üzerinde görülmektedir²³⁹ (Fig. 123). Palmyra'dan ele geçen ve M.S. 2. yüzyıla tarihlenen bir mezar steli üzerinde görülen erkek figürünün üzerinde görülen Yunan özellikleri taşıyan *himation*'un bölge örnekleriyle benzerlikler taşıdığı anlaşılmaktadır²⁴⁰ (Fig. 124) Kilikia bölgesinde Hasanlılar Gelinkayası'nda yeralan bir kaya kabartmasında yan yana duran bir kadın ve bir erkek figürü sahip oldukları özelliklerle çalışmada incelenen sunaklar üzerindeki figürler ile benzerlik taşımaktadır (Fig. 125). Bu kaya kabartmasındaki figürlerin giysilerinin oldukça dökümlü görünmesi ve figürlerin *himation*'a sarınma şekli bu benzerliklere örnek gösterilebilir (Fig. 18 - Kat. no. 16 ve Fig. 19 - Kat. no. 17). Ayrıca Canbazlı'da bulunan bir stel üzerinde yer alan erkek figürünün üzerinde görülen *himation*da çalışmada incelenen figürlerin üzerinde görülen *himation*lar ile benzerlik taşımaktadır²⁴¹ (Fig. 128) Özellikle Roma'da erkek figürlerinin ellerinde, üst düzey bir aileden geldiğini belirtmek için rulo taşıdıkları görülmektedir ancak Kilikia bölgesinde görülen kabartma ve heykellerde genellikle sağ elleri ile *himation*un parçasını tuttuğu görülmektedir. Durugönül bu durumu Roma Döneminde yerel bir tarz oluşturmak ile birlikte Roma ikonografik ve stilistik özelliklerini bilen yerel bir atölyenin olduğu şeklinde değerlendirmektedir²⁴².

Gerek erkek gerekse kadın figürlerinin kollarının *himation*un içinde yer alması söz konusu figürlerin temsil ettiği kişilerin Roma vatandaşı olduğunu vurgulanmak istemesinden kaynaklanmaktadır²⁴³. Erkeklerde sol ile giysinin tutulması Parth ve Sasani sanatından etkilenen Palmyra sanatı ile paralellik göstermektedir²⁴⁴.

²³⁹ Parlasca 1983, Lev. 7, fig. 3.

²⁴⁰ Parlasca, 1969 - 1970, 177, fig. 7.

²⁴¹ Durugönül 2003, 115 fig. 25.

²⁴² Durugönül 2009, 66.

²⁴³ Durugönül 2009, 66.

²⁴⁴ Akın, Şahin ve İnal 2007, 344

II.8.iii.Grup Kabartmaları

Çalışma kapsamında değerlendirilen bazı sunakların üzerlerinde kadın ve erkek figürlerinin birarada yer aldığı görülmektedir. Bazı sunaklar üzerinde ikili figürler yer alırken (Fig. 15 - Kat. no.13, Fig. 17 - Kat. no. 15, Fig. 18 - Kat. no. 16 ve Fig. 19 - Kat. no. 17), birinin üzerinde ise üçlü figür grubunun var olduğu görülür (Fig.20 - Kat. no. 18).

Ölen karı-koca ve aileleri temsil ettiği bilinen bu tip ikili ve üçlü figür grupların kullanımlarına ait çok sayıda kanıt bilinmektedir. Kuzey Suriye'den ele geçen ve M. S. 150 yılına tarihlenen bir mezar stelinde anne, çocuk ve babanın tasvir edilmesi²⁴⁵ (Fig. 110), Eddesa'dan (Şanlıurfa) ele geçen M. S. 2. yüzyıla ait bir mezar steli üzerinde karı-koca kabartmasının yer alması²⁴⁶ (Fig. 126), Gaziantep'den ele geçen M. S. 2. yüzyıla tarihlenen bir mezar kabartması üzerinde bir karı-koca figürünün tasvir edilmesi²⁴⁷ (Fig. 127), Palmyra'dan ele geçen ve M.S. 2. yüzyıla ait *Dolppel* kabartması üzerinde iki kadın figürünün görülmesi (Fig. 129) bu tip kullanımlara ait örnekler olmaları açısından önem taşımaktadır²⁴⁸. Hüseyinler köyü Tol mevkiinde üzerinde üç adet büst bulunan bir yuvarlak sunak ele geçmiştir. Söz konusu sunak üzerinde görülen figürlerden en sağda olanı bir kadına aittir, diğer iki figür ise erkektir. Yuvarlak sunak üzerinde yer alan büst kabartmaları stilistik açıdan değerlendirilmesi sonucunda M. S. 2. yüzyıl sonu ile M.S. 3. yüzyıl başına tarihlenmektedir²⁴⁹.

²⁴⁵ Parlasca 1969 – 1970, 171, fig. 3.

²⁴⁶ a.g.e., 171, fig. 3; 176, fig. 6.

²⁴⁷ Parlasca 1973a, Lev. 82, fig.3.

²⁴⁸ Parlasca 1983, 11, Lev. 12, fig. 4.

²⁴⁹ Durugönül ve Durukan 2007, 20.

BÖLÜM III

DEĞERLENDİRME:

DAĞLIK KILIKIA BÖLGESİNDE KIRSAL YERLEŞİMLER, MEZARLAR, YUVARLAK SUNAKLAR VE TARİHLEME

III.1.Bölgedeki Kırsal Yerleşimler ve Sunaklar

Bu çalışma içerisinde değerlendirilen sunakların tamamının bölgedeki kırsal yerleşimler içerisinde tespit edilmiş olması, sunaklar ve kırsal yerleşimler arasındaki ilişkinin açıklanabilmesi için bölgedeki kırsal yerleşimlerin karakterinin incelenmesini gerekli kılmaktadır. Tez kapsamında yeralan sunakların onbir adeti çiftlik yerleşimlerinde bulunurken dört adeti köy yerleşimleri içerisinde ele geçmiştir.

Bölgede yapılan araştırmalar Kilikia Bölgesinin Antik Dönem ekonomisine tarımsal üretim ile katkıda bulunduğunu göstermektedir ve bu durumu onaylayan çok sayıda veri bölgede elde edilmiştir. Bölgede dağlık ve engebeli arazinin yanında tarımsal üretime izin veren çöküntü düzlüklerinin varlığı görülmektedir. Söz konusu bu çöküntü alanları kırsal yerleşimlerin gelişmesine imkan sağlamıştır²⁵⁰. Bölgede, özellikle Roma Dönemi ve sonrasında köy ve çiftlik temelli bir yapılanmanın varlığı görülmektedir. Bunlar arasında yeralan köy yerleşimleri, sahip oldukları büyüklüklerle küçük boyutlu

²⁵⁰ Aydınoğlu 2010, 244.

köyler ve kentlere yakın orta veya büyük boyutlu köyler olarak farklı tiplere sahiptirler²⁵¹. Bölgedeki kırsal yerleşimler içerisinde çiftlikler de önemli bir yere sahiptir ve çalışma içerisinde değerlendirilen sunakların büyük bir çoğunluğu bu çiftlikler içerisinde tespit edilmiştir. Bölgede farklı tiplerde çiftlik yapılarının olduğu görülmektedir. Çiftlik yapılarının şekillenmesinde diğer kamusal yapılarda olduğu gibi (su kemerleri, tapınaklar, mezar ve çeşme yapıları) Roma etkisinin var olduğu görülür. Ancak bu yapıların şekillenmesinde yerel özelliklerinde baskın bir şekilde kullanılmış olduğuda yadsınamaz bir gerçektir²⁵². Çiftlikleri basit yapılarından daha kompleks olan çiftlik yapılarına kadar çeşitlendirmek mümkündür. Kompleks çiftlikler, içlerinde bir bey evinin yanısıra üretim ve depolama amaçlı kullanılan mekanlara ve çok sayıda konuta sahiptirler. Ayrıca sözkonusu bu kompleks çiftlik yapıları, kendilerine ait bir nekropolis alanları, sonraki dönemlerdeki kullanımlarına ait kiliseler, üretime yönelik donanımları bulunan atölye ve kendi su ihtiyacını karşılamaya yönelik sarnıçlarının var olduğu görülmektedir²⁵³. Tarihsel sürece bakıldığında bir çiftlik evinin farklı dönemlerde de kullanıldığı görülmektedir ve yapıların kullanım evreleri içerisinde ihtiyaca yönelik eklemeler yapıldığı anlaşılmaktadır. Çiftlik evleri genellikle iki katlı olarak inşa edilmiştir. İlk kat tarımsal amaca hizmet ederken üst kat toprak sahibinin ikameti olarak kullanılmıştır²⁵⁴. Bölgede görülen çiftlik yapılarından bazıları etrafını çeviren bir duvar görülmektedir. Yapı böylece tahkimli bir görüntü kazanmıştır. Kulelerin de bu tahkimin bir elemanı olduğu anlaşılır ve bölge çiftliklerinde yaygın bir kullanımı olduğu bilinmektedir. Kuleli çiftlik yapılarında bütün yapılar ve binalar birarada bir avlu etrafında sıralanmıştır ve bu avlunun dört köşesinde

²⁵¹ a.g.e., 245.

²⁵² Erten 2009, 80.

²⁵³ Aydınoglu 2010, 251.

²⁵⁴ a.g.e. 2010, 251.

gerek depolama görevi gören gerekse koruma amaçlı kuleler yer alır²⁵⁵. Dört kuleli çiftlik evlerinin yanında çiftliği çevreleyen duvar yanında yalnızca bir adet kulesi bulunan çiftlik yapıları da bölgede rastlanan çiftlik yapıları arasında yer almaktadır. Kuleli çiftlik evlerinin dışında bazı çiftlik evlerinin kuleleri olmamakla birlikte çiftlik evinin kendisinin kule şeklinde inşa edildiği görülmektedir. Çiftlik evlerinde üretim ve depolamanın bir arada olduğunu bilinmektedir. Bu yapılarda üretime dönük faaliyetlerin olduğu üretim donanımlarında çiftlik yapılarının içlerinde bulunmasından anlaşılmaktadır²⁵⁶.

Çiftlik yapılarına daha sonraki kullanım evrelerinde eklemiş çok sayıda konut bazı çiftliklerin özellikle Erken Bizans Döneminde birer köy yerleşimi konumuna gelmesini sağlamıştır. Çiftlik yapıları içlerinde farklı tiplerde mezar yapılarını barındırmaktadır. Bunlar içerisinde anıt mezarlar ile lahit mezarların bir arada görüldüğü örnekler de bulunmaktadır. Söz konusu mezarlar arasında anıtsal mezar yapıları da bulunmaktadır. Bölgedeki Karakabaklı, Eşkintepe, Gökkale ve Sömek Vakıf'ında bulunan çiftlik yapıları içinde beşik tonozlu *aedikula* mezarlar tespit edilmiştir. Anıtsal mezar yapılarının dışında çiftliklerde lahit mezarların da varlığı bilinmektedir. Bölgede Gökkale, Esseler ve Örendibi'nde tespit edilen çiftlik yapılarında serbest duran lahithler bulunurken yine Esseler, Çıldiremez ve Gacarlar'daki çiftlik evlerinde çok sayıda *Khamosorium* mezar bulunmuştur²⁵⁷.

Sürdürülen araştırmalarda tespit edilen sunaklar, bu kırsal yerleşimler içerisinde diğer arkeolojik kalıntılarla birlikte ele geçirilmiştir. Bu açıdan, sunakların da bu antik köy ve çiftlik yapılarının bir parçası olduğu anlaşılmaktadır. Canbazlı vadi içerisinde

²⁵⁵ Aydınöğlu 1999, 156.

²⁵⁶ Aydınöğlu 2010, 252.

²⁵⁷ a.g.e., 253 - 254.

tespit edilen bir çiftlikte yeralan sunak (Fig. 4 - Kat. No 2), Hasanaliler Tereli'deki çiftlik içerisinde tespit edilen sunak (Fig. 5 - Kat. No. 3), Karakabaklı yakınlarında, muhtemelen burada büyük antik köy yerleşimiyle bağlantılı olan daha küçük bir yerleşimde tespit edilen sunak (Fig. 11 - Kat. No. 9) kırsal yerleşimlerdeki sunak kullanımına işaret eder²⁵⁸. Benzer şekilde, Ovacıkalanı Hayatınbaşı'ndaki çiftlik yerleşiminde²⁵⁹(Fig. 6 - Kat. No. 4), Ovacıkalanı Muhtarinevi çiftlik yerleşiminde, Şahmurlu Eşkintepe'deki geniş yayımlı çiftlik yerleşiminde²⁶⁰ (Fig. 9 - Kat. No. 7), Sömek Örendibi'ndeki çiftlik yerleşiminde²⁶¹ (Fig. 10 - Kat. No. 8), Sömek Vakıf'ta²⁶² tespit edilen çiftlik yerleşiminde (Fig. 14 - Kat. No. 12), Ovacıkalanı Kepez çiftlik yerleşiminde (Kat. No. 16) ve Yenibahçe Işıkhazan Çukuru²⁶³ (Fig. 21 - Kat. No. 19), Ovacıkalanı Muhtarinevin'de (Fig. 7 - Kat. No. 5) yeralan çiftlik yerleşimlerinde sunakların varlığı tespit edilmiştir. Ayrıca Sahmurlu Deliali²⁶⁴ (Fig. 8 - Kat. No. 6), Hüseyinler²⁶⁵ (Fig. 12 - Kat. No. 10 ve Fig. 15 - Kat. No. 13) ve Özköy'de²⁶⁶ (Fig. 13 - Kat. No.11), Çatıören²⁶⁷ (Fig. 20 - Kat. No. 18) yeralan köy yerleşimlerinde sunakların varlığı gözlenmektedir.

Bölgede sürdürülen diğer araştırmalarda da benzer şekilde çiftlik yerleşimleri içinde sunakların tespit edildiği bilinmektedir. Uzuncaburç, Yanıkköy'de tespit edilen sunak hem bir çiftlik içerisinde yer alıyor olması hem de üzerindeki yazıt sayesinde

²⁵⁸ Hasanaliler Tereli'de, Karakabaklı yakınlarında, Canbazlı vadi içerisinde tespit edilen bu kırsal yerleşimlerle ilgili çalışmalar halen devam etmekte olup, araştırmaların sonuçları henüz yayınlanmamıştır.

²⁵⁹ Aydınöglü 2007, 110.

²⁶⁰ Aydınöglü 2010, 246 - 247; Durugönül 1998b, 287.

²⁶¹ a.g.e., 247.

²⁶² a.g.e., 247.

²⁶³ Sayar 2006, 202.

²⁶⁴ Sayar 2005, 2; Durugönül 1998b, 287.

²⁶⁵ Durugönül – Durukan 2006, 19; Aydınöglü ve Alkaç 2003, 254 – 255; Şahin – Pullu 2009, 128.

²⁶⁶ Aydınöglü 2007, 107; Aydınöglü 2008, 428.

²⁶⁷ Diler 1993, 508.

tarihleme kriteri yaratması açısından önem taşır²⁶⁸. Benzer şekilde, Yenibahçe Işıkhazan Çukuru'ndaki çiftlikte²⁶⁹ ve Silifke-Karadedeli'deki bir çiftlikte de yuvarlak sunaklar tespit edilmiştir²⁷⁰.

Bu sunaklar üzerinde görülen tanrı *epitetleri*, özellikle çiftlik yapılarında yer alan sunakların işlevini açıklamaktadır. Mersin'in Silifke ilçesinin 20 km. kuzeybatısında bulunan Gedikpınarı Köyünde *girlandı* taşıyıcı olarak kullanılan başı sağa dönük bir kartal kabartması ve kartal kabartmasının sağında ve solunda üzüm çelenkleri bulunan yuvarlak bir sunak bulunmuştur. Kartalın hemen üzerinde yer alan silmede sunağın ürünlerin koruyucusu olan Zeus Epikarpios ve Dionysos'un kült derneğine adanmış olduğunu gösteren bir adak yazıtı bulunmaktadır. Adağı yapan *Sextus Firmius*'un *demiourgos* ünvanı taşıyor olması adak sahibinin ekonomik gücünün yerinde olduğunu ve elit tabakadan olduğunu göstermektedir²⁷¹. Benzer şekilde, Anazarbos kentinin kuzeyinde yer alan Pekmezci Köyünde bulunan sunağın Zeus'a "*mahsülü doludan koruduğu için*" adanmış olması çiftlik yapılarında bulunan yuvarlak sunakların bazılarının mahsülü koruma amacı ile tanrılara adanmış olduğunun kanıtı niteliğindedir.

Bu veriler ışığında bakıldığında, bölgedeki kırsal yerleşimlerde yuvarlak sunak kullanma geleneğinin olduğu anlaşılmaktadır ve bölgenin kırsal yerleşim düzenlemesi içinde, yerleşimlerin karakteristik özellikleri arasında yuvarlak sunakların da bulunduğu görülmektedir.

²⁶⁸ Şahin 2007a, 128 – 129.

²⁶⁹ Şahin 2007a, 122.

²⁷⁰ Sayar 2007, 202.

²⁷¹ Şahin 2007 b, 118.

III.2. Bölgedeki Mezarlar ve Sunaklar

Tez kapsamında incelenen sunakların, bölgedeki kırsal yerleşimler içerisinde yer alan mezarların yakınlarında ya da yanlarında bulunmuş olmaları, bunların ölü kültürüyle bağlantılı olduklarına işaret etmektedir. Dağlık Kilikia bölgesine bakıldığında çok çeşitli tiplerde mezarlar ve mezar anıtlarıyla karşılaşılır. Sunakların bu mezarlarla olan ilişkisinin anlaşılabilmesi için öncelikle bu mezarların tipolojilerinin incelenmesi gerekmektedir.

Bölgede görülen en erken tarihli mezar yapıları Hellenistik Döneme aittir ve polygonal taş işçiliğine sahiptirler (Fig.130). Söz konusu mezarlar bölgeye özgü bir yapı grubunu oluşturmaktadır²⁷² ve Olba Territoriumunda yaygın olarak kullanılan mezar yapılarıdır. Bunlar üzerlerinde görülen yazıt, kabartma ve taş işçiliğinden yola çıkarak²⁷³ bu yerel formun M.Ö. 2. yüzyılın başında görülmeye başladığı ve yüzyılın son çeyreğine kadar devam ettiği anlaşılır²⁷⁴. Dağlık Kilikia bölgesinde polygonal taş işçiliğine sahip bu tip otuz adet mezar yapısı tespit edilmiştir ve bunların tamamı Olba Territoriumu içerisinde²⁷⁵. Bölgede Olba Territoriumu özelinde görülen bu mezar yapılarının dışında Hellenistik Döneme ait hiç bir mezara rastlanmamıştır ve bu durum Hellenistik Dönemde bölgede yer eden ölü gömme ritüelleri hakkında fikir edinmeye yardımcı olmaktadır.

²⁷² Söğüt 2006, 11.

²⁷³ a.g.e.,17.

²⁷⁴ Durukan 2005, 108.

²⁷⁵ Bu tip mezarlar bölgenin kıyı kesimlerinde, antik kentlerin nekropolis alanlarında görülürken, iç kesimlerde ise garnizonların yakınlarında veya bu garnizonlara yakın yol kenarlarında inşa edilmiş oldukları görülür. Hellenistik Döneme ait bu mezar yapılarının sahip oldukları planlara göre beş ayrı tipi mevcuttur. Bunlar tek odalı ve klineliler, tek odalı ve klineliler, çift galerililer, düzensiz mezar odalılar ve örgü tekne tipi mezarlar olarak isimlendirilmişlerdir ancak bu beş grup da kendi içinde alt gruplara ayrılmaktadır. Polygonal taş örgülü mezar yapılarının planları hakkında detaylı bilgi için bkz. Söğüt 2006, 61 – 69, 71-72. Hisarkale’de bulunan 1 no. lu mezar yapısı bölgede görülen ploygonal taş işçiliğine sahip mezar yapıları için iyi bir örnek teşkil etmektedir. Söz konusu mezar yapısı tek odalı ve klineli mezar tipindedir Söğüt 2006, 135, resim 1 (Fig.131).

Bölgede polygonal taş örgülü anıtsal mezarların sayılarının otuz ile sınırlı kalması ve bu anıt mezarların dışında başka mezarların bulunmuyor olması Hellenistik Dönemde inhumasyon ve kremasyonun yaygın olarak kullanıldığını işaret etmektedir²⁷⁶.

Bölgenin Roma Dönemiyle birlikte mezar mimarisinde de değişimler görülmeye başlanmıştır. Değişen dönem ile birlikte mezar mimarisinde de çeşitliliğin başladığı ve mezarların sayısal olarak arttığı görülmektedir. Sahildeki antik kentlerin nekropolislerinde tapınak tipli anıt mezarların yapıldıkları ve bunların iç bölgelerdeki kırsal yerleşimleri de etkiledikleri bilinmektedir. Bölgede Roma Döneminde tapınak mezarlar, mezar evleri, beşik tonozlu *aedicula* mezarlar ve üçgen çatılı anıt mezarlar yoğun olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Çalışma kapsamında ele alınan sunakların mezar kültürüyle bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Mezarların çevresinden ele geçen bu sunaklar, mezar stellerinin görevini üstlenmiş durumdadır. Bazı örneklerde sunağın kendisi mezarı temsil ederken, bazı örneklerin bir lahitin veya mezar evinin yakınında yer aldığı ve mezar sahibine ilişkin bilgiler verdiği görülmektedir. Bu durum, tespit edilen örnekler üzerlerindeki yazıtlardan da açıkça anlaşılmaktadır. Ayrıca, sunakların tespit edildiği yerleşimlerin tamamının kırsal yerleşim olması da önemlidir.

Çalışma kapsamında ele alınan sunakların mezarlarla bağlantılı oldukları, gerek buldukları konum gerekse de paralel örneklerden bilinmektedir. Bu duruma çok örnek sayıda örnek verilebilir. Erdemli-Esenpınar kasabasının güneyinde tespit edilen üç

²⁷⁶ Durukan 2005, 109.

adet yazıtlı yuvarlak sunağın Örentepesi'nde bulunan nekropolis alanından taşınmış olduğu önerilir²⁷⁷. Mersin, Silifke-Çaltıbozkır köyünden Silifke Müzesine getirilmiş olan Roma Dönemine ait yuvarlak bir mezar sunağı üzerinde yeralan kabartmalar da, bu sunağın bir ailenin mezar anıtı olduğunu göstermesi açısından önemlidir²⁷⁸. Yenibahçe Kalecik'deki bir tepe üzerinde tespit edilen gözetleme kulesinin karşısında bulunan küçük tepecik üzerindeki yuvarlak sunağın da buradaki mezarlarla bağlantılı olduğu düşünülebilir²⁷⁹. Bu sebeple, bölgedeki mezar tiplerinin incelenmesi ve bunlarla ilgili tarihleme kriterlerinin değerlendirilmesi, sunakların tanımlanabilmesi açısından önem taşımaktadır. Bölgede farklı tiplerde mezarların olduğu görülmektedir. Bu mezarları kabaca anıtsal mezarlar ve lahit mezarlar olarak iki kategoriye ayırmak mümkündür ancak her iki kategori kendi içinde farklı tiplere sahiptir²⁸⁰.

²⁷⁷ Sayar 1996, 56.

²⁷⁸ Sayar 2003, 63.

²⁷⁹ Şahin 2007a, 123

²⁸⁰ Bölgede Roma Döneminde görülen anıt mezarlar arasında tapınak mezarlar da bulunmaktadır. Bunlar prostylos tipli küçük tipik Roma tapınaklarına benzemektedir. Tapınak mezarların giriş kısmında bir beşik tonozun yer aldığı, bu tonozun ise iki veya dört adet sütun ile desteklendiği görülmektedir. Yapının çatısına bakıldığında bunların ön ve arka kısımlarında üçgen alınlıklara sahip oldukları görülmektedir, Tapınak mezarların simasında genellikle aslan başlı bir çörten, bitkisel dekorasyon elemanları ile bezenmiş frizler, üç fascialı arşitravlar ve genellikle Korinth tipinde sütunlar ve pilaster başlıkları görülmektedir. Ancak bu pilaster ve sütun başlıkları nadiren de olsa Ion tarzında olduğu örnekler mevcuttur. Bu tip mezarlar inşa edildikleri yerin topografyasına göre bir veya iki katlı olarak inşa edilmişlerdir Elaiussa Sebaste'de bulunan T 11 mezar evi iki katlı tapınak mezarlar için oldukça iyi bir örnek teşkil etmektedir (Fig.131-132), Durukan 2005, 109. Ancak çalışma kapsamında değerlendirilen sunakların hiçbiri, bölgedeki bu tip bir mezar anıtının yanından ele geçirilememiştir. Bölgede tespit edilen mezar tipleri arasında, basitce mezar evleri olarak tanımlanan mezar yapıları da bulunmaktadır ve bunlar özellikle bölgenin sahil kesimindeki kentlerin nekropolis alanlarında sıklıkla rastlanan küçük taş ve harç kullanılarak yapılmış tipik Roma mezar yapılarıdır. Mezar evlerinin genel özellikleri arasında üzerlerinin bir tonoz ile kaplı olması bulunmaktadır. Bu tip mezarlar genellikle hafif eğimli üçgen bir çatıya sahiptir. Ancak tam üçgen çatıya sahip örneklerinde varlığı tespit edilmiştir. Oldukça küçük bir girişe sahip olan mezar evlerinde gömü çukurları duvar içlerine eklenmiştir. Bu haliyle mezar evlerinin iç görünümü tapınak mezarlara benzese de tapınak mezarlara oranla oldukça gösterişsizdir. Bölge geneline bakıldığında mezar evlerinin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir örneğin Nagidos yakınlarında bulunan Maraş tepesinde, Anamurium'da, Antiokheia ad Cragum'da, Selinus, Iotape, Syedra ve Kelenderis'de bu tip mezar yapılarının varlığı bilinmektedir. Yukarıda ismi geçen merkezlerde bulunan mezar evleri Olba Territorium'unda bulunan mezar evleri ile yakın benzerlikler taşımaktadır. örneğin Elaiussa Sebaste nekropolisinde ele geçen mezar evi bölgede Olba Territorium'unda bulunan mezar evleri ile yakın benzerlik göstermektedir. İki evreli olduğu düşünülen mezar evleri M.S. 1. yüzyılda ortaya çıkmış ve Bizans Dönemine kadar çok uzunca bir süre popülerliğini koruyarak kullanılmaya devam etmiştir, konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Durukan 2005, 117-118.

III.2.i.Lahitler ve Sunaklar

Bölgede Roma ve Bizans Dönemlerinde en sık kullanılan mezar tipi lahit mezarlardır. Söz konusu lahit mezarların bölgede dört farklı tipi tespit edilmiştir: Serbest duran lahitler, kaya lahitler, *hyposorium* mezarlar ve *Khamosorium* mezarlar.

Bölgenin sahilinde yeralan Korykos, Elaiussa Sebaste ve Kanytella antik kentlerinde çok sayıda örneği tespit edilen²⁸¹ bu serbest duran lahitlerde, lahit teknesi herhangi bir yere bağlı değildir. Serbest duran lahitlerin birçoğu akroterli semerdam bir kapağa sahiptir. Semardam kapaklı lahitler Prokonnessos adasında oldukça yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir, dolayısı ile bölge lahitlerinin bu merkezden etilenmiş olduğu düşünülmektedir²⁸² ancak bölgede üzerinde akroterin kullanılmadığı örnekler de mevcuttur²⁸³. Bu lahitlerin bazı örneklerinde, lahitin altında taş bloklardan inşa edilmiş veya anakayaya oyularak yapılmış bir mezar odası bulunmaktadır ve bu tip örneklere *hyposoriumlu* mezarlar adı verilir. Söz konusu örneklerde lahit, mezar odasının üzerinde yer almaktadır. Bölgede özellikle Elaiussa Sebaste ve Kanytella kentlerinde çok sayıda *hyposoriumlu* lahit örneği mevcuttur (Fig. 133)²⁸⁴. Başka bir tip olarak, anakayanın lahit şeklinde şekillendirilip iki veya üç yüzeyinin işlenmesi ile oluşturulan kaya lahitleri bulunmaktadır. Kaya lahitlerin ağız ve kaide kısmında bulunan silmeler bu lahit türünün serbest duran lahitlerden etkilendiğini göstermektedir. Bu tip lahitlerin tekne kısmına bakıldığında bunların bazılarının iç kısmının serbest duran lahitlerde olduğu gibi dikdörtgen olarak profillendirildiği veya *Khamosoriumlu* mezarlarda olduğu gibi oyularak

²⁸¹ Karaüzüm 2005, 26.

²⁸² Koch – Sichtermann, 1982, 486

²⁸³ Karaüzüm 2005, 30.

²⁸⁴ a.g.e.,33, Lev. 16, fig. a –b.

yapıldığı görülmektedir²⁸⁵. Bu tip mezarlarla Anazarbos'da ve Korykos'da yeralan nekropolis alanlarında sıklıkla karşılaşılmaktadır (Fig. 134)²⁸⁶. Bölgede görülen en yaygın mezar formu ise *Khamosorium* lahitlerdir²⁸⁷ (Fig. 135). Bu tip lahitlerde lahitin tekne kısmı anakayaya oyulur ve üstü üçgen bir kapak ile kapatılır. Elaiussa Sebaste, Kanytella ve Korykos kentlerinde *Khamosorium* mezarların üzerinin pişmiş toprak kapakların kullanıldığı örnekler de mevcuttur. Isauria bölgesinde yeralan Adrassos kentinde ele geçen bazı *chamosorium* lahitlerin kapaklarında yüksek kabartma şeklinde işlenmiş aslan kabartmalarının varlığı görülmektedir, ayrıca bu tip lahitlerin üzerinde sembollerin de kullanıldığı bilinmektedir Bu tip mezarlarda kapak genellikle ana kaya ile aynı hizada bulunmaktadır ancak bazı *Khamosorium*lu mezarlarda 10 cm yüksekliğinde yontularak oyulmuş korkuluklar mevcuttur²⁸⁸. *Khamosorium*lu mezarların boyutları çeşitlilik göstermektedir. Araştırmacılar günümüze kadar büyük olan mezarların yetişkinler için kullanıldığını küçük olanların ise çocuk veya bebekler için kullanıldığını ileri sürmüşlerdir²⁸⁹. Küçük boyutlu bu lahitlerin bazıları çocuk mezarı olarak kullanılmış olabilir ancak bunlar arasında bazı örneklerin içine bir bebek veya çocuk alacak büyüklükte olmadığı görülmektedir. Bu durumda söz konusu bu dikdörtgen çukurların sıvı libasyonu yapmak için veya ostotek olarak kullanıldığı düşünülmektedir²⁹⁰. Bu tip mezarların bölgede Elaiussa Sebaste, Kanytella ve Korykos antik kentlerinde çok sayıda örneğine rastlanmasının yanı sıra bölgedeki kırsal yerleşimlerde de çok sayıda örneği bulunmaktadır. *Khamosorium* mezarların kapaklarında bulunan çelenk, haç, *Dioskur* takkeleri ve benzer kabartmalar bu tip mezarların tarihlendirilmesinde önemli bir rol

²⁸⁵ Karaüzüm 2005, 36.

²⁸⁶ Karaüzüm 2005, 38; Lev. 26, fig. 43.

²⁸⁷ a.g.e., 38, lev 27, fig. 44,

²⁸⁸ a.g.e., 39.

²⁸⁹ Machatschek 1967, 35.

²⁹⁰ Karaüzüm 2005, 41.

oynamaktadır²⁹¹. *Khamosorium* mezarlar Kilikia bölgesinde muhtemelen lahitler ile aynı dönemde kullanılmaya başlanmıştır (M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısı M.S. 3. yüzyıl) ve aedikula mezarların içinde görülmeleri de bu durumu kanıtlar niteliktedir²⁹².

Bu çalışmada ele alınan sunakların bazıları, bölgedeki bu tip chomosorium mezarların yanında tespit edilmişlerdir. Bu durum, bu mezarlarla sunakların birlikte kullanımlarına işaret etmektedir. Şahmurlu Deliali'den ele geçen sunak (Fig. 8 - Kat. no. 6) tepelik üzerine kurulmuş olan köy yerleşiminde, *Khamosorium* mezarların bulunduğu yamaçlarda yer almaktadır. Karadedeli Aşağıdünya'dan ele geçen kabartmalı sunak (Fig. 16 - Kat. no. 14) ise burada bulunan *khamosorium* mezarın yanında yer almaktadır. *Khamosorium* mezarın kenarında sunağın konması için anakaya üzerine açılmış bir kaide yuvasının bulunuyor olması, *Khamosorium* mezarlar ile sunakların birlikte kullanıldığını gösteren önemli bir kanıttır. Yenibahçe Işıkhazan'da bulunan çiftlik yerleşmesinde de *Khamosorium* mezarların varlığı tespit edilmiştir. Bu yerleşimde ele geçen sarmaşık kabartmalı yuvarlak sunak (Fig. 21 - Kat. no. 19) ve bu alanda bulunan bir diğer sunak söz konusu bu mezarlar ile ilişkili olmalıdır²⁹³. Sunaklardan birinini mezarın yanında yere düşmüş şekilde tespit edilmesi ve mezarın yanında anakaya üzerine açılmış bir kaide yuvasının bulunuyor olması bu tip mezarlarla yuvarlak sunakların birlikte kullanımına işaret etmesi açısından önemlidir. Ovacıkalanı Camininbaşı'nda bulunan kabartmalı sunak ise (Fig. 19 Kat. no.17), üzerinde aslan kabartması bulunan bir *Khamosorium* mezar kapağının yanında yere düşmüş şekilde bulunmuştur. Bu örnek, kabartmalı *Khamosorium* mezarlar ile yuvarlak sunakların aynı dönemde kullanıldıklarının kanıtıdır. Ovacıkalanı Kepez'den ele geçen sunak (Fig. 18 - Kat. no. 16) burada yer alan çiftlik içinde yer

²⁹¹ Durugönül, Durukan, Aşkın, Alkaç, Körsulu 2008, 120.

²⁹² Durugönül 2005, 119

²⁹³ Şahin 2007a, 122

almaktadır ancak sunağın sonraki dönemlerde duvar yapımında devşirme malzeme olarak kullanıldığı görülmektedir. Söz konusu sunağın bulunduğu çiftlik yerleşiminde chomatorium lahitlerin varlığı tespit edilmesi önemlidir. Ovacıkalanı Muhtarnevi'nde bulunan çiftlik içinde mezarlar da mevcuttur ve burada tespit edilen sunak (Fig. 7 - Kat. no. 5) köylüler tarafından taşınarak modern evin yakınına yerleştirilmiştir. Sömek Özköy'den ele geçen sunak ise (Fig. 13 - Kat. no. 11) çiftlik yerleşiminin kuzeyinde nekropolis alanı olarak tanımlanabilececek bir alanda, çok sayıdaki lahit ve *Khamosorium* mezarın yanında yer almaktadır. Hüseyinler'den ele geçen ve üzerinde yazıt taşıyan iki sunak ise (Kat. no. 10) muhtemelen bu alanda bulunan antik köy yerleşiminin nekropolis alanından taşınmış olmalıdır²⁹⁴.

III.2.ii.Beşik Tonozlu *Aedikula* Mezarlar ve Sunaklar

Kırsal yerleşimlerde sıklıkla karşımıza çıkan mezar tiplerinin biri de, beşik tonozlu *aedikula* mezarlardır. Genellikle tek bir kişi için inşa edilmiş olan bu mezar yapıları üst kısmı beşik tonoz ile kapatılmış *aedikulalı* yapılardır .Yapıların en önemli özelliği söz konusu bu beşik tonozdur. Bu mezar yapılarının içinde bir lahit mezar, taş kesme lahit veya *Khamosorium* mezar bulunabilmektedir. Bu tip mezarların her ne kadar tek bir kişi için yapıldığı söylene de, birden fazla gömünün bulunduğu *aedikula* mezarların da varlığı tespit edilmiştir. Bu tip mezar anıtları, bölgedeki Karakabaklı²⁹⁵, Eşkintepe²⁹⁶, Gökkale²⁹⁷ ve Sömek Vakıfı²⁹⁸da bulunan çiftlik yapıları içinde tespit

²⁹⁴ Durugönül ve Durukan 2007, 19.

²⁹⁵ Aydınoglu 2010, 249 - 250.

²⁹⁶ a.g.e., 246 - 247.

²⁹⁷ a.g.e., 248.

²⁹⁸ a.g.e., 247.

edilmiştir. Ayrıca, Hüseyinler'de bulunan böyle bir beşik tonozlu aedikula mezarın ön kısmında üzerinde çelenk tutan el kabartması olan bir adet yuvarlak sunak bulunmaktadır. Sunak muhtemelen mezar yapısının ön kısmında sunu için bulunmaktadır²⁹⁹ (Fig. 136). Son dönemlerde yapılan çalışmalarla birlikte bu tipteki mezar yapılarının aynı zamanda önünde genellikle tek parçadan oluşan bir sütun bulunduğu tespit edilmiştir. Sütunun üzerinde bir başlığın yer aldığı ve başlığın üzerinde de "T" formu oluşturacak biçimde bir blok yerleştirildiği görülmektedir. Bu blok üzerinde de mezarın sahibini kahramanlaştırmak için yapıldığı önerilen kabartmalar bulunmaktadır³⁰⁰.

Bölgede kırsal yerleşimler içinde bu tip anıt mezarlarla sıklıkla karşılaşılmaktadır ve bunların yakınlarında sunakların tespit edilmesi bu mezar tipi ve sunakların birlikte kullanıldıklarına işaret etmesi açısından önem taşımaktadır. Bu tip bir örnek, Canbazlı yakınlarında vadi içinde, burada bulunan bir çiftlik evinin yanında çiftliğe yukarıdan bakan beşik tonozlu aedikula bir mezar yapısının önünde tespit edilmiştir (Fig. 4 - Kat. no. 2). Ayrıca, Şahmurlu Eşkintepe'de çiftlik evinin kuzeyinde beşik tonozlu *aedikula* bir anıt mezar bulunmaktadır ve bu alandaki *Khamosorium* mezarlarla birlikte tespit edilmiştir. Burada ele geçen sunak (Fig. 9 - Kat. no. 7) mezarların bulunduğu yamacın aşağısında tespit edilmiştir³⁰¹. Sözkonusu iki sunağın da beşik tonozlu aedikula mezarın yakınında ele geçmesi bu mezar yapıları ve sunaklar arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından önemlidir.

²⁹⁹ Durukan 2005, 121, Fig.23 -24.

³⁰⁰ Söğüt 2005, 104.

³⁰¹ Aydınöğlü 2010, 247.

III.2.iii. Üçgen Çatılı *Aedikula* Mezarlar ve Sunaklar

Bölgede rastlanılan bir diğer mezar tipi üçgen çatılı *aedikula* mezarlardır ve söz konusu bu mezarlar üç tarafı kayaya oyulmuş ön kısmı açık ve içinde bir lahit veya *Khamosorium* mezar bulunan yapılardır³⁰². Üçgen çatılı *aedikula* mezarların anıt mezarlardan, özellikle de tapınak planlı olanlardan etkilendiği düşünülür. Alınlık özellikleri bu durumun kanıtlarından biridir. Örneğin saçak çıkıntısı, arşitrav, eğik çatı ve üçgen alınlık tapınak mezarlar ile benzerlik göstermektedir. Bu mezarların bazılarının giriş kısmı ise gösterişli prostyloslu tapınaklara benzemektedir. Diğer taraftan ön kısmının açık oluşu ve içinde tek bir lahitin bulunması da beşik tonozolu *aedikula* mezarlar ile ortak özellikleri arasında sayılabilir³⁰³ (Fig. 137). Üçgen çatılı *aedikula* mezarların tapınak mezar ve beşik tonozlu *aedikula* mezarlar ile olan benzerlikleri tarihlleme içinde bir kriter yaratmaktadır.

Bu çalışmada ele alınan ve Çatiören'den ele geçen bir kabartmalı sunak (Fig. 20 Kat. no. 18) üçgen çatılı *aedikula* bir mezar yapısının önünde yere düşmüş bir şekilde bulunmaktadır ve muhtemelen bu mezar anıtına ait olmalıdır. Anıt mezarın ön kısmında bulunan yazıt mezarın tarihinin M.S. 3. yüzyıl ve sonrasına ait olduğunu göstermektedir³⁰⁴. Sömek Vakıf'daki çiftlikte tespit edilen sunak da (Fig. 14 - Kat. no. 12) üçgen çatılı *aedikula* bir mezar anıtının yanında yer alması açısından dikkat çekicidir³⁰⁵.

³⁰² Durugönül vd., 2008, 121; Diler 2000, 23.

³⁰³ Durukan 2005, 122.

³⁰⁴ Durukan 2005, 123.

³⁰⁵ Durukan 2005, 123.

III. 3. Arkeolojik ve Tarihsel Veriler Işığında Yuvarlak Sunakların Tarihlemeleri

Çalışmada ele alınan sunakların kullanımda oldukları dönemlerin belirlenebilmesi için veri sağlayan bazı kriterler bulunmaktadır. Bunların başında, sunakların içlerinde tespit edildiği kırsal yerleşimler ve bunların sahip oldukları arkeolojik buluntular gelmektedir. Bunlar arasında yerleşimlerde kullanılan üretim donanımlarının yanı sıra bu kırsal yerleşimlerde bulunan mezarlar, evler ve diğer yapı grupları tarihleme kriteri yaratmaları açısından önem taşırlar. Tespit edilen sunakların bu yerleşimlerdeki mezarlarla birlikte kullanılmış olmaları da bu mezarların incelenmesini gerekli kılar. Sunaklar için tarihleme kriteri olarak kullanılabilcek bir diğer veri ise, bölgenin sahip olduğu tarihsel süreçtir. Sunakların ortaya çıkışları ve kullanımları, bölgedeki mimari etkinliklerle yakın bağlantı içindedir ve bu sürecin incelenmesi önem taşımaktadır. Sunakların tarihlenmesi için kullanılacak en önemli verilerden biri, bunların üzerlerinde yer alan kabartmalardır. Bu kabartmaların stilistik incelemeleri ve diğer bölge örnekleriyle karşılaştırılmaları, bölgesel ölçekte elde edilen verilerin desteklenmesini sağlayacaktır.

III. 3. i. Tarihsel Süreç ve Kırsal Yerleşimler Açısından Tarihleme

Bölgenin sahip olduğu tarihsel süreç, kırsal yerleşimlerin artışının açıklanmasına yardım eder. Dağlık Kilikia'da kırsal yerleşimlerin yoğun olarak görülmesinin ana nedeni bölgenin sahip olduğu coğrafi koşullardır. Bölgenin kuzey sınırını oluşturan Toros dağlarının kıyıya paralel uzanması bu alanda büyük kentler kurulmasına imkan tanımamaktadır. Ancak Kalykadnos ve Lamos Nehri arasında kalan, Dağlık

Kilikia'nın doğu sınırını oluşturan ve bu çalışmada ele alınan arkeolojik materyalin ele geçirildiği Olba Territoriumu, yerleşime daha elverişli şartlara sahiptir. Territoriumun içinde kıyı kesimlerine kolaylıkla ulaşmaya imkan tanıyan vadilerin olması bölgenin önemini bir kat daha arttırmaktadır. Bölgede Hellenistik Dönemden itibaren başlayan Roma ve Geç Antik Döneme kadar devam eden yoğun bir imar faaliyeti olduğu görülmektedir. Hellenistik Dönemde başlayan imar faaliyetleri ve buna bağlı görülen mimari değişim bölgede Seleukosların etkin olması ile ilişkilidir. Özellikle Apameia anlaşmasından sonra (M.Ö.188) sınırları Sarpedon burnuna kadar çekilen Seleukoslar bölgede güçlenebilmek amacı ile imar faaliyetlerine girişmişlerdir³⁰⁶. Roma içinde aynı durum söz konusudur M.S. 1. yüzyılda Kilikia Bölgesinin Roma eyaleti olarak ilan edilmesinin ardından Roma bölgedeki konumunu güçlendirmek adına yoğun bir imar hareketine girişmiştir. Roma Döneminde mimaride ve kentleşmede gözle görülür farklılıklar olduğu anlaşılmaktadır. Hellenistik Dönemde görülen kale ve kule yapılarından oluşan savunmayı ön plana çıkaran yerleşim düzenlemesinin dışına çıkıldığı bu tip yerleşimler ile ilişkisi olmayan yeni yerleşimlerin ortaya çıktığı ve bunların devamlılığını Geç Antik Döneme kadar sürdürdükleri görülmektedir³⁰⁷. Söz konusu bu yerleşimler Roma'nın bölgede desteklediği tarımsal ekonominin ana parçası olan tarımsal yerleşimler olarak karşımıza çıkar. Bu yerleşmelerin içlerinde barındırdıkları atölyeler, mimari yapılar, mezarlar, sunaklar ve üretim donanımlarının her biri ayrı ayrı birbirini destekler nitelikte kronolojik veri oluşturmaktadır³⁰⁸.

³⁰⁶ Durugönül 1998, 69.

³⁰⁷ Aydınoglu 2009, 72.

³⁰⁸ Bölgede Roma egemenliği ile birlikte üç büyük imar hareketinin yaşandığı arkeolojik veriler ile desteklenmektedir. Bu imar hareketlerinin ilki M.S. 1. yüzyıl ortasından sonraya denk gelmektedir. Bu dönemde sahilde yeni kentler kurulmuş daha önceden var olan kentlerde ise zengin ve görkemli yapılar inşa edilmiştir, bkz; Sayar 1992, 175. İmparator Vespasianus bu dönemde sahildeki yolu ve Kalykadnos nehri üzerindeki köprüyü tamir ettirmiştir, yine bu dönemde Diokaesareia kentinde anıtsal yapılar görülmeye başlanmıştır. Bölgede görülen ikinci imar hareketi ise M.S. 2. yüzyılın sonuna denk gelmektedir. Bu dönem özellikle çok sayıda yeni yol yapımı ve eski yolların tamir edilmesi ile dikkat çekmektedir. Olba-

Geç Antik Dönemde ise bölge ekonomisinde bir yükselişin olduğu görülmektedir. Özellikle M.S. 4-7. yüzyıllar bölge için farklı bir süreci kapsamaktadır ve bölgede özellikle idari, askeri ve ekonomik alanlarda bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Bunun ana sebeplerinin başında tarıma dayalı ticaretin artışı gelmektedir ve bu durum bölgedeki kırsal yerleşimlerin günümüze ulaşan kalıntılarında da izlenebilmektedir. Ekonomik hareketlilikle birlikte bölgede imar hareketlerinde de büyük bir artış görülür. Özellikle, çok sayıda kilisenin yapılması dikkat çeker³⁰⁹. Bu döneme ait sayıda arkeolojik ve epigrafik kanıt da bölgede tespit edilmiştir³¹⁰.

Bölgenin sahip olduğu bu tarihsel süreç, kırsal yerleşimlerde tespit edilen arkeolojik kalıntılar sayesinde de izlenebilmektedir. Çalışmada ele alınan sunakların, içlerinde tespit edildikleri kırsal yerleşimler ve bunların sahip oldukları kalıntılar, bölgenin tarihsel sürecine ilişkin arkeolojik kanıtları sağlamaktadır. Bunlar arasında yer alan üretim donanımları, tarihlemeye kullanılabilecek kriterler arasında yer almaktadır³¹¹. Özellikle zeytinyağı üretiminde kullanılan vidanın bölgede kanıtlarının tespit edilmesi, zeytinyağı üretimi yapılan bölgelerde ise bunun kullanımının M.S. 1. yüzyılda yaygınlaştığının görülmesi önemlidir³¹². Levant bölgesinde ise bu tip vidaların Roma Döneminde kullanılmaya başlandığı ve Bizans Dönemine kadar kullanımının sürdüğü görülür. Benzer şekilde, Akdeniz'de Filistin, İsrail'deki Kudüs bölgesinde vida kullanımının M.S. 4. yüzyılda yaygın olduğu görülür. Ayrıca, aynı coğrafyada tespit edilen zeytinyağı

Diokaesareia arasında M.S. 197/ 198 yılına tarihlenen iki mil taşı görülmektedir, ayrıca Korykos ile Canbazlı arasında yer alan ve M.S. 197 yılına tarihlenen bir başka mil taşı daha tespit edilmiştir. Bu dönemde Olba yerleşiminde su kemeri inşa edilmiş olduğu da görülür. Üçüncü imar hareketi ise M.S. 4. yüzyılda görülmektedir. Bu dönemde Korykos-Olba, Diokaeseria-Olba arasında yer alan yollar tamir edilmiştir, bkz. MacKay 1968, 41, 50,118.

³⁰⁹ Çakmak 2010, 20 .

³¹⁰ Aydınöğlu 2009, 72

³¹² Aydınöğlu 2009, 77.

atölyelerinin de Roma Dönemine kullanılmaya başlandığı ve Bizans Dönemine kadar kullanımına devam edildiği görülmektedir. Akdeniz havzasında yeralan Hibert Sumak yerleşiminde tespit edilmiş olan vidalı baskı kollu preslerin arkeolojik veriler ışığında M.S. 2 – 4. yüzyıl arasında kullanılmış olduğu anlaşılmıştır³¹³. Dağlık Kilikia Bölgesinde tespit edilen bu tür üretim donanımlarının Akdeniz Bölgesinde görülen üretim donanımları ile benzerlik göstermesi, ayrıca bölgede görülen atölyelerin Roma ve Geç Antik Dönemde de kullanılıyor olması, bölgede benzer dönemlerdeki kullanımlara işaret etmesi ve tarihsel süreç hakkında kanıtlar sağlıyor olması açısından önem taşımaktadır.

Bölgede yeralan kırsal yerleşimlerde yapılar üzerinde görülen semboller de Roma ve Geç Antik Döneme işaret etmektedir. Bu yerleşimlerde tespit edilen semboller tarihleme kriteri yaratması açısından önemlidir. Olba Territoriumun'da, Rahip Krallığa ait semboller görülmektedir ve bunların en erkenleri M.Ö. 2. yüzyıla tarihlendirilmektedir³¹⁴. Söz konusu bu semboller arasında Dioskur takkesi, şimşek demeti, labut, fallos ve hilal betimlerinin varlığı görülmektedir³¹⁵. Hellenistik Dönemde görülen Rahip Krallığa ait sembollerin Roma Döneminde de kullanıldıkları bilinmektedir. Örneğin Karadedeli Aşağıdünya'da yeralan kapı lentoları üzerinde bulunan semboller ve Köşkerli yerleşiminde kapı lentosu üzerinde yeralan Zeus'un şimşegi ve Menora sembolü sembollerin Roma Döneminde de kullanıldığıнын iyi bir örneğidir³¹⁶. Zeus'un şimşek sembolünün Hellenistik Dönemden itibaren kullanıldığı bilinmektedir ancak basite indirgenmiş olarak sembolize

³¹³ Aydınöğlu 2009, 78.

³¹⁴ Durugönül 1998, 85.

³¹⁵ Durukan 2006, 63, Bölgede görülen semboller ile ilişkili bk. Bent 1890, 321 vd.

³¹⁶ Aydınöğlu 2009, 74.

edilen menora, yedi kollu şamdan, sembolünün en erken kullanımının Roma Dönemi olduğu bilinmektedir³¹⁷.

Sembollerin yanısıra, kırsal yerleşimlerdeki yapıların sahip oldukları inşa teknikleri de tarihlere için veri sağlamaktadır. Ovacıkalanı Hayatınbaşı'nda tespit edilen çiftlik evinde olduğu gibi³¹⁸, Hellenistik Dönemin karakteristik özelliği olan polygonal taş örgü tekniğinde inşa edilmiş kırsal yapıların varlığı, bu yapıların en erken Hellenistik Dönemde inşa edildiğine ve Roma ve Erken Bizans Dönemlerinde mevcut yapılara uygulanan eklentilerle kullanımının devam ettiğine işaret eder. Bölgedeki Hellenistik Dönemde inşa edilen kule yapılarının Roma Döneminde atölyelere dönüştüğü ve kırsal yerleşim düzenlemesinin bir parçası olarak kullanımlarının devam ettiği de bilinmektedir³¹⁹.

Kırsal yerleşimlerin sonraki kullanım evrelerinde, yerleşimlere kiliselerin eklendiği ve bu yapıların da yerleşimlerin kullanımda oldukları dönemler hakkında ayrıntılı bilgi verdikleri bilinmektedir. Gelişen bu yerleşimler içinde bulunan kiliseler bu yerleşimlerin son kullanım evresini net olarak ortaya koymaktadır. Söz konusu bu yerleşimlerde bulunan kiliselerin Geç Roma – Erken Bizans Dönemlerine tarihlendirilmeleri, bölgedeki kırsal yerleşimlerin bu dönemlerde kullanımda olduğuna işaret etmesi açısından önem taşır³²⁰.

³¹⁷ Aydınöğlu 2009, 74 – 75.

³¹⁸ Aydınöğlu 2010, 250.

³¹⁹ Aydınöğlu 2009, 49 – 50.

³²⁰ Aydınöğlu 2009, 73.

Kiliselerin yanı sıra, Öküzlü, Erdemli Hayrat, Köşkerli ve Işıkkale yerleşimlerinde ev olarak tanımlanabilecek çok sayıda konutun Geç Antik Dönemin mimari özelliklerini taşımaları da, yerleşimlerin son kullanım evresi hakkında kesin bir sonuca varmak için önemli bir veri oluşturmaktadır. Geç Antik Dönemde Kilikia Bölgesinde görülen sivil yaşama yönelik konutlar kendi içlerinde ortak bir model oluşturmaktadır. Bölgede yapılan yüzey araştırmaları sırasında Korykos, Seleukeia ve Elaiussa Sebaste antik yerleşimlerinin tarımsal aralıklarında tespit edilen konutlar bölgede görülen ev modellerini anlamada önemli rol üstlenmektedir. Söz konusu bu antik yerleşimlerde tespit edilen konutların genelde iki veya üç katlı olduğu görülür. Konutların zemin katında günlük faaliyetlerin yürütüldüğü mekanlar dışında, hayvanların barınması için yapılmış ahır, kiler, depolar yer almaktadır. Konutların üst katında ise oturma odaları yer almaktadır. Zemin katta ahır, depo ve tarımsal faaliyetlerin yürütüldüğü konut tipi Lykia'da ve Ovalık Kilikia'da Akören'deki Erken Bizans yerleşimlerinde de görülmektedir. Ayrıca Kuzey Suriye'de de bu tip konutların varlığı bilinmektedir. Bölge kırsal konutlarında görülen bir diğer özellik ise odaların genellikle uzunlamasına yerleştirilmiş olmasıdır. Konutlarda görülen odalar bir biri ardına ve geçişli olarak sıralanmıştır. Konutların ana cephesinde genellikle yüksek duvarlar ile çevrili tek bir girişe sahip avlular bulunmaktadır. Söz konusu bu avlular çok büyük değildir ve içlerinde başka yapılar barındırmazlar. Konutların zemin katının bir veya iki kemerle bölünmesi bölge konutlarının ortak özellikleri arasında yer alır. Söz konusu kemerlerin ön ve arka kısımlarında birer oda mevcuttur³²¹.

³²¹ Konuyla ilişkili detaylı bilgi için bkz. Eichner 2004, 76 ; Eichner 2008, 221 – 230; Eichner 2001, 169 – 176; Eichner 2004, 201 – 212.

Tüm bu veriler ışığında özellikle bölgedeki kırsal yerleşimlerin, Hellenistik ve Roma Döneminde iskan edildiği arkeolojik veriler ile kanıtlanmıştır, ayrıca bu yerleşimlerin Geç Antik Dönemde de iskan edilmiş oldukları hatta artan nüfusla birlikte büyüdüğü de günümüze ulaşan kalıntılardan net bir şekilde anlaşılmaktadır. Bölgede tespit edilen kırsal yerleşimlerin ve bölgenin sahip olduğu tarihsel sürecin, bölgede özellikle M.S. 2. yüzyılın sonu 3. yüzyılın başında kırsal yerleşimlerin yoğun olarak kullanıldığını işaret etmektedir ve bu kullanımın Geç Antik Döneme kadar yoğun olarak devam ettiği anlaşılmaktadır³²². Bu çalışma kapsamında ele alınan on bir adet sunağın çiftlik yerleşimlerinde üç adetinin ise köy yerleşimlerinde ele geçmiş olması çiftliklerin yoğun olarak kullanıldığı M.S. 2. ve 3. yüzyılda sunakların da kullanımda olduğuna işaret etmesi açısından önem taşımaktadır³²³.

III.3.ii. Mezarlar ve Tarihleme

Kırsal yerleşimlerde tespit edilen mezarlar ise hem sunakların kullanım amaçları hem de tarihlemeleri açısından büyük önem taşımaktadırlar. Çalışmada ele alınan sunakların büyük çoğunluğu bu kırsal yerleşimler içerisindeki mezarların yanlarında tespit edilmişlerdir. Bu sebeple, mezarlar için önerilecek tarihlerin, sunakların kullanımda olduğu dönemleri açıklamak için önemli olduğu anlaşılmaktadır.

³²² Aydınoğlu 2009, 79

³²³ Aydınoğlu 2010, 256

Tespit edilen sunakların bazılarının, bölgedeki lahit mezarların yakınlarında ele geçirilmiş olması, bu mezarların tarihlenmelerini önemli kılmaktadır. Özellikle chomosorium mezarların Kilikia bölgesinde muhtemelen lahitler ile aynı dönemde kullanılmaya başlandığı bilinir³²⁴ (M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısı M.S. 3. yüzyıl). Bununla birlikte mezarların kapaklarında bulunan çelenk, haç, Dioskur takkeleri ve benzer kabartmalar bu tip mezarların tarihlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır³²⁵. Lahitlerin bölgede kullanılmaya başladıkları dönemler arkeolojik veriler ışığında tarihlenebilmektedir. Dolayısı ile bu mezarların tarihleri sunaklarında tarihlenmesinde büyük bir rol oynamaktadır.

Bazı lahitlerin teknesinde veya kapağında dekoratif öge bulunmamasına rağmen³²⁶, lahitlerin tarihlenmesinde üzerlerinde yeralan kabartmalar ve motifler önemli rol oynamaktadırlar. *Girlandlar*, Hellenistik Dönem sonlarında ve Erken Roma Döneminde gerek sunaklarda gerekse lahitlerde sıklıkla kullanılan dekoratif öğeler arasında yer almaktadır³²⁷. Bölgedeki lahitler üzerinde yeralan *girlandlar* için taşıyıcı olarak genellikle *bukranyonlar* kullanılmıştır³²⁸. Bölgede görülen *girlandlı* lahitlerin bir diğer ortak özelliği de askı çelenklerinin üst boşluklarında rozet, kadın veya erkek büstlerinin kullanılmış olmasıdır³²⁹. Bölgedeki bazı lahitlerin üzerinde ise bir sunak

³²⁴ Durukan 2005, 119.

³²⁵ Durugönül vd. 2008, 120.

³²⁶ Kapak ve gövdesinde hiçbir dekoratif öge bulunmayan lahitler bölgedeki Kanytella, Elaiussa Sebaste ve Korykos kentlerinin nekropolislerinde oldukça fazla sayıda ele geçmiştir, Karaüzüm 2005, 43.

³²⁷ Kilikia bölgesinde yer alan lahitlerin ön yüzünde genellikle iki askı çelengi kullanılmıştır ancak bu istisnayı bozan örnekler de mevcuttur. Yine Kilikia bölgesinde bulunan *girlandlı* lahitlerin ortak özelliklerinden biri de askı çelenklerinin orta kısmından sarkan üzüm salkımlarıdır, Karaüzüm 2005, 44.

³²⁸ Karaüzüm 2005, 45.

³²⁹ Bölgede üzerinde aslan ve Medusa başlarının kullanıldığı örnekler de mevcuttur, Machatschek 1967, 39. Bölgede görülen *girlandlı* lahitlerin büyük üretim merkezlerinden etkilendiği ancak yerel özelliklerini de lahit üzerine yansıttığı görülmektedir. Roma ve diğer büyük merkezlerde lahitlerin ön kısımlarında üç adet taşıyıcı çelenk bulunurken bölgede bu sayının iki olması bu durumu açıklamak için verilecek örneklerden yalnızca biridir, lahit üreten atölyelerin stil farklılıkları ve lahiti sipariş eden alıcının kişisel tercihleri bölgede farklı tiplerde pekçok lahitin ortaya çıkmasına sebep olmuştur, bkz. Karaüzüm 2005, 47.

kabartması, yazıt veya her ikisi birden bulunmaktadır³³⁰. Korykos kentinin nekropolis alanında ele geçen *girlandlı* bir lahitin sağ alt köşesinde sunak kabartması bulunmaktadır. Machatschek bu lahit için M.S. 2. yüzyılın sonu 3. yüzyılın başını önermektedir. Söz konusu lahit, sunak kabartmalı lahitlerin öncüsü olarak gösterilmektedir ve bu durumda, üzerinde sunak kabartması bulunan lahitlerin Roma Döneminde kullanılmaya başlandığı ve en erken M. S. 2. yüzyılın sonunda repertuara girdiği anlaşılmaktadır³³¹ (Fig.138).

Bölgedeki lahitler üzerinde görülen bir diğer kabartma ise Eros frizleridir. Sahildeki Korykos kentinde, üzerinde Eros firizi bulunan böyle bir örnek bulunmaktadır. Attika'da bu tip lahitlerin oldukça fazla sayıda olduğu ve bunların üzerlerinde yer alan figürlerde farklı konuların işlendiği görülmektedir. Bu tip lahitlerin M.S. 2. yüzyılda üretilmeye başlandığı M.S. 3. yüzyılın ortalarına kadar üretimin sürdüğü önerilmektedir³³² (Fig.139).

Bölgedeki lahitlerin üzerinde rozet veya büst bulunduğu da bilinmektedir. Aynı şekilde bu lahitlerin kapaklarında da büstlerin yer aldığı görülmektedir. Lahitler üzerinde görülen kadın büstlerinin ikonografik olarak kaya kabartmaları ve yuvarlak sunaklar üzerinde görülen kadın kabartmalarına benzediği görülmektedir. Bölgede yer alan lahitler ve yuvarlak sunaklar üzerinde görülen büstler M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısına tarihlenmektedir (Fig. 140). Korykos kentinin üçüncü nekropolis alanında bu tip bir lahitin

³³⁰ Özellikle Elaiussa Sebaste, Kanytella ve Korykos nekropolislerinde üzerinde sunak ve yazıt taşıyan lahitlerin çok sayıda bulunduğu bilinmektedir. Lahitler üzerinde sunak kabartması lahit teknesinin sağ köşesinde yer almaktadır. Bu durum sunak kabartmalı lahitlerin hemen hemen tamamına yakınında gözlenmektedir. Yine lahitler üzerinde yer alan sunak kabartmalarına bakıldığında bunların kaide kısımlarının ve sunu tablalarının dikdörtgen şeklinde profillendirildiği görülmektedir, Karaüzüm 2005, 48.

³³¹ Karaüzüm 2005, Lev. 45 fig. 69a.

³³² a.g.e.,50; Lev. 57, Fig. 90.

varlığı bilinmektedir ayrıca bölge geneline dağılmış çok sayıda kabartmalı lahit mevcuttur³³³.

Ayrıca bölgedeki lahitlerin teknesinde veya kapak kısmında çeşitli dinsel sembollerin kabartma olarak kullanıldığı görülmektedir. Bunların arasında Yahudilere ait olan yedi kollu şamdan, Hellenistik Dönemden itibaren kullanılan Dioskur takkeleri, iş aletleri, cepheden aslan başları, medusa başları ve el sembolleri bulunmaktadır³³⁴.

Yazıtlar ise, bölgedeki lahitlerin tarihlenmesi için kullanılan bir diğer önemli veridir. Lahit teknelerinin uzun yüzlerinde (az sayıda örnekte kısa yüzde) lahitin içinde yatan kişinin mesleği mezara gömülmesi için verilen kişilerin isimleri ve lahiti tahrip eden, izinsiz lahit içine gömülen kişilerin devlete ödeyeceği cezalar hakkında bilgi veren yazıtlar yer almaktadır³³⁵. Yazıtlar genellikle lahit teknelerinin ön yüzüne veya burada bulunan bir *tabula ansata* içine yazılmıştır. Bu tip yazıtlı lahitler genellikle Geç Roma ya da Erken Bizans Dönemlerine tarihlenmektedir³³⁶. Bölgedeki bazı lahitlerin tekneleri üzerinde ise hem bir sunak hem de haç sembolü ile başlayıp biten yazıtlar bulunmaktadır. Bu durum lahitlerin iki farklı evrede kullanıldığını ispatlar. İlk evre olan Roma Döneminde kullanılan sunak kabartmalı lahitler ikinci evre olan Hristiyanlık Döneminde tahrip edilmemiş ve üzerine eklenen haç işareti kullanımına devam edilmiştir³³⁷.

Bu çalışma kapsamında ele alınan sunakların büyük çoğunluğu bu tip lahit mezarların yanlarında ele geçirilmiştir. Bu sebeple bu sunakların mezar sunağı olarak

³³³ Karaüzüm 2005, 51.

³³⁴ a.g.e., 52 – 54.

³³⁵ Karaüzüm 2005, 48.

³³⁶ a.g.e., 49.

³³⁷ a.g.e., 49.

kullanıldıkları anlaşılmaktadır. Bölgedeki lahitlerin sahip oldukları tarihleme kriterleri göz önüne alındığında, çalışma kapsamında ele alınan sunaklar içinde tarihleme kriterleri geliştirilebilir.

Bu çalışma kapsamında çok sayıda sunak, bölgedeki *Khamosorium* ya da serbest duran lahitlerin yanlarında tespit edilmişlerdir. Şahmurlu Deliali’de ele geçirilen ele geçen sunak (Fig. 8 - Kat. no. 6) tepelik üzerine kurulmuş olan köy yerleşiminde, *Khamosorium* mezarların bulunduğu yamaçlarda yer almaktadır. Şahmurlu Eşkintepe’de ele geçen sunak (Fig. 9 - Kat. no. 7) bu alanda tespit edilmiş çiftlik yapısının yanında bulunmaktadır³³⁸. Yapının kuzeyinde ana kayaya oyulmuş *Khamosorium* mezarların varlığı tespit edilmiştir. Ancak sunak, bu yamacın aşağısında sürüklenmiş şekilde tespit edilmiştir. Karadedeli Aşağıdünya’dan ele geçen kabartmalı sunak (Fig. 16 - Kat. no. 14) burada bulunan *khamosorium* mezarın yanında yer almaktadır. *Khomosorium* mezarın kenarında sunağın konması için anakaya üzerine açılmış bir kaide yuvasının bulunuyor olması, *Khamosorium* mezarlar ile sunakların birlikte kullanıldığını gösteren önemli bir kanıttır. Yenibahçe Işıkhazan’da bulunan çiftlik yerleşmesinde *Khamosorium* mezarların varlığı tespit edilmiştir. Bu yerleşimde ele geçen sarmaşık kabartmalı yuvarlak sunak (Fig. 21 - Kat. no. 19) ve bu alanda bulunan bir diğer sunak söz konusu bu mezarlar ile ilişkili olmalıdır ve mezarın yanında sunağın konması için anakaya üzerine açılmış bir kaide yuvasının bulunduğu görülür. Sunakların bazılarıysa, üzerinde kabartmalar bulunan *chomosorium* ya da serbest duran lahitlerin yanlarında tespit edilmişlerdir. Ovacıkalanı Hayatınbaşı’nda tespit edilen (Fig. 6 - Kat. no. 4) sunak burada mevcut olan çiftliğin içinde yer almaktadır. Çiftlik yerleşiminin batısında bulunan kayalık alana yapılmış ve birinin

³³⁸ Aydınoglu 2010, 247.

üzerinde sunak kabartması bulunan beş adet *Khamosorium* mezarın varlığı önemlidir ve sunağın muhtemelen bu mezarlarla birlikte kullanılmış olması gerekir. Bununla birlikte buradaki çiftlik evinin sahip olduğu özellikler, Geç Hellenistik Dönemden itibaren burada bir kırsal yerleşimin varlığına işaret eder³³⁹. Sömek Örendibi'nde ele geçen sunak da (Fig. 10 - Kat. no. 8) üzerinde sunak ve *tabula ansata* kabartması bulunan lahitler ile bir arada ele geçmiştir. Bu çalışma kapsamında ele alınan ve Hüseyinler Direktaşı'nda tespit edilen çelenk kabartmalı sunak da³⁴⁰ (Fig.22 - Kat. no. 20) kapağı üzerinde büst bulunan bir lahitin yanında tespit edilmiştir. Ovacıkalanı Camininbaşı'nda bulunan kabartmalı sunak ise (Fig. 19 - Kat. no.17), üzerinde aslan kabartması bulunan bir chomosorium mezarın yanında yere düşmüş şekilde tespit edilmiştir.

Bölgede bilinen lahitlerle ilgili olarak bazı tarihleme önerilerinin olduğuna yukarıda değinilmiştir. Buna göre, üzerinde herhangi bir dekoratif öge bulunmayan lahitlerin tarihlendirilmesi konusunda güçlükler olmakla birlikte, genel olarak lahit ve türevlerinin bölgede M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısında kullanılmaya başladığı bilinmektedir³⁴¹. Ayrıca büstlü ve *girlandlı* lahitler içinde önerilen tarih de M.S. 2. yüzyılın ortası ve M.S. 3. yüzyıldır³⁴². Üzerinde sunak ve *tabula ansata* bulunan lahitlerin de yukarıda da değinildiği üzere, M.S. 2. yüzyılın sonu M.S. 3. yüzyılın başlarında görüldüğü bilinir³⁴³. Tüm bu verilerden yola çıkarak çalışma kapsamında ele alınan ve lahitlerin yanında ya da yakınında bulunan sunaklar için, lahitlerin kullanımda oldukları tarihlerden

³³⁹ Karazüüm 2005, 250.

³⁴⁰ Söz konusu mezara ait üzerinde büst bulunan mezar kapağı ve sunakın durduğu kaide bölgede hızla devam eden tahribat nedeni ile şu an ne yazık ki görülememektedir ancak yapılmış tespitlere ait fotoğrafları bulunmaktadır.

³⁴¹ Durukan 2005, 119

³⁴² Durugönül 1989, 71 vd.

³⁴³ Machatschek 1967, 46.

yola çıkararak genel olarak M.S. 2.yüzyılın ikinci yarısı ile M.S. 3. yüzyıl arasında kullanılmış olduklarını önermek mümkün olmaktadır.

Çalışma kapsamında ele alınan bazı sunaklar ise bölgedeki kırsal yerleşimlerde çok sayıda örneği tespit edilen beşik tonozlu *aedikula* mezarların yanında tespit edilmiştir. Bölgede sürdürülen araştırmalarda, Canbazlı yakınlarında vadi içinde bulunan bir çiftliğin yanında çiftliğe yukarıdan bakan beşik tonozlu *aedikula* bir mezar yapısının önünde bir yuvarlak sunak tespit edilmiştir (kat. no. 2). Bu sunağın beşik tonozlu *aedikula* mezarın yanında ele geçmesi bu mezar yapıları ve sunaklar arasındaki ilişkiyi göstermesi açısından önemlidir.

Roma Döneminde ortaya çıkan bu tip mezarlara ilişkin M.S. 2. yüzyıldan önce kesin bir tarihi işaret eden güvenilir veriler olmadığından beşik tonozlu *aedikula* mezarlar için önerilen en erken tarih M. S. 2.yüzyılın ikinci yarısıdır³⁴⁴. Bu tip mezar yapıları için kullanılan bir diğer tarihleme kriteri ise yapıların içinde kullanılan *Khamosorium* ve lahit mezarlardır. Lahit mezarların kullanımı bölgede M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülmektedir dolayısı ile lahit ve *Khamosorium* mezarların beşik tonozlu *aedikula* mezarların içinde kullanıldığından yola çıkararak bu mezar yapıları için önerilen M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısı tarihi akla yatkın gelmektedir. Ayrıca komşu bölgelerde keşfedilen beşik tonozlu *aedikula* mezarlar da M.S. 2. yüzyıla tarihlenmektedir³⁴⁵.

Bölgedeki bir diğer mezar tipi ise üçgen çatılı *aedikula* mezarlardır. Bu tip mezarların yanında da bu çalışmada ele alınan sunak örnekleri tespit edilmiştir. Bunlardan

³⁴⁴ Durukan 2005, 119.

³⁴⁵ Durukan 2005, 119.

ilki Çatıören’de tespit edilen üçgen çatılı *aedikula* mezardır ve bunun önünde tespit edilen yuvarlak sunak üzerinde büstlerin de bulunması önemlidir (Fig. 20 - Kat. No. 18). Benzer bir örnek Sömek Vakıf’da bulunan çiftlikte ele geçirilmiştir (Fig. 14 - Kat. No. 12). Buradaki üçgen çatılı *aedikula* mezarın yakınlarında, mezarla birlikte kullanıldığı düşünülen bir sunak tespit edilmiştir.

Bu tip mezarların bölgedeki tarihlenmesi üzerine yapılan öneriler bulunmaktadır. Çatıören’deki mezar yapısı için üzerinde bulunan yazıttan yola çıkarak M.S. 3 yüzyıl ve sonrasındaki bir tarih önerilir ve benzer mezarlar üzerinde görülen yazıtların da bu tarihe verilmesi üçgen çatılı *aedikula* mezarların M.S. 3. yüzyılın başlarında kullanılmaya başlandığını ve bir süre daha kullanımlarının devam ettiğini göstermektedir³⁴⁶. Sömek Vakıf’da tespit edilen mezar da, Çatıören’deki mezarla benzerliğinden dolayı benzer bir tarihlenme önerisine sahiptir³⁴⁷.

III.3.iii. Sunaklar Üzerindeki Kabartmalar ve Profil Özellikleri Açısından Tarihlenme

Sunaklar için en önemli tarihlenme kriterlerinden biri ise üzerlerinde bulunan kabartma şeklindeki büst ve diğer motiflerdir. Bu motifler, sahip oldukları stilistik özellikler açısından kullanımda oldukları dönemin özelliklerini yansıtmaları nedeniyle önem taşımaktadırlar.

Çalışma kapsamında ele alınan yuvarlak sunakların sahip oldukları profiller tarihlenmede yardımcı kriterler arasında yer almaz. Tez kapsamında incelenen sunakların

³⁴⁶ a.g.e., 123.

³⁴⁷ a.g.e., 123.

kaide ve taç kısımlarından yola çıkarak diğer bölge örnekleri ile karşılaştırılması yapılmıştır ve bu karşılaştırma sonucunda Hellenistik Dönemden itibaren kaide ve taç profillerinin değişime uğramadan Roma Dönemine kadar geldiği görülmektedir. Dolayısı ile sunakları taç ve kaide profillerinden yola çıkarak tarihlemek mümkün değildir. Hellenistik ve Roma Dönemi sunakları arasında görülen en önemli fark, sunakların zaman içerisinde incilmesi ve uzamasıdır, örneğin taç kısmının Hellenistik Dönemden itibaren kullanılmaya başlandığı bilinmektedir ancak Hellenistik Dönem yuvarlak sunaklarında taç kısmı ile sunu tablası arasında kalan düzlem oldukça dar tutulmuştur. Roma Dönemi sunaklarında ise bu düzlemin daha geniş tutulduğu görülmektedir, ancak bu ip uçları sunağın ait olduğu yüz yılı belirlemekte yetersiz kalmaktadır.

Yuvarlak sunakların tarihlenmesinde kullanılan önemli kriterlerin başında üzerlerinde bulunan kabartmalar yer almaktadır. Özellikle büstler üzerinde yapılan stil kritiği sunaklar için bir tarih önerisi bulunmakta yardımcı olmaktadır. Tez kapsamında incelenen sekiz adet sunağın üzerinde kabartmaların varlığı tespit edilmiştir. Söz konusu sunaklardan birinin üzerinde sarmaşık motifi bulunurken birinin üzerinde çelenk yer almaktadır.

Tez kapsamında ele alınan sunaklar üzerindeki büstlerin çeşitli anlatımlara sahip oldukları görülür ve bu tür anlatımlar diğer bölgelerde tespit edilen örneklerden yola çıkarak tarihleme kriteri olarak kullanılabilirler. Bunlar arasında, ölen karı – kocayı veya aileyi temsil eden ikili ve üçlü gruplar, ölen bir genç kıza veya rahibeye ait olduğu düşünülen figürler ve elinde güvercin tutan figürler mevcuttur. Bu tür anlatımlara sahip

Suriye³⁴⁸, Eddesa³⁴⁹ (Şanlıurfa), Gaziantep³⁵⁰, Palmyra'dan³⁵¹ ele geçen ve M.S. 2. yüzyıla tarihlenen çok sayıda mezar stelinin varlığı bilinmektedir³⁵².

Sunaklar üzerindeki figürlerin sahip oldukları betimleme özellikleri de tarihlere için kriter sağlar. Örneğin, kadın figürlerinin bir örtüye sarınmış olarak tasvir edilmeleri, diğer bölgelerde de görülen bir özelliktir. Kuzey Suriye³⁵³ ve Edasa'da³⁵⁴ tespit edilen bu tip benzer örnekler genellikle M.S. 2 yüzyıl ortası ve ikinci yarısına tarihlendirilmeleri açısından dikkat çekicidirler. Bir başka betimleme özelliği olarak, sunaklar üzerindeki kadın figürlerinin sahip oldukları diadem ve bonelerin benzer örnekleri Palmyra³⁵⁵, Antakya Müzesi³⁵⁶ ve İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde yer alan mezar stellerinde de görülmektedir ve eserlerin tamamı M.S. 2 yüzyıla tarihlendirilmektedirler.

Figürler üzerinde görülen bir diğer ayrıntı ise giydikleri kıyafetlerdir. Özellikle, *himation*'ların doğulu etkiler taşıdığı önermektedir³⁵⁷ ve bu çalışmada ele alınan sunaklar üzerindeki figürler üzerinde de görülen bu tür giysilerin ve bunların sahip olduğu özelliklerin başka bölgelerdeki mezar stelleri üzerinde de çok sayıda örneğine rastlanır. Palmyra³⁵⁸ örneklerinin, Dağlık Kilikia örnekleriyle gösterdiği benzerlikler, onlar için önerilen M.S. 2 yüzyıl tarihini, Dağlık Kilikia örnekleri için de kabul edilebilir kılmaktadır.

³⁴⁸ Parlasca 1969 – 1970, 171, fig. 3.

³⁴⁹ a.g.e., 171, fig. 3; 176, fig. 6.

³⁵⁰ Parlasca 1973, Lev. 82, fig.3.

³⁵¹ Parlasca 1983, 11, Lev. 12, fig. 4.

³⁵² a.g.e., 11, Lev. 12, fig. 4.

³⁵³ Parlasca 1969 - 1970; 171, fig. 3; , 173, fig. 4; Parlasca 1982; 10; Lev. 6, fig. 2.

³⁵⁴ Parlasca 1982, 176, fig. 6.

³⁵⁵ Bossert 1956; 167, fig. 541.

³⁵⁶ Parlasca 1982, 10, Lev. 11 fig. 1.

³⁵⁷ Parlasca 1983, 172.

³⁵⁸ Parlasca 1969 - 1970, 171, fig. 3; Parlasca 1983, 18 - 19, Lev. 22, fig. 2.

Bu çalışma kapsamında ele alınan yuvarlak sunakların dördü üzerinde yazıt olduğu saptanmıştır. Yazıtların, sunakların tarihlenmesinde önemli olduğu bilinmekle birlikte, çalışma kapsamında değerlendirilen sunaklardan sadece birinin üzerindeki yazıt okunabilmiştir (Fig. 13 - Kat. no. 11). Üzerinde anı yazıtı bulunan sunak yazı karakterinden yola çıkılarak M.S. 3. yüzyıla tarihlendirilmektedir³⁵⁹. Şahmurlu Deliali’de yeralan kırsal yerleşimdeki iki yuvarlak sunak ise Sayar tarafından üzerindeki yazıtı dayanılarak Roma İmparatorluk Dönemine tarihlenmektedir³⁶⁰.

Bu çalışma kapsamında ele alınan sunakların yanısıra, bölgede daha önceki araştırmalarda tespit edilmiş sunakların varlığı da bilinmektedir. Şimdiye kadar ayrıntılı çalışmalarının yapılmamış olmasına karşın, araştırmacılar, bunların tespit edildiği yerleşimlerin özelliklerinden ya da üzerlerindeki yazıtlardan yola çıkarak bunlar hakkında genel tarihleme önerilerinde bulunmuşlardır. Silifke-Karadedeli-Kümbetbeleni’nde tespit edilen sunağın üzerinde bulunan yazıt, bunun mezar sunağı olarak kullanıldığına işaret etmesinin yanısıra, M.S. 1-2. yüzyıla tarihlenmesi gerektiğini de göstermesi açısından önem taşımaktadır³⁶¹. Uzuncaburç, Yanıkköy’deki bir çiftlikte bulunan bir yuvarlak sunak üzerindeki yazıtın, sunağın M.S. 3 ve 4. yüzyıla tarihlenmesini sağladığı önerilmektedir³⁶². Uzuncaburç’da bulunan yuvarlak bir sunak üzerinde yeralan yazıttan ise sunağın *Pappios* oğlu *Pappianos* tarafından tanrı Helios Serapis’e adanmış olduğu anlaşılmaktadır ve Helios Serapis ve İsis kültürünün Kilikia bölgesinde M.S. 3. yüzyılda tapınım görmüş kültürler arasında yer alması bu sunak için de tarihleme kriteri yaratması açısından önem taşır³⁶³.

³⁵⁹ Mörel 2010, 57

³⁶⁰ Sayar 2005, 2.

³⁶¹ Şahin 2007, 123.

³⁶² a.g.e., 128 – 129.

³⁶³ Sayar 2003, 160.

Bütün bu veriler ışığında, çalışmada ele alınan sunaklar için, bölgenin tarihsel süreci, yerleşimler ve sahip oldukları kalıntılar, sunakların yanlarında buldukları mezarlar ve sunaklar üzerindeki kabartmalardan yola çıkarak, bazı tarihleme önerilerinin yapılabileceği görülmektedir. Buna göre, elde edilen bütün arkeolojik veriler, yuvarlak sunakların M.S. 2 yüzyılın ile M.S. 3. yüzyılda kullanımda olduklarına işaret etmektedir.

SONUÇ

Yuvarlak sunakların tarih içerisinde oldukça uzun bir geçmişi olduğu görülmektedir. Muhtemelen bu sunaklar Myken Döneminde görülen yılanlı veya boş gövdeli silindirlerin ardılıdır. Girit’de görülen bu tip sunakların ağaç kültü ile ilişkili olduğu araştırmacılar tarafından öne sürülen idealar arasında yer alır. İonia bölgesinde bilinen en erken yuvarlak sunak örneğinin Klaros’da bulunan ve Geometrik Döneme tarihlenen yuvarlak sunak olduğu görülmektedir. Ancak yuvarlak sunakların antik dünyada yaygın kullanımı Hellenistik ve Roma Dönemlerine denk gelmektedir. Rhodos ve Kos’un yuvarlak sunakların yaygın kullanımı ve üretimi ile özellikle İonia ve Karia kentlerinde görülen yuvarlak sunaklara öncülük ettiği görülmektedir. Yuvarlak sunaklara ilişkin önemli sorulardan biri de nerelerde ve ne amaçlı kullanıldıklarıdır. Bu sorunun yanıtı sunakların kullanım gördükleri dönemlerde gizlidir. Myken Döneminde kullanılan yüksek yılanlı silindirlerin yılanlara süt libasyonu yapmak için kullanıldığı bilinmektedir. Aynı dönemde görülen gövdesi boş silindirlerin üzerlerinde hiç bir dinsel ibare taşıyor olmasından dolayı bunların dinsel amaçlı kullanılmadığı düşünülmektedir. Yuvarlak sunaklar ile ilişkili genel kanı bunların üzerinde ateş yakılmadığı yalnızca yiyecek ve sıvı libasyonu için kullanıldığıdır. Ancak Palmyra’da Bal tapınağında bulunan kabartmalarda gerek dikdörtgen sunakların gerekse yuvarlak sunakların üzerinde ateş yandığı görülmektedir. Bu durum yuvarlak sunakların üzerinde ateş yakılmadığı görüşüne temkinli yaklaşmak gerektiğini göstermektedir. Klasik Dönemlere gelindiğinde yuvarlak sunakların sunu için kullanıldığı görülmektedir. Hellenistik Dönemde ise dindeki katı doğmaların kırılmaya başlaması ile sunakların şehrin önde gelen kişilerinin ve kahramanların mezar anıtı olarak kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Aynı dönemde yuvarlak sunaklar

üzerinde görülen bir başka değişiklik ise dekoratif öğelerdir. Hellenistik Dönem ile birlikte yuvarlak sunakların üzerinde Nike kabartmaları, *girland* ve *bukranyonlar*, portre ve büstler görülmeye başlanmıştır. Özellikle *girland* ve *bukranyon* Hellenistik Dönemden Roma Döneminin sonuna kadar mezar anıtı olarak kullanılan yuvarlak sunakların olmazsa olmazı konumuna gelmiştir. Yuvarlak sunaklarda *girland* ve *bukranyon*, kişinin heroize edildiğinin açık bir kanıtı olarak kullanılmakta idi. Ancak değişen dinsel anlayışla birlikte Heroize etme kavramında da değişimler başladığını yuvarlak ve dikdörtgen sunaklarda üzerinde görülen *girlandtan* anlamaktayız. Geç Hellenistik Dönem ve Roma Döneminde ölen her şahıs ailesi tarafından heroize edilmekte idi, dolayısı ile *girland* ve *bukranyon* kullanılan yuvarlak sunaklar nekropolis alanlarında oldukça yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Hellenistik Dönemde görülen ilginç bir diğer gelişme ise yuvarlak sunakların dikdörtgen sunaklar oranla kullanımının daha yaygınlaşmaya başlamasıdır. Bu durumun ana nedenlerinin başında yuvarlak sunakların engebeli arazide kullanmaya daha uygun olmasıdır.

Olba bölgesinin coğrafi yapısına bakıldığında oldukça engebeli bir coğrafi yapıya sahip olduğu görülmektedir dolayısıyla bölgede mezar yapılarının ve mezarların yanında ölen kişi veya kişileri temsil etmek için bir mezar steli kullanmak yerine engebeli araziye uyumlu yuvarlak sunaklar yoğun olarak tercih edilmesindeki sebeplerden biridir.

Çalışmada incelenen sunaklar öncelikle kaide profiline göre kendi içinde üç ana tipe ayrılmıştır. Söz konusu üç tip kendi içinde taç kısımlarının profillerine göre alt gruba ayrılır. Çalışmada incelenen sunakların kaide profillerine bakıldığında bunların Hellenistik Dönemden Roma Dönemine kadar yuvarlak sunakların kullanıldığı tüm

merkezlerde değişime uğramadan kullanıldığı görülmektedir. Söz konusu bu durum yuvarlak sunakların kaide profiline göre tarihlenemeyeceğinin kanıtı niteliğindedir.

Çalışmada incelenen sunaklar kendi içlerinde gövdelerinin şekillendirilmesine göre de üç gruba ayrılmıştır. Buna göre ilk grubu gövdesinde yazıt veya dekoratif hiç bir öge taşımayan boş gövdeli sunaklar oluşturmaktadır. İkinci grubu ise gövdesinde yazıt taşıyan sunaklardan oluşturmaktadır. Ancak söz konusu sunakların üzerindeki yazıtlar okunamadığı için yazıtların niteliği bilinmemektedir. Son grubu ise üzerinde kabartma olan sunaklar oluşturmaktadır.

Çalışmada incelenen sunaklar arasında yeralan sekiz adet sunak üzerinde kabartmaların olduğu görülmektedir. Söz konusu sunakların altı adeti üzerinde insan kabartmaları olduğu tespit edilmiştir. İnsan kabartmalı sunakların diğer bölgelerde görülen benzer örnekler ile karşılaştırılmasının sonucunda söz konusu kabartmalı sunakların özellikle Suriye ve Güney Doğu Anadolu'da benzer örneklerinin yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Mezar stelleri üzerlerinde görülen büst kabartmalarının Suriye'de özellikle Palmyra'da M.S. 2. yüzyılda yaygın olarak kullanıldığı bilinmektedir.

Sunaklar üzerindeki kabartmaların Suriye örnekleri ile olan yakın benzerliğin sebeplerinden biri Kilikia bölgesinin ticaret yollarının üzerinde olmasıdır. Bölge özellikle Akdeniz ticaretinin yürütüldüğü önemi geçiş noktalarından birini oluşturmaktadır. Bir diğer sebep ise İmparatorluk Döneminde sanatçı ve zanaatçıların imparatorluk toprakları içerisinde serbestçe dolaşması gelmektedir. Dolayısıyla Suriye atölyelerinde çalışmış yontucuların Kilikia bölgesinde de çalışmaları ve bu ustaların yanında eğitilmiş kişilerin

bölgede özellikle kırsal alanlarda aynı zanaatı devam ettirmeleri Suriye’de görülen insan kabartmaları ile bölgede görülen kabartmalar arasındaki benzerliğin sebebini açıklamaktadır.

Bölgede Adam kayalar mevkiinde görülen A3 ve A7 kabartmalarında elbise kıvrımlarının daha plastik ve pililerin daha derin işlendiği görülmektedir. Söz konusu kabartmalar sahip oldukları yazıtlardan dolayı Hellenistik Döneme tarihlenmektedir. Çalışmada incelenen yuvarlak sunaklar üzerinde görülen kabartmalarda yazıtlarında görülen harf karakterlerinin stilistik incelemesinden dolayı Roma Dönemine tarihlenmektedir. Kabartmaların stilistik olarak incelendiğinde elbise kıvrımlarının daha kaba ve şematik olması da bu tarihlenmeyi desteklemektedir.

Çalışmada incelenen sunaklardan biri üzerinde görülen kadın ve erkek kabartmalarının oransal bozuklukları olduğu net olarak gözlenmektedir. Söz konusu bu durum bölgede özellikle kırsal alanlarda işinin ehli olmayan kişilerinde yontuculuk yaptığını göstermektedir.

Çalışmada incelenen sunakların tamamına yakını kırsal yerleşimlerin yakınından veya içinden ele geçmiştir. Dolayısı ile söz konusu yerleşimlerin içinde bulunan ve tarihlenmeye yardımcı olan arkeolojik veriler sunakların tarihlendirilmesinde önemli rol oynamaktadır. Kırsal yerleşimlerin içlerinde bulunan üretim donanımları tarihlenmeye yardımcı kriterler arasında yer almaktadır. Örneğin zeytinyağı üretiminde kullanılan baskı kollu preslerin Akdeniz dünyasında M.S. 2- 4. yüzyıllar arasında kullanıldığı bilinmektedir bölgede kullanılan baskı kollu preslerin Akdeniz örnekleri ile

benzerlik taşıyor olmasından dolayı Kilikia bölgesinde de bu dönemler arasında kullanımda olduklarını göstermektedir.

Sunakları tarihlemeye yardımcı kriterlerden kırsal yerleşimlerin içinde yeralan anıtsal mezar yapıları ve lahit mezarlardır. Bölgede görülen anıtsal mezar yapılarının M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülmeye başlandığı bilinmektedir. Söz konusu anıtsal mezarlar M.S. 2.yüzyılın ikinci yarısı ile M.S. 3. yüzyıl arasında kullanılmıştır. Bölgede lahit mezarların ve bunların türevlerinin de M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısında kullanılmaya başlandığı bilinmektedir. Söz konusu bu mezar yapıları ve mezarlarda çalışmada incelenen sunakları tarihlemeye yardımcı kriterler arasında yer almaktadır. Tüm bu veriler ışığında, çalışmada ele alınan sunakların M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısı ile M.S. 3. yüzyılda kullanımda oldukları saptanmıştır.

Bölgede kırsal yerleşimler, mezarlar ve sunakların bir arada kullanıldığı bilinmektedir. Dolayısıyla sunaklar için kullanılan tarihleme kriterlerinden yola çıkarak sunakları bölgede görülen mezar ve yerleşimler için bir tarihleme kriteri olarak kullanılabilineceği ortaya çıkmıştır.

Yukarıda söz edilen tüm arkeolojik veriler dayanılarak sunakların M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısıyla M.S. 3. yüzyılın ilk yarısı arasında kullanıldıklarını söylemek mümkündür. Ulaşılan bu tarih önerisi bölgenin tarihsel süreci ile de uyumaktadır. Bölgede Roma'nın M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısında başlattığı imar hareketi ve tarım politikası bölgede çiftlik yerleşimlerinde artış sağlamıştır.

Kırsal yerleşimleri içlerinde üretimden dinsel ihtiyaca kadar tüm donanımları barındırdığı görülmektedir. Çalışmada ele alınan sunakların bu yerleşimlerin içinde yeralan nekropolis alanlarının yakınında mezar yapıları veya mezarlar ile ilişkili olması ayrıca kabartmalı sunaklar üzerinde görülen büstlerin aynı şekilde yine ölü kültü ile ilişkili stel ve lahit kapaklarında kullanılıyor olması bu sunakların mezar anıtı olarak kullanıldığının kanıtı niteliğindedir. Ayrıca çalışma dahilinde bulunan bir sunağın üzerinde hilal sembolünün bulunması ve hilal sembolünün de ölü kültü ile ilişkili olması da sunakların mezar sunağı olarak kullanıldığını işaret eden bir diğer kanıt niteliğindedir. Üzerinde çelenk bulunan sunak ve stellerinde nekropolis alanlarında ölü kültü ile ilişkili olarak kullanıldığı bilinmektedir. Çalışmada yeralan sunakların birinin üzerinde yeralan çelenk kabartması da bu sunağın mezar sunağı olduğunu göstermektedir. Ayrıca çalışmada ele alınan sunakların tamamı kırsal yerleşimlerde mezarlar ile birlikte ele geçmesinden dolayı bu sunakların mezar sunağı olarak kullanılmış olduğunun kanıtlamaktadır.

Çalışmada incelenen dört adet sunağın üzerinde yazıt olduğu görülmektedir. Söz konusu yazıtlı sunaklardan yalnızca biri üzerinde yeralan yazıt okunabilmiştir. Özköy'den ele geçen bu sunağın üzerindeki yazıttan sunağın ölen şahsı onurlandırmak için dikildiği anlaşılmaktadır. Söz konusu yazıtlı sunakta çalışmada ele alınan sunakların mezar sunağı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak çalışmada incelenen kırsal yerleşimlerden ele geçen yirmi adet sunağın M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısı ile M.S. 3. yüzyılın ilk yarısında mezar sunağı olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akın, E., Şahin, F. S., İnal, N. (2007). Güneydoğu Anadolu müzelerindeki Roma dönemi eserleri ışığında bölgesel özellikler ve atölye ilişkileri, 24. *Araştırma Sonuçları Toplantısı, Cilt:1*, 341 – 356.
- Albertson, F. C. (2000). A Palmyrene funerary bust of a Roman calvarlyman”, X *Damaszener Mitteilungen Band 12*, Mainz, 141 – 15.
- Altman, W. (1905). *Die Römischen grabaltäre der kaiserzeit*, Berlin, 1905.
- Aydınoğlu, Ü. (1999). Doğu Dağlık Kilikia’da villae rusticae”, *Olba II*, 1999, 155 – 167.
- Aydınoğlu, Ü. (2007). Hellenistik dönemde Olba bölgesinde yerleşimler ve yerleşim düzenlemesi. Mersin Arkeolojik Kültür Envanteri içinde (ss. 19 – 26).
- Aydınoğlu, Ü. ve Alkaç , E. (2008). Rock – cut wine presses in rough Cilicia. *Olba 16*, 277 – 290.
- Aydınoğlu, Ü. (2009). *Dağlık Kilikia Bölgesinde Antik Çağda Zeytinyağı ve Şarap Üretimi: Üretimin Arkeolojik Kanıtları*. İstanbul: Ege Yayınları.
- Aydınoğlu, Ü. (2010). Dağlık Kilikia’da Roma ve Erken Bizans Dönemi Çiftlikleri, *Adalya XIII*, 243 - 282
- Asensio, S. F. R. (1999). Drei neuattische rundaltäre aus dem theater von Carthago Nova (Cartagena, Spanien), *Archäologischer Anzeiger 1999*, 523 – 542.
- Bent, J.T. (1890). Cilician Symbols , *The Classical Review IV*, 1890, 322.
- Berges , D. (1986). *Hellenistische Rundaltäre Kleinasiens*,Freiburg.
- Mesni, R. ve Buisson, R. (1962). *Les Tesséres Et Les Monnaies de Palmyre*, Paris: De Boccard Rue de Medicis.

- Borgia E. (2005). A New funerary cippus from Elaiussa – Sebaste: Some considerations concerning onomastics and kinship, *Adalya VIII*, 34 – 150.
- Boschung (1987). Römische Glasphalerae mit Porträtbüsten, *Bonner Jahrbücher Band187*, Köln – Wien, 1987.
- Bossert, H. Th. (1956). *Altsyrien*, Tübingen, 1965.
- Çakmak, Ü. (2010). Dağlık Kilikia bölgesi’nde Karakabaklı Antik Yerleşimi: Arkeolojik Buluntular, Bölgesel Yerleşim Düzenlemesi ve Tarımsal Organizasyon Açısından İncelenmesi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı. Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi.
- Çetin, C. (2007). Sütunlu - Avlulu Altarlarda Alt Yapı, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi* 47, 2, 27 - 47
- Çevik, N. (2005). New Finds from Neapolis Regarding the Cult of the Dead, *Adalya VII*, 121 – 134.
- Cleland L., Davies G., Llewellyn – Jhones L. (2007). *Greek and Roman Dress From A to Z*, Newyork.
- Corsten, T. (2002). Kibyra 2000, *19.Araştırma Sonuçları Toplantısı cilt:II*, 139 -146.
- Corsten, T. (2007). Kibyra 2005, *24. Araştırma Sonuçları Toplantısı 24. I*, 51 – 60.
- Coulton, J.J. (2005). Pedestals as ‘altars’ in Roman Asia Minor, *Anatolian Studies Vol. 55*, 2005, 127 – 157.
- Diler, A. (1988). Olympos ve Hephaistion’da kült kalıntıları üzerine bir ön araştırma, *6. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 107 – 120.
- Diler, A. (1994). Akdeniz bölgesin antik çağ zeytinyağı ve şarap işlikleri, *11. Araştırma Sonuçları Toplantısı, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları*, 505 – 520.

- Dreyer, B. ve Engelmann, H. (2006). Augustus und Germanicus im ionischen Metropolis,
Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik Bd. 158, Bonn, 173 – 182.
- Drew – Bear, T. (2005). Phrygia ve Pisidia’da yeni epigrafik yüzey araştırmaları, 22.
Araştırma Sonuçları Toplantısı, Cilt: 2, 213 – 218.
- Durugönül, S. (1989). *Die Felsreliefs im Rauhen Kilikien*, Oxford.
- Durugönül, S. (1998a). Seleukosların Olba Territorium'undaki "Akkulturation" süreci
üzerine düşünceler, *Olba I*, 69 – 76.
- Durugönül, S. (1998b). 1996 yılı İçel ili (Antik Dağlık Kilikia) yüzey araştırması ile
kuleler – kaleler yerleşimlere ile olan ilişkileri, *15. Araştırma Sonuçları
Toplantısı cilt:2*, 281 – 293
- Durugönül, S. (2003) Sitzstatuen im Museum von Silifke grabstatuen aus dem Rauhen
Kililien, *Archäologischer Anzeiger 2*, 107 – 118.
- Durugönül, S. Ve Durukan, M. (2007). 2005 yılı Korykos (kızkalesi) yüzey araştırması,
24. Araştırma Sonucu Toplantısı cilt: 1, 17 - 22
- Durugönül,S., Durukan, M., Askın, E., Alkaç ,E, Kaplan, D., Körsulu, H. (2008). 2006
yılı Korykos (Kızkalesi), yüzey araştırması, *25. Araştırma Sonuçları
Toplantısı , cilt:1*, 115 – 124.
- Durugönül , S. (2009). Dağlık Kilikia (Olba Territorium’u) kabartmalarında yerel
heykeltıraşlık unsurları, Y. Özdemir (Ed.), *Mersin Sempozyumu içinde* (s.s.
62 -69).
- Durukan, M. (2005). Monumental tomb forms in the Olba region, *Anatolian Studies 55*,
107– 26.

- Durukan, M. (2006). Doğu dağlık Kilikia'da mezarlar üzerinde görülen bazı semboller, *Adalya IX*, 63–82.
- Eichner, I. (2001). Frühbyzantinische wohnhäuser in Kilikien: Bericht über die kampagne 1999, 18. *Araştırma Sonuçları Toplantısı cilt:1*, 221–230.
- Eichner, I. (2001). Frühbyzantinische wohnhäuser in Kilikien: Bericht über die kampagne 1999, 19. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 169–176.
- Eichner, I. (2004). Dağlık Kilikia'daki erken Bizans konutları yüzey araştırması 2003, *Anadolu Akdeniz Arkeoloji Haberleri*, 2004 – 2, 74–78.
- Eichner, I. (2005). Frühbyzantinische wohnhäuser in Kilikien. Arbeitsbericht über die kampagne 2003 und einige ergebnisse des projektes, 22. *Araştırma sonuçları Toplantısı cilt:2*, 201 – 212.
- Erdener (1967). *Hellenistik Dönem Anadolu Mimarisinde Kyma Recta - Kyma Reversa*, Ankara.
- Erten, E. (2009). Olba'da Romalılaştırma süreci. Y. Özdemir (Ed.), *Mersin Sempozyumu içinde* (ss. 76 – 85).
- Evens, A. J. (1901). Mycenaean tree and pillar cult and it's Mediterranean Relations, *The Journal of Hellenic Studies Vol. 21*, 1901, 99 – 204.
- French, D. (1999 – 2000). Inscriptions of Southern Lycia, *Adalya IV*, Antalya, 1999–2000, 173 – 180.
- Freser, P. M. (1977). *Rhodian Funerary Monumentes*, Oxford, 1977.
- Gabelman, H. (1968). Oberitalische Rundaltäre, *Bullettioneo Dell'istituto Archeologico Germanico sezione Romana Vol. 75*, Heidelberg, 87 – 105.
- Hastings, J. (1908). *Encyclopaedia of Religion and Ethics*, V.1, New York.

- Hicks, E. L. (1882). Inscriptions from western Cilicia, *JHS* 12,225 - 273
- Karaüzüm, G. (2005). Doğu Kilikia (Olba) bölgesi lahitleri, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Ana Bilim Dalı. Yayınlanmamış yüksek Lisans Tezi.
- Keil, I. (1981). *Titvli Asiae Minoris Volmen 5*, Avstriacam.
- Kırdemir – Diler, N. (2000). Kilikia Çatıören’de bir gömüt sunağı, *Türk Arkeoloji ve Etnografya dergisi sayı:1*, Ankara: Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, 2000, 23 – 25.
- Kırdemir – Diler, N. (2001). Silifke müzesi’ndeki büst bezemeli yuvarlak sunaklar, *Türk Arkeoloji ve Etnografya dergisi sayı:2*, Ankara: Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, 2001, 67 – 72.
- Koch , G. ve Sichtermann, H. (1982). Römische Sarkophage, München.
- Koch, G. (1989). Sarkophage der Römischen Kaiserzeit im Nationalmuseum in Damaskus, *Damaszener Mitteilungen Band 4*; Rhein, 1989, 163 – 179.
- Koenigs, W. (1996). Rundaltäre aus Milet, *Istanbul Mitteilungen Band 46*, 1996, 141-146.
- Korkut, T. (1999). Die Pamphylich – Kilikischen kalkstein girlandenostotheken, *Olba II (Özel sayı II. Cilt)*,381 – 395.
- Korkut, T. (1999 – 2000). Überlegungen zum Aufkommen der Halbfiguren auf kleinasiatischen Grabstelen vom Hellenismus bis zur römischen Kaiserzeit” *Adalya IV*, Antalya, 1999 – 2000, 181 – 194.
- Korkut, T. (2006). Girlanden – ostotheken aus kalkstein in Pamphylien und Kilikien. Untersuchungen zu typologie, ikonographie und chronologie, *Mainz Am Rhein*.

- Lovén, L. L. (2007). Male and Female Work in Roman and Gallo – Roman Funerary Iconography, *Geschlechterdefinitionen und Geschlechtergrenzen in der Antike*, Stuttgart, 169 – 186.
- Machatschek, A. (1967). *Die nekropolen und grabmalen im gebiet von Elaiussa Sebaste und Korykos im Rauhen Kilikien*. Vienna.
- MacKay, T. S. (1968). *Olba in rough Cilicia*. PhD diss., Bryn Mawr College.
- Mansel, A. M., Bean, G.E., ve İnan, J. (1956). *Side agorası civarındakibinalar*, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Meischner, J. ve Cussini, E. (2003) Vier Palmyrenische Grabreliefs im Museum von Antakya, *Archäologischer Anzeiger 2. Halbband*, Rhein 97–105.
- Milner, N.P. (2004). Ancient inscriptions and monuments from the Territory of Oinoanda, *Anatolian Studies Vol. 54*, 47 – 77.
- Mobius, H. ve Pfuhl, E. (1977) *Die Ostgriechischen grabrelief I- II*, Mainz am Rhein.
- Moock, D. V. (2004). Delische ‘Rundaläre’ Zur Ausstattung hellenistischer Grabbezirke auf Rheneia”, *Mitteilungen Band 119*, Mainz Am Rhein, 373 – 390.
- Morgan, C. H. (1936 – 1937). Excavations at Corinth, 1936-37, American Journal Of Archaeology, Vol. 41, 539 – 552.
- Mörel, A. (2010). Dağlık Kilikia bölgesi’nde Özköy antik yerleşimi: Arkeolojik buluntular, bölgesel yerleşim düzenlemesi ve tarımsal organizasyon açısından incelenmesi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı.Yayımlanmamış Yüksek Lisan Tezi.
- Nollé, M. K. ve Nollé, J. (1994). Vom feinen spiel städtischer diplomatie: Zu

zeremoniell und sinn kaiserzeitlicher Homonoia – feste, *Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik Bd. 102*, Bonn, 241 – 261.

Parlasca, K. (1969 – 1970). A New grave relief from Syria, *The Brooklyn Museum Annual XI*, Brooklyn, 169 – 185.

Parlasca, K. (1973a). Probleme Palmyrenischer Grabreliefs – Chronologie und Interpretation - in Palmyre: Bilan et Perspectives, *Colloque de Strasbourg (18-20 Octobre 1973)*, Travaux du Centre de recherche sur le proche-Orient et la Grèce antiques 3, Strasbourg, AECR 1976, 135 – 139.

Parlasca, K. (1973b). Römische grabreliefs aus der SüdosTürkei, *The Proceedings of the "Xth International Congress of Classical Archaeology Vol. I*, Ankara.

Parlasca, K (1978). Römische grabreliefs aus der südosttürkei, *The Proceedings of the Xth international congress of classical archaeology Vo. 1* , 305 – 309.

Parlasca, K. (1982). *Syrische Grabreliefs Hellenistischer und Römischer Zeit* , Mainz, 1982

Parlasca, K. (1988). Ikonographische probleme Palmyrenischer grabreliefs, *Damaszener Mitteilungen Band:3*, Mainz Am Rhein, 215 – 222.

Rumscheid, F. (1997). Milas 1995", *16. Araştırma Sonuçları Toplantısı cilt: I*, 130-140.

Şahin, H. ve Pullu, S. (2009). Dağlık Kilikia 2008: Yerleşim Tarihi ve Epigrafya Çalışmaları", *Anmed 2009 – 7*, 125 – 131.

Şahin, H. (2007a). Doğu Dağlık Kilikia: Polis – Khors İlişkileri Üzerine İlk Düşünceler", *Colloquium Anotolicum VI*, 115 – 179.

- Şahin, H. (2007b). Dağlık Kilikia bölgesi araştırmaları 2006, *Anmed* - 5, 116 – 121.Şahin, H. (2009). Doğu dağlık Kilikia kentlerinin territoriumları, yerleşme türleri ve değişimleri, *Colloquium Anatolicum VIII*, 257 - 289
- Sayar, M. H. (1992). Doğu Dağlık Kilikia’da Epigrafi ve Tarihi–Coğrafya Araştırmaları 1990”, 9. *Araştırma Sonuçları Toplantısı* , 1992, 203 – 221.
- Sayar, M. H. – Siewert, P. – Taeuber, H. (1993). Doğu Dağlık Kilikia’da Epigrafi ve Tarihi Coğrafya Araştırmaları, 1991, *Araştırma Sonuçları Toplantısı 10*, 175–197.
- Sayar, M. H. (1994). Doğu Kilikya’da Epigrafi ve Tarihi coğrafya araştırmaları 1992, *11. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 137 – 160.
- Sayar, M. H. (1996). Kilikia’da Tarihi Coğrafya Araştırmaları 1994, *Araştırma Sonuçları Toplantısı 13, cilt: I*, 1996, 55 – 75.
- Sayar, M. H. (1997). Kilikia’da Epigrafi ve Tarihi – Coğrafya Araştırmaları 1995, *14. Araştırma Sonuçları Toplantısı , cilt:I*, 115 – 122.
- Sayar, M. H., (1998). Kilikia’da Epigrafi ve Tarihi – Coğrafya Araştırmaları 1996, *15. Araştırma Sonucları Toplantısı , cilt: I*, 331 – 360.
- Sayar, M.H., (1999). Kilikya’da Epigrafi – Tarihi coğrafya araştırmaları 1997, *16. Araştırma Sonuçları Toplantısı cilt:I*, 409 – 421.
- Sayar, M. H. (2001). Kilikia’da Epigrafi ve Tarihi – Coğrafya Araştırmaları, 1999, *18. Araştırma Sonuçları Toplantısı, cilt: I*, 275–288.
- Sayar , M. H. (2003). Kilikia’da Epigrafi ve Tarihi Coğrafya Araştırmaları, *20. Araştırma Sonuçları Toplatısı, cilt:II*, 59 – 70.
- Sayar, M. H. (2004). Kilikia’da Epigrafi ve Tarihi - Coğrafya Araştırmaları 2002”, *21. Araştırma Sonuçları Toplantısı , cilt: I*, 155 – 168.

- Sayar, M. H. (2005). Kilikia yüzey araştırmaları 2003, 22. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, cilt:II, 219 – 228
- Sayar, M. H. (2008). Kilikia Yüzey Araştırmaları”, 25. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, cilt:II, 277 – 292.
- Shoe, L. T. (1950). Greek Mouldings of Kos and Rhodes”, *Hesperia Vol. 19*, 1950, 338–351.
- Söğüt, B. (2005). Tombs with monumental columns in the Olba region, *Olba XI*, 103 – 154.
- Söğüt, B. (2006). *Dağlık Kilikya (Kilikia) bölgesindeki çokgen taş duvarlı mezarlar*, İstanbul, 2006.
- Söğüt, B., Sezgin, T., Dönmez, B. (2008). Çivril’den Hierapolis Müzesine Taşınan Arkeolojik Eserler, 25. *Araştırma Sonuçları Toplantısı cilt III*, 212- 232
- Tanrıver, C. (2008). Klaros 2006”, 29. *Kazı Sonuçları Toplantısı, Cilt: 3*, 427 – 448.
- Tırpan, A. (1996). Lagina Kazısı 1993– 994”, 17. *Kazı Sonuçları Toplantısı, cilt: II*, 209 – 229.
- Varinlioğlu, E. (1990). Stratonikeia’da Çıkan Yuvarlak Sunak Dipliği”, 7. *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, 225 – 229.
- Williams, H. (1977). An Athena Parthenos from Cilicia, *Anatolian Studies Vol. 27*, 105–110.
- Yavis, C. G. (1949). *Greek Altars Origins and Typology*, Missouri, 1949.
- Yener, E. (2005). Alabanda Antik Kenti Kazı, Temizlik ve Çevre Düzenleme Çalışmaları, 14. *Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu*, 109 – 117.
- WIENER, W.M. (1988). *Griechisches Bauwesen in der Antike*, München.

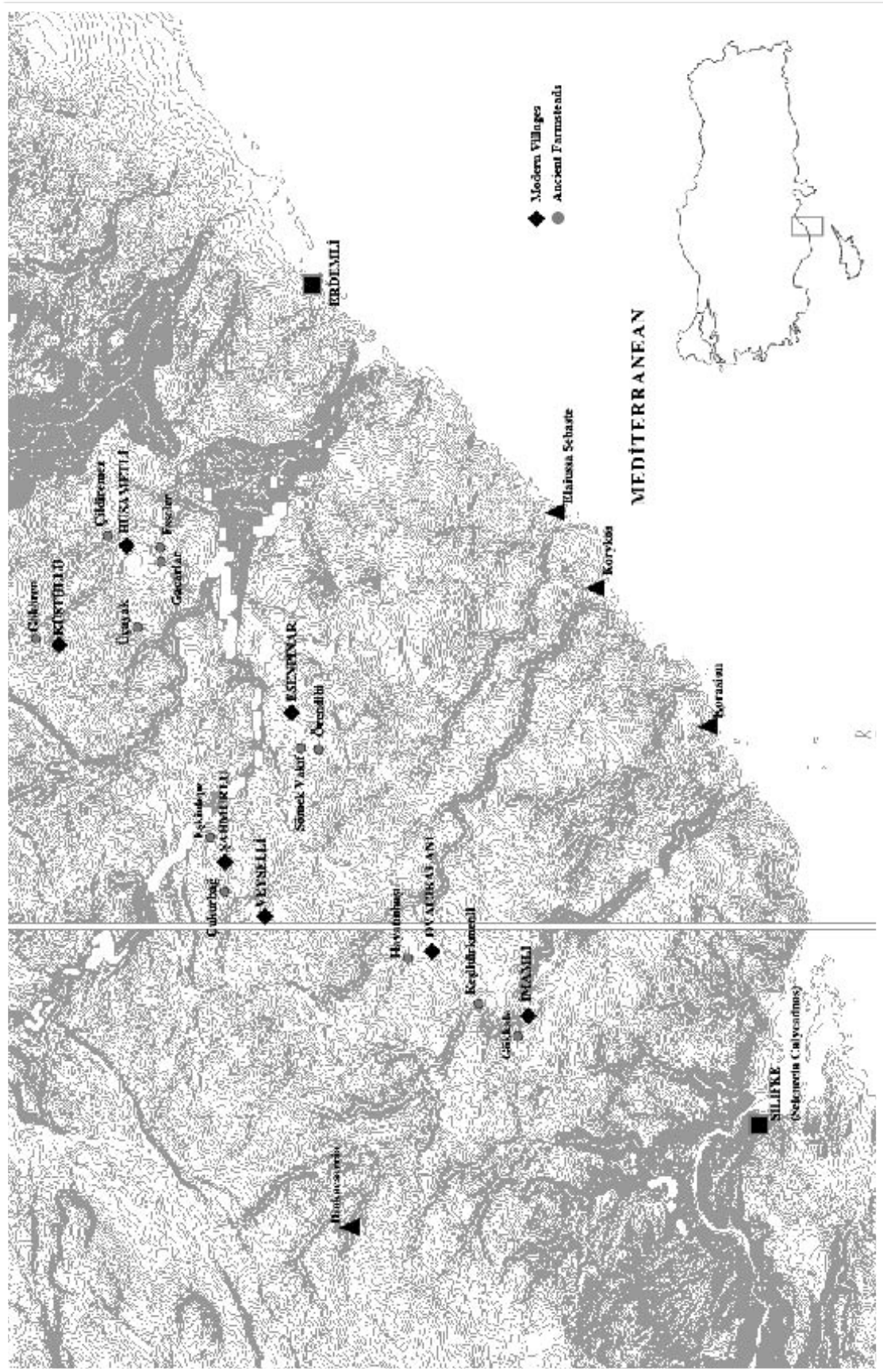

Fig. 1 Olba Haritası (Aydınöglü 2010 , 267 fig.)

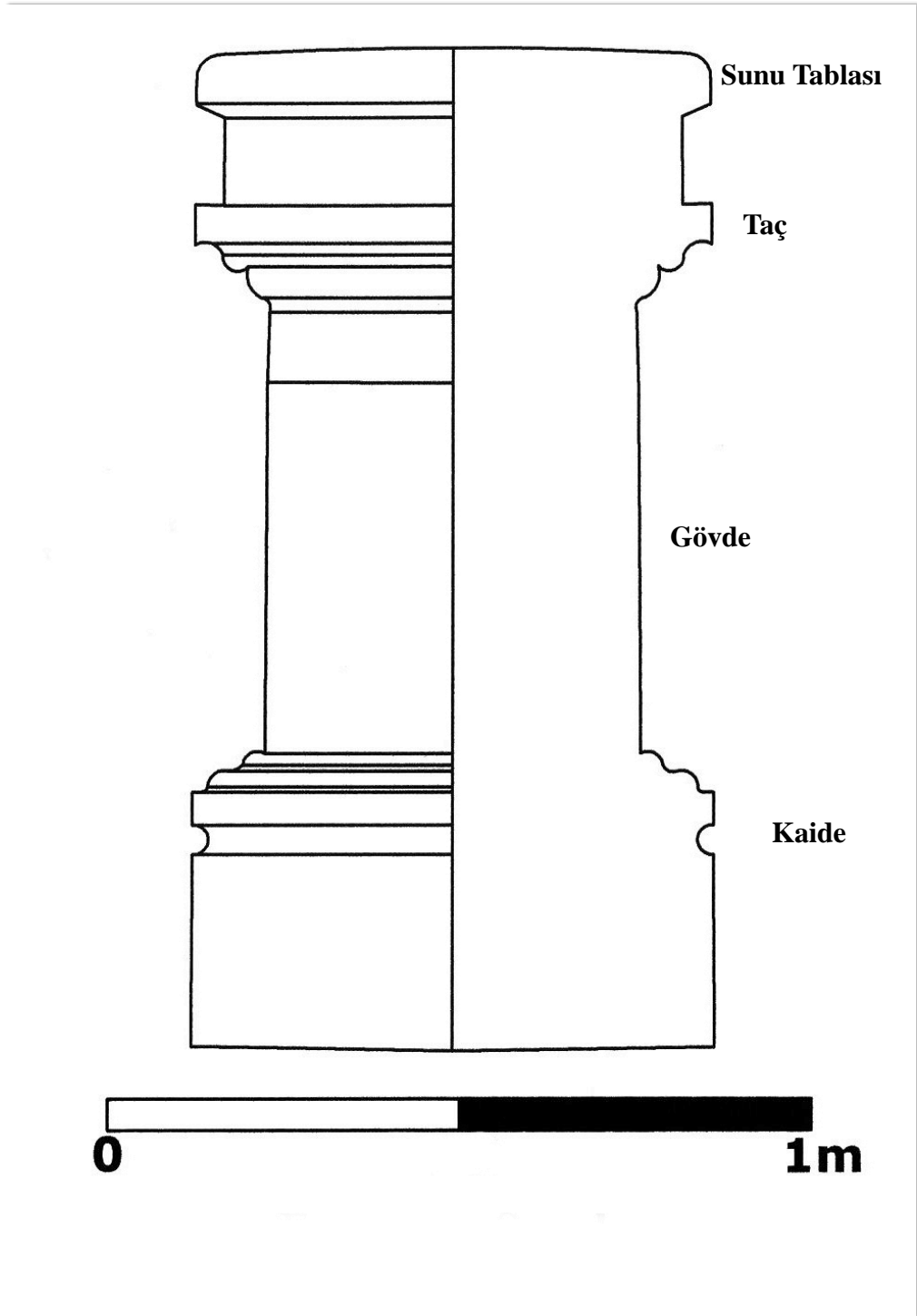

Fig. 2 (Yuvarlak sunağın bölümleri)

Fig. 3 (Kat. No. 1)

Fig. 4 (Kat. No. 2)

Fig. 5 (Kat. no. 3)

Fig. 6 (Kat. no. 4)

Fig. 7 (Kat. no. 5)

Fig. 8 (Kat. no. 6)

Fig. 9 (Kat. no. 7)

Fig. 10 (Kat. no. 8)

Fig. 11 (Kat. no. 9)

Fig. 12 (Kat. no. 10)

Fig. 13 (Kat. no. 11)

Fig. 14 (Kat. no. 12)

Fig. 15 (Kat. no 13)

Fig. 16 (Kat. no. 14)

Fig. 17 (Kat. no. 15)

Fig. 18 (Kat. no. 16)

Fig. 19 (Kat. no. 17)

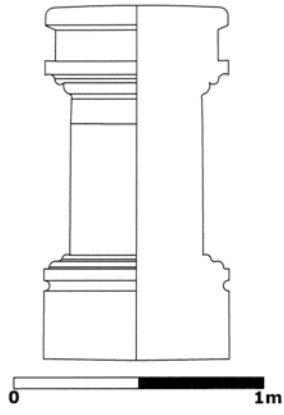
Fig. 20 (Kat. no. 18)

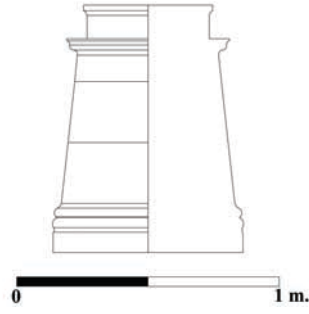
Fig. 21 (Kat. no. 19)

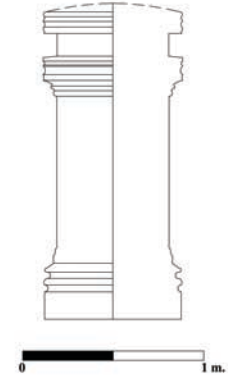
Fig. 22 (Kat. no. 20)

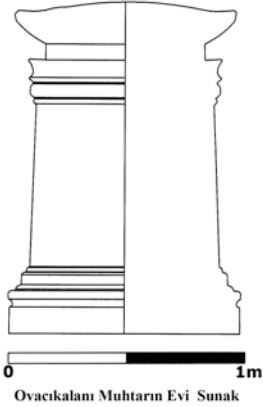
Esenpınar Sunak
Fig. 3a (Kat. no. 1) Tip 1

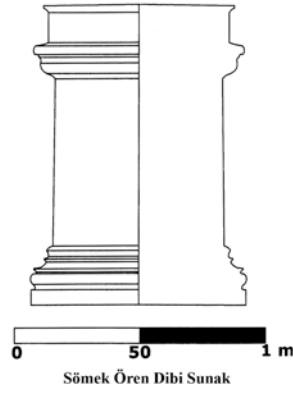
**Fig. 4a (Kat. no. 2)
Tip 1**

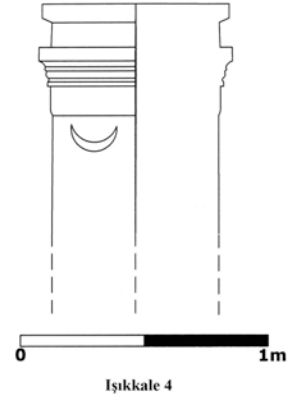
**Fig. 5a (Kat. no. 3)
Tip 2**

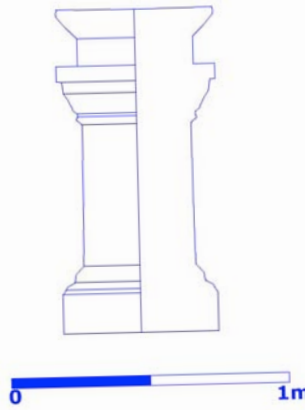
Ovacıkalanı Muhtarın Evi Sunak
**Fig. 7a (Kat. no. 5)
Tip 1**

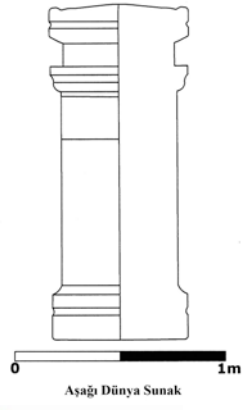
Sömek Ören Dibi Sunak
**Fig. 10a (Kat. no. 8)
Tip 1**

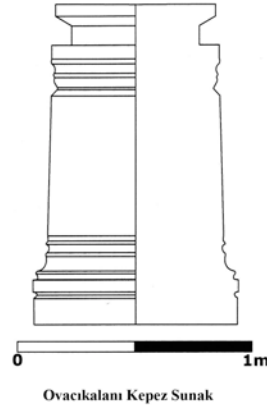
İşikkale 4
**Fig. 11a (Kat. no. 9)
Tip 1A**

Özköy Sunak
**Fig. 13a (Kat. no. 11)
Tip 1**

Aşağı Dünya Sunak
Fig. 16a (Kat. no. 14) Tip 3

Ovacıkalanı Kepez Sunak
Fig. 18a (Kat. no. 16) Tip 1

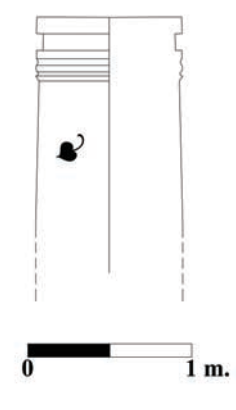

Fig. 21a (Kat. no. 19) Tip 1A

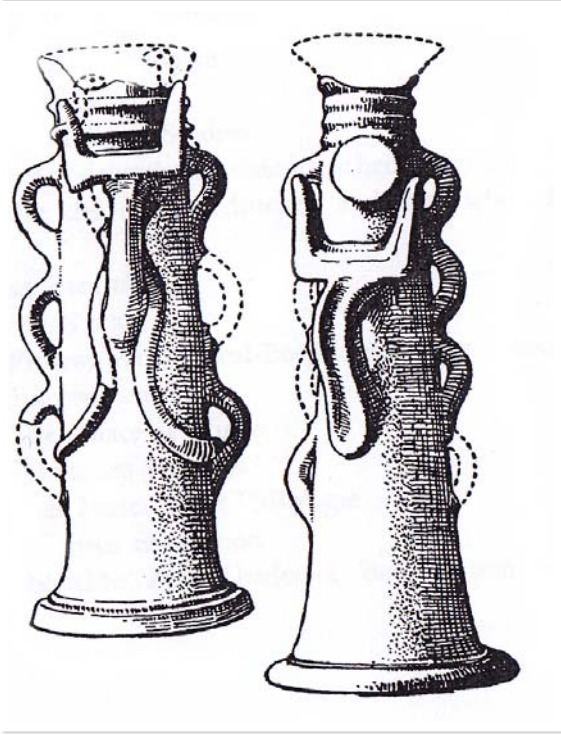

Fig.23 Gournia'dan ele geçen yılanlı silindir (Yavis 1949, 3 fig. 2).

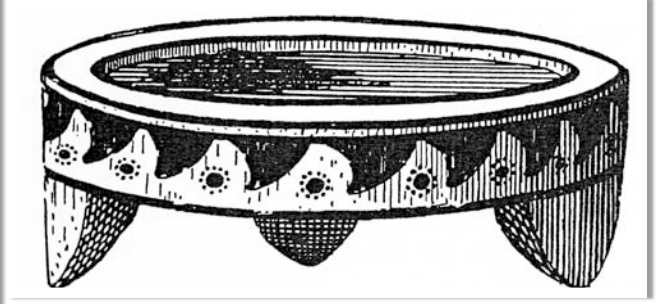

Fig. 24 Knossos'dan üçayaklı ocak (Yavis 1949, 12 fig. 6)

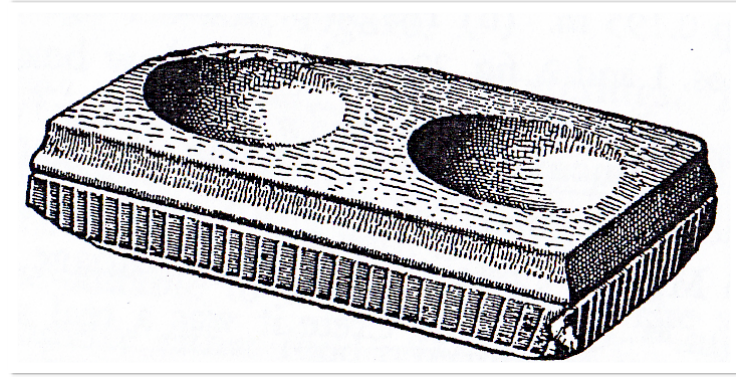

Fig. 25 Phaistos'dan sunu tepsi (Yavis 1949, 16 fig. 8)

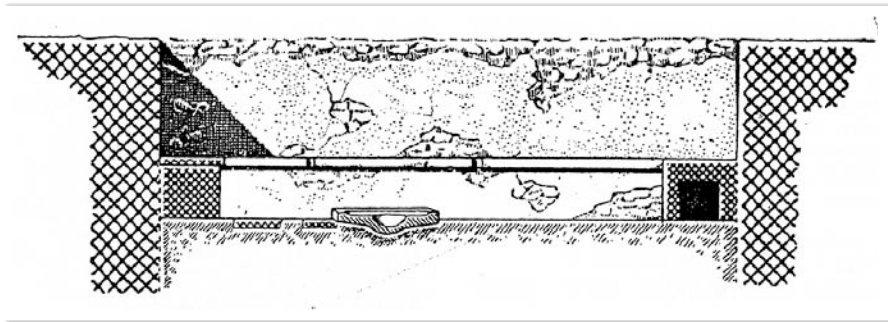

Fig. 26 Sunu tepsinin yukardan görünümü (Yavis 1949, fig. 55)

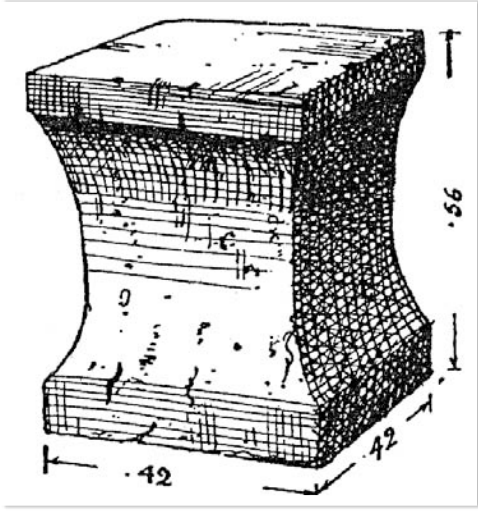

Fig. 27 Knossos'dan konkav profilli sehpa
(Yavis 1949, 21 fig. 10)

Fig. 28 Idaion Antron'dan konkav profilli sehpa
(Yavis 1949, fig. 11)

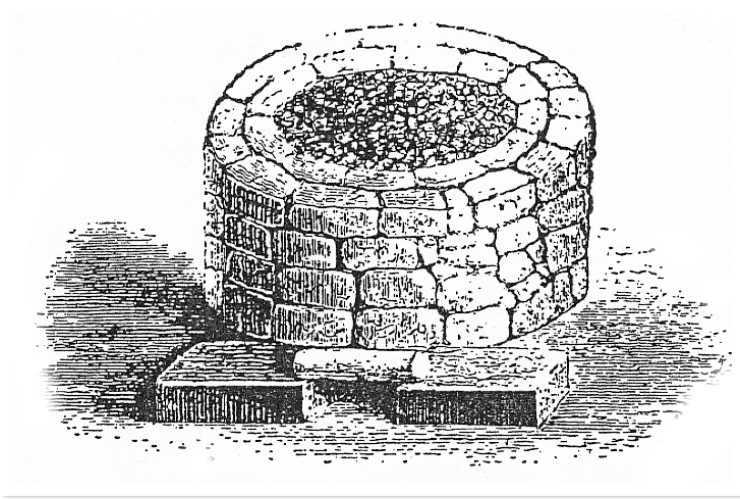

Fig. 29 Mycenae'dan kuyu sunak (Yavis 1949, 35 fig. 19)

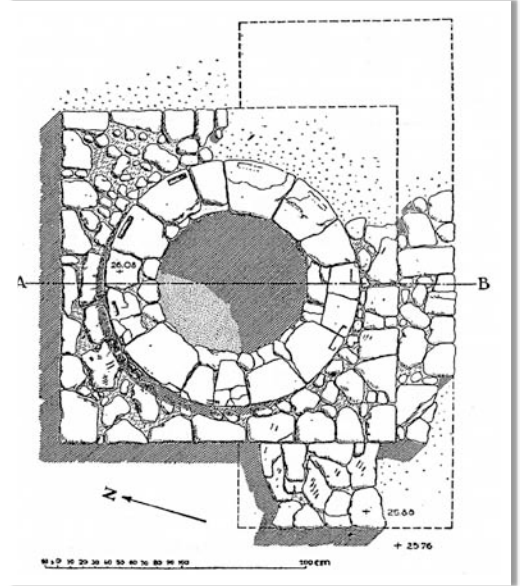

Fig. 30 Triyns'den kuyu sunak üstten görünüm (Yavis 1949, 35 fig. 20)

Fig. 31 Akragas'dan kuyu sunak
(Yavis 1949 fig. 61)

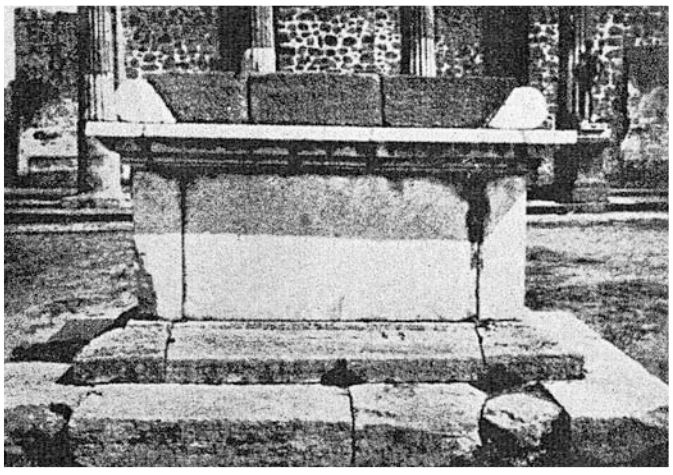

Fig. 32 Pompeii'den seramoni sunağı (Yavis 1949, fig. 86)

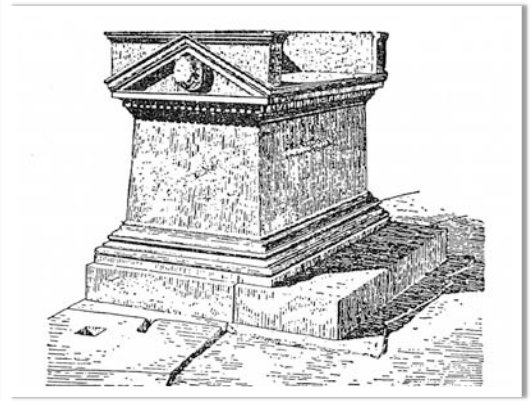

Fig. 34 Priene'den seramoni sunağı (Yavis 1949, 182 fig. 45).

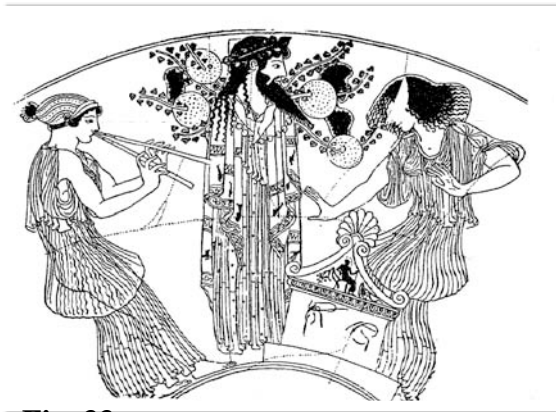

Fig. 33 Siyah figure bir kylixs üzerinde seramoni sunağı tasviri (Yavis 1949, 106 fig. 33).

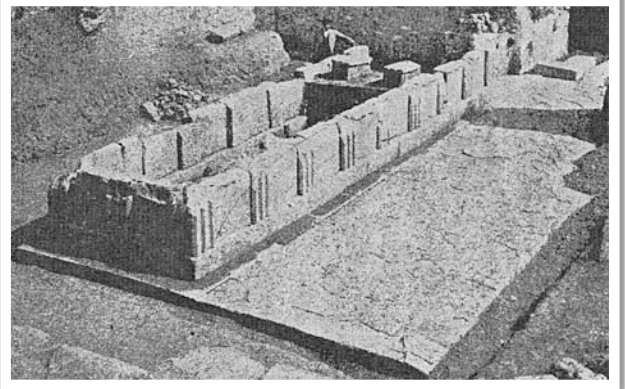

Fig. 35 Kerkyra Artemis Tapınağında yer alan alçak anıtsal sunak (Yavis 1949, fig. 70).

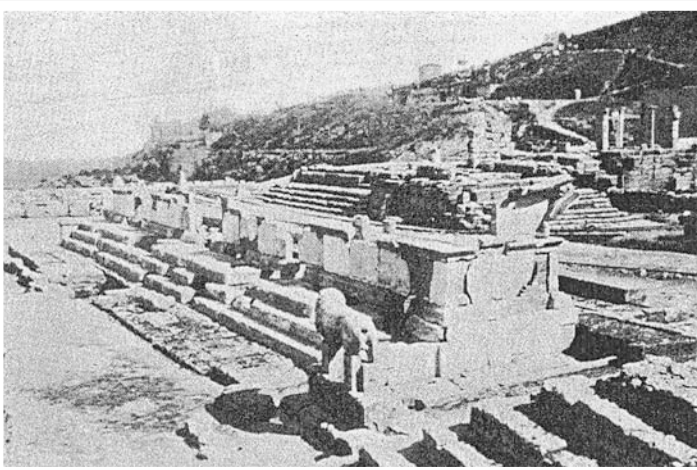

Fig. 36 Kyrene Apollon tapınağı önünde yer alan basamaklı anıtsal sunak (Yavis 1949, fig. 90).

Fig. 37 Corinth'den kurban çukuru (Morgan 1936 – 1937, Lev. XIV fig. 2).

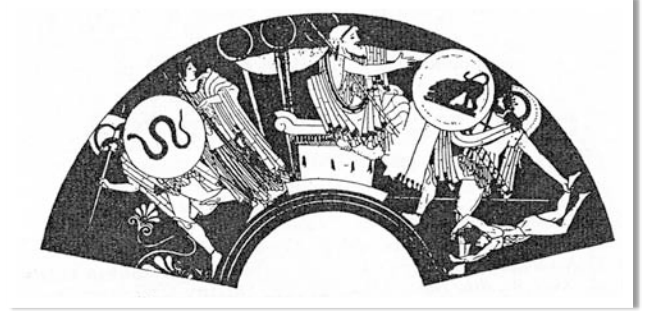

Fig. 38 Brygos ressamı tarafından boyanmış kylixs üzerinde dikdörtgen monolit sunak tasviri (Yavis 1949, 136 fig. 39).

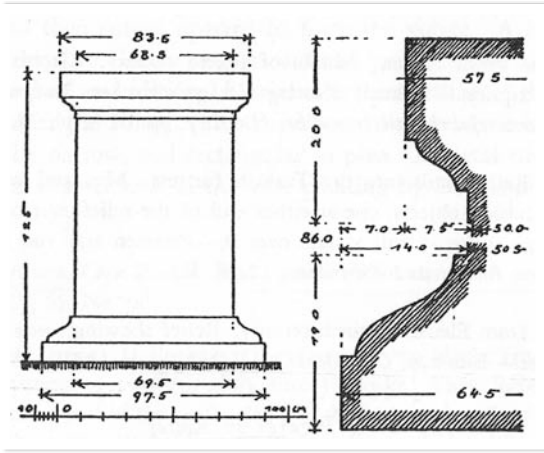

Fig. 39 39 Dikdörtgen monolit sunak (Yavis 1949, 157 fig. 41).

Fig. 40 Roma'dan dikdörtgen sunak (Altman 1905, 182, fig. 142)

Fig. 41 Pompeii'den bariyerli dikdörtgen sunak (Yavis 1949, fig. 77)

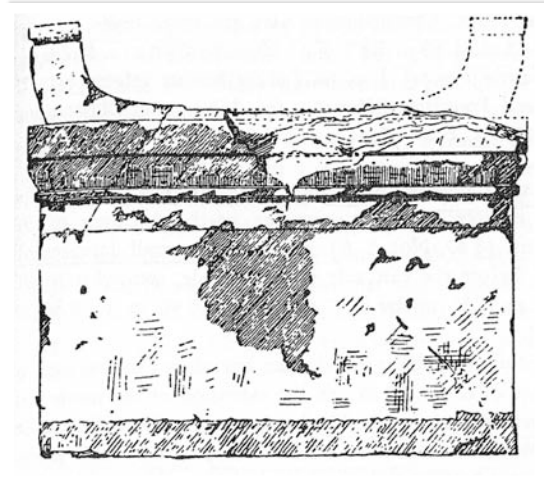

Fig. 42 Selinus Demeter kutsal alanından bariyerli dikdörtgen sunak (Yavis 1949, 133 fig. 37).

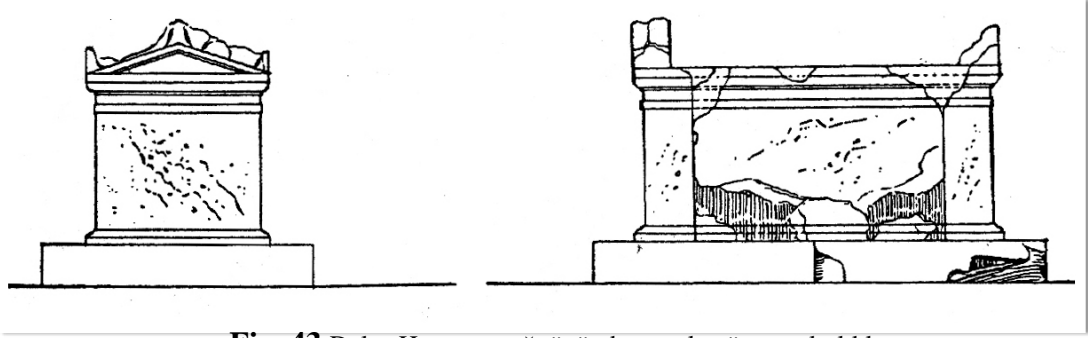

Fig. 43 Delos Hera tapınağı önünde yer alan üçgen alınlıklı sunak (Yavis 1949, fig. 84).

Fig. 44 üçgen Alınlıklı sunak (Altman 1905, 42 fig. 30).

Fig. 45 Pompeii'den konkav profilli sunak (Yavis 1949, fig. 80)

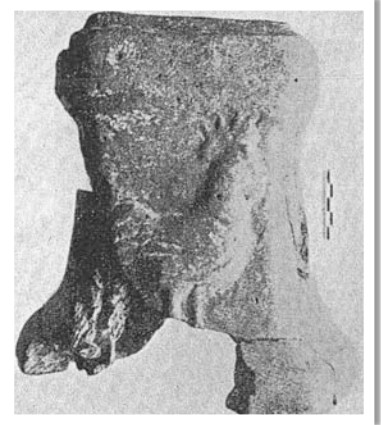

Fig. 46 Olynthus'dan tam boyutlu dikdörtgen terrakota sunak (Yavis 1949, fig. 82).

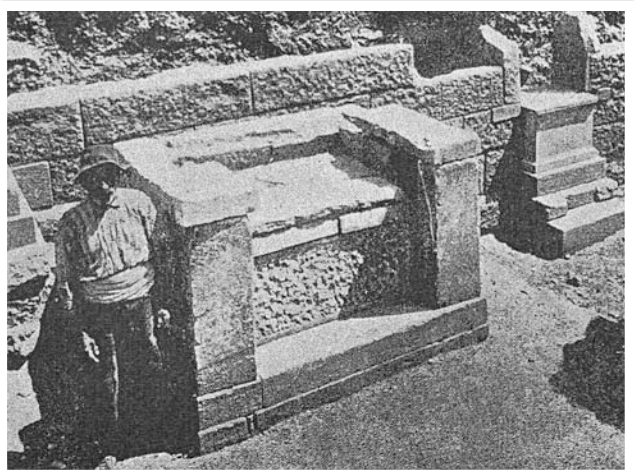

Fig. 47 Thasos Poseidon kutsal alanından antisli seremoni sunağı (Yavis 1949, 65).

Fig. 48 Selinus Zeus Meilichios kutsal alanından çiftli zemin sunağı (Yavis 1949, 199 fig. 49).

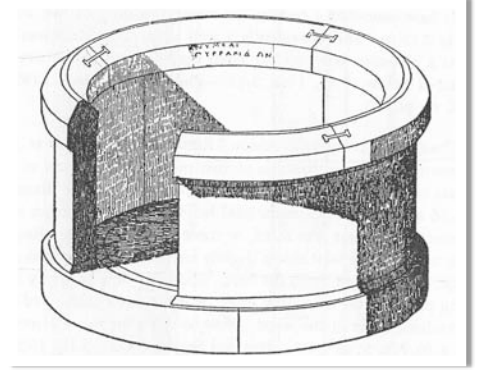

Fig. 49 Delos'dan duvar örgülü girişi olan kuyu sunak (Yavis 1949, 201 fig. 50)

Fig. 50 Mezar steli Roma (Lovén 2007, Lev. 13 fig. 1).

Fig. 51 Lagina'dan üzerinde Musa kabartması olan yuvarlak sunak (Tırpan 1995, 214, resim 12).

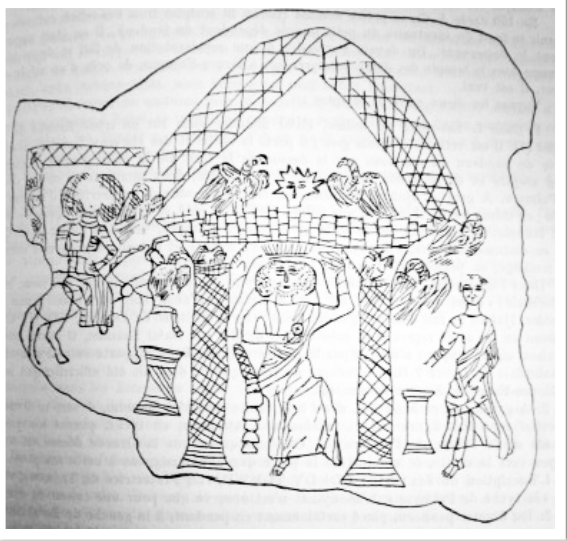

Fig. 52 Palmyra Ba' al Sahamim Tapınağından duvar resmi (Mesni ve Buisson 1962, 323 fig. 189).

Fig. 54 Bel Tapınağı'ndan dikdörtgen sunak tasviri (Mesni ve Buisson 1962, 61, fig. 164).

Fig. 53 Doura Europolis'dan yuvarlak sunağa dayanmış olarak lıra çalan çıplak erkek heykeli (Mesni ve Buisson 1962, 287, fig. 176,4).

Fig. 55 Palmyra'dan Herakles tasviri (Mesni ve Buisson 1962 ,295, fig. 178, 1.).

Fig. 56 Knidos nekropolisi'nden yuvarlak sunağa ait dikdörtgen kaide (Berges 1986, Abb. 1).

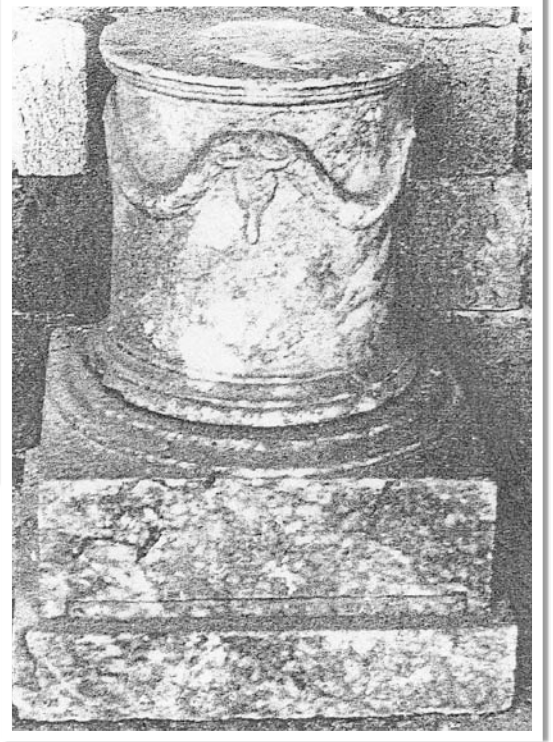

Fig. 57 Çift kademeli dikdörtgen kaide (Fraser 1977, 58 b).

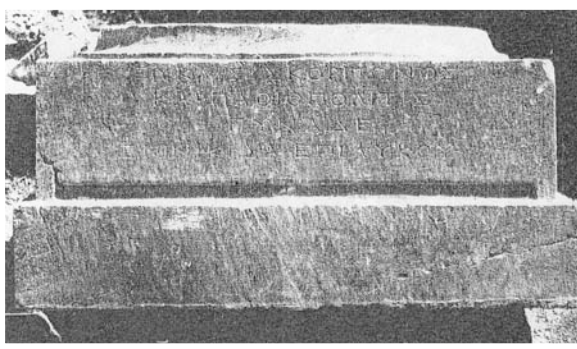

Fig. 58 Yazıtlı çift kademeli kaide (Fraser 1977, 58 c).

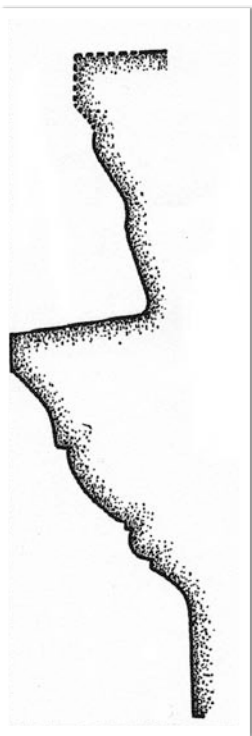

Fig. 59 Oyma pervaz (Cavetto) profili (Shoe 1950, fig. 4, 6).

Fig. 60 Yuvarlak sunak (Fraser 1977, 59 c).

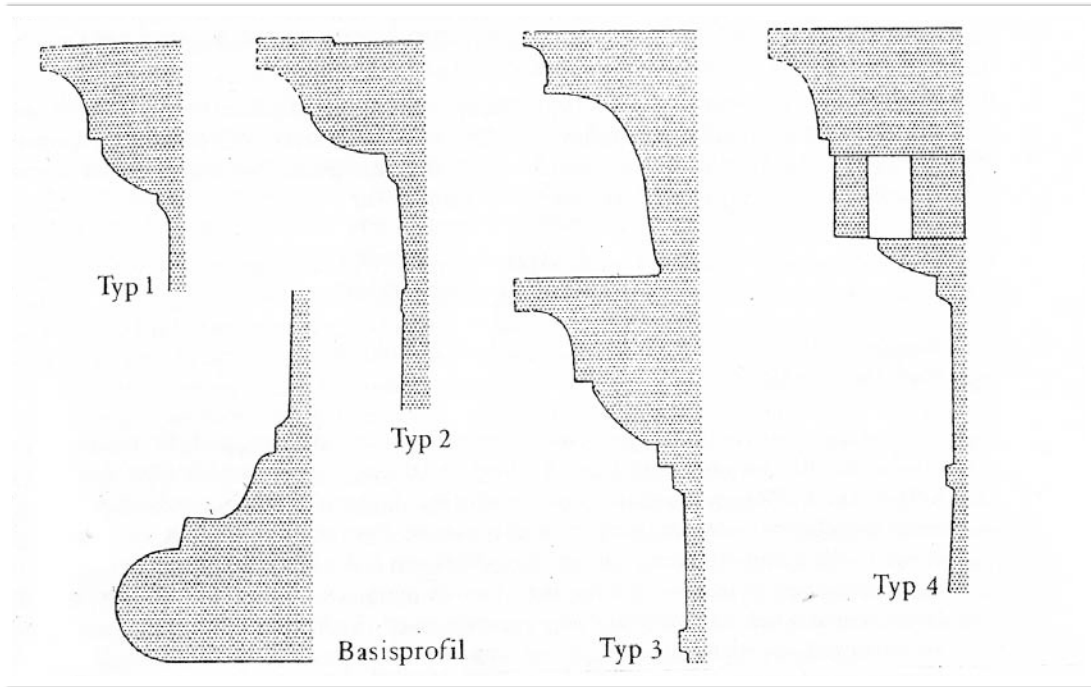

Fig. 61 Samos'dan yuvarlak sunaklara ait kaide ve taç profilleri (Berges 1986, 61).

Fig. 62 Kos'dan yuvarlak sunak (Berges 1986, fig. 78 c).

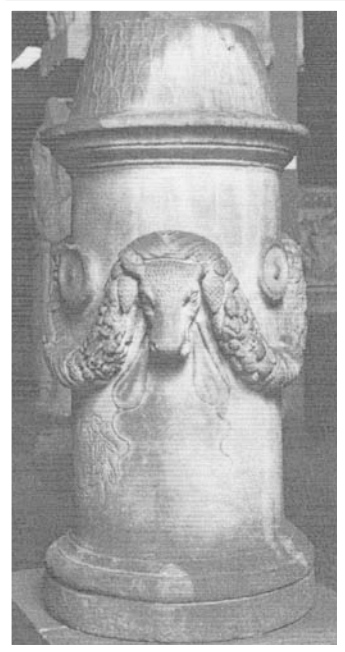

Fig. 63 Kyme'de ele geçmiş yuvarlak sunak (Coulton 2005, 138 fig. 12).

Fig. 64 Rhodos'dan ele geçmiş yuvarlak sunak (Berges 1986, fig. 25 a.b).

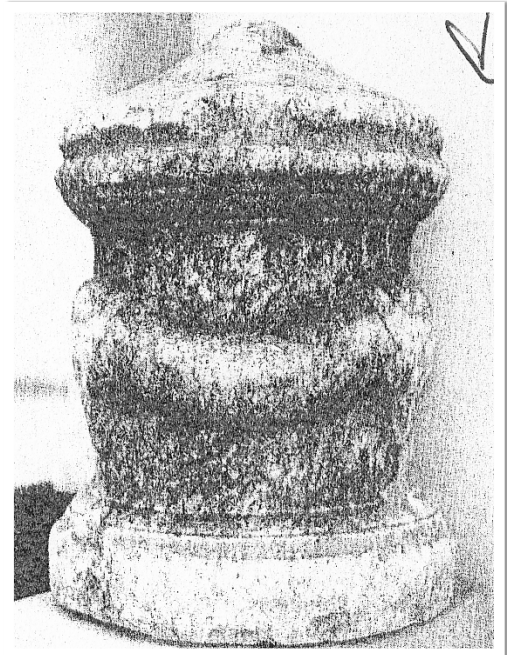

Fig. 65 Thera'dan ele geçen *omphallos*'lu yuvarlak sunak (Fraser 1977, fig. 56b).

Fig. 66 Nikomedia'dan kaide kısmı dar bir plinthos ile başlayan yuvarlak sunak (Fraser 1977, 91 h).

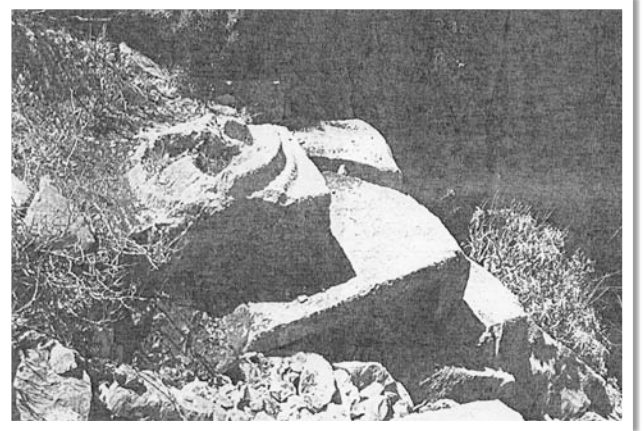

Fig. 67 Neapolis'den ele geçen yazıtlı dikdörtgen yuvarlak sunak kaidesi (Çevik 2005, 131, Fig. 6).

Fig. 68 Gageae'dan ele geçen dairesel plinthos'lu yuvarlak sunak (French 1999 - 2000, 179, Fig. 1).

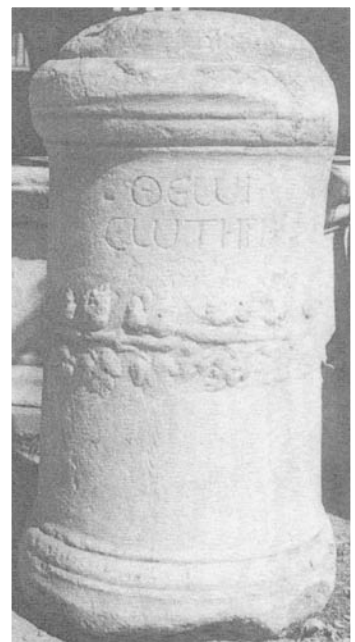

Fig. 69 Tyana'dan ele geçen dairesel plinthoslu ve gövdesinde sarmaşık kabartması bulunan yuvarlak sunak (Coulton 2005, S. 128, Fig. 1).

Fig. 70 Elaiussa Sebaste'den ele geçen yuvarlak sunak (Borgia, 2005, Fig. 2).

Fig. 71 Silifke müzesinden insan kabartmalı yuvarlak sunak foto. (Kırdemir - Diler 2001, 68 resim : 1).

Fig. 72 Silifke müzesinden insan kabartmalı yuvarlak sunak çizim (Kırdemir - Diler 2001, 68 çizim:1).

Fig. 73 Silifke müzesinden insan kabartmalı yuvarlak sunak resim (Kırdemir - Diler 2001, 69 resim :2).

Fig. 74 Silifke müzesinden insan kabartmalı yuvarlak sunak çizim (Kırdemir - Diler 2001, 69 çizim:2).

Fig. 75 Silifke müzesinden insan kabartmalı yuvarlak sunak resim (Kırdemir - Diler 2001, 70 resim :3).

Fig. 76 Silifke müzesinden insan kabartmalı yuvarlak sunak çizim (Kırdemir - Diler 2001, 70 çizim :

Fig. 77 Adana Ceyhan'dan dairesel plinthos'lu yuvarlak sunak (Williams 1977, Lev. XVII a).

Fig. 78 Kıbrıs'dan yüksek dairesel plinthos'lu yuvarlak sunak (Fraser 1977, fig. 76 e).

Fig. 79 Delos'dan kaide kısmı *torus*, *rochylos* ve *astragal*'den oluşan yuvarlak sunak (Fraser 1977, fig. 74 e).

Fig. 80 Paros adasından ele geçen yuvarlak sunak (Fraser 1977, Fig.74 g).

Fig. 81 Paros adasından ele geçen yuvarlak sunak (Fraser 1977, Fig.74

Fig. 82 Knidos'dan ele geçen kaide kısmı *torus trochylos* *astragal*'den oluşan yuvarlak sunak (Fraser 1977, fig. 82 b).

Fig. 83 Mytilene'den ele geçen kaide kısmı *torus trokhylos astragal*'den oluşan yuvarlak sunak

Fig. 84 Antalya müzesinden kaide kısmı *torus trokhylos astragal*'den oluşan büstlü yuvarlak sunak (Korkut 1999 - 2000, 194, Fig. 16).

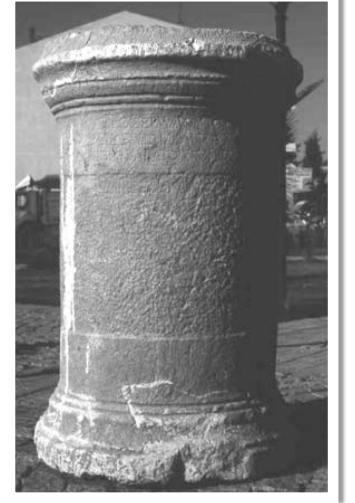

Fig. 85 Kibyra'dan ele geçen kaide kısmı *torus trokhylos astragal*'den oluşan yuvarlak sunak (Cortsen 2007, 60, fig. 7).

Fig. 86 Boeotia'dan ele geçen yuvarlak sunak (Fraser 1977, Fig. 76a).

Fig. 87 Yuvarlak sunak (Fraser 1977, Fig. 86a).

Fig. 88 İtalya'dan yuvarlak sunak (Gabelman 1968, Lev. 20 Fig. 3).

Fig. 89 Delos'dan yuvarlak sunak (Fraser 1977, fig. 72a)

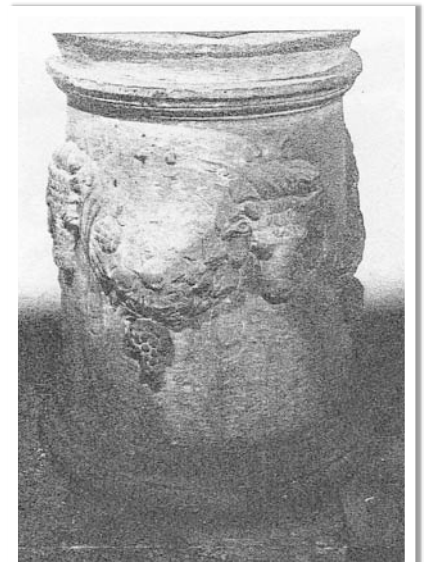

Fig. 90 Delos'dan yuvarlak sunak (Fraser 1977, fig. 74a)

Fig. 91 Kıbrıs'dan ele geçen yuvarlak sunak taş profili detay (Fraser 1977, fig. 76).

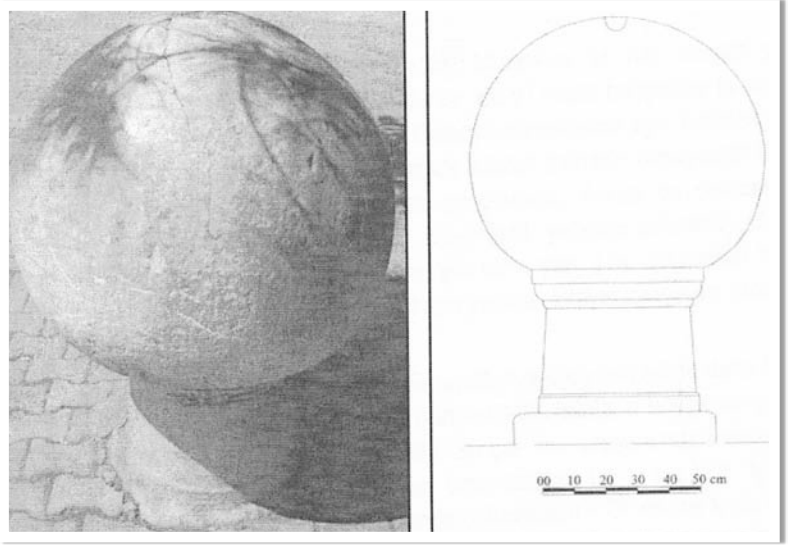

Fig. 92 Hierapolis'den *omphallos*'lu yuvarlak sunak (Söğüt, Sezgin, Dönmez 2008, 226, Fig. 1)

Fig. 93 *Omphallos*'lu yuvarlak sunak (Fraser 1977, Fig. 110 a).

Fig. 94 *Bukranyonlu* yuvarlak sunak (Fraser 1977, fig. 76 c).

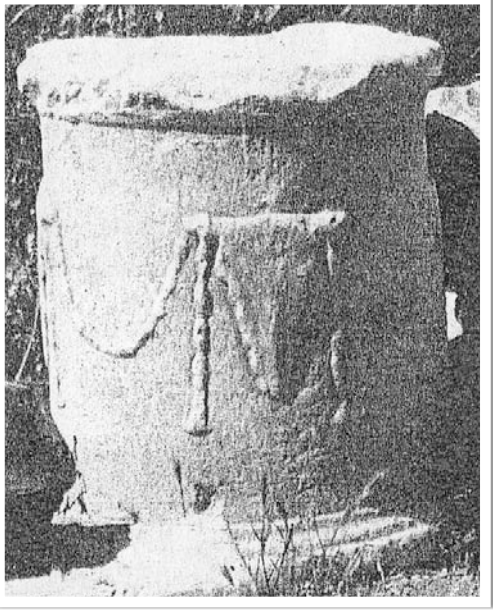

Fig. 95 *Bukranyonlu* yuvarlak sunak (Fraser 1977, fig. 76 f).

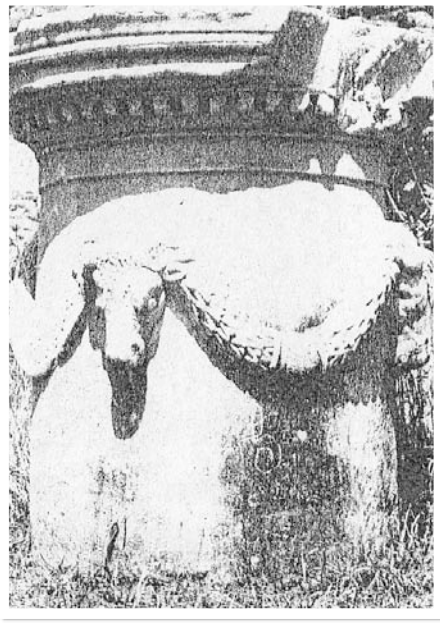

Fig. 96 *Bukranyonlu* yuvarlak sunak (Fraser 1977, Fig. 78 b).

Fig. 98 Kos adasının gövdesinde panel bulunan yuvarlak sunak (Fraser 1977, Fig. 86 d).

Fig.97 *Bukranyonlu* yuvarlak sunak (Berges 1986, Fig. 46 a).

Fig. 99 Gövdesinde panel bulunan yuvarlak sunak
(Fraser 1977, Fig. 86 a).

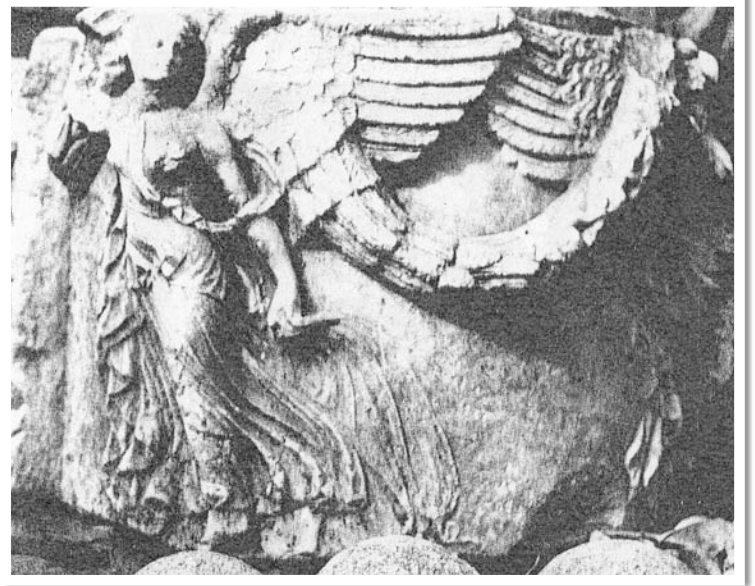

Fig. 100 Gövdesinde *Nike* kabartması bulunan yuvarlak sunak
(Fraser 1977, 84 c).

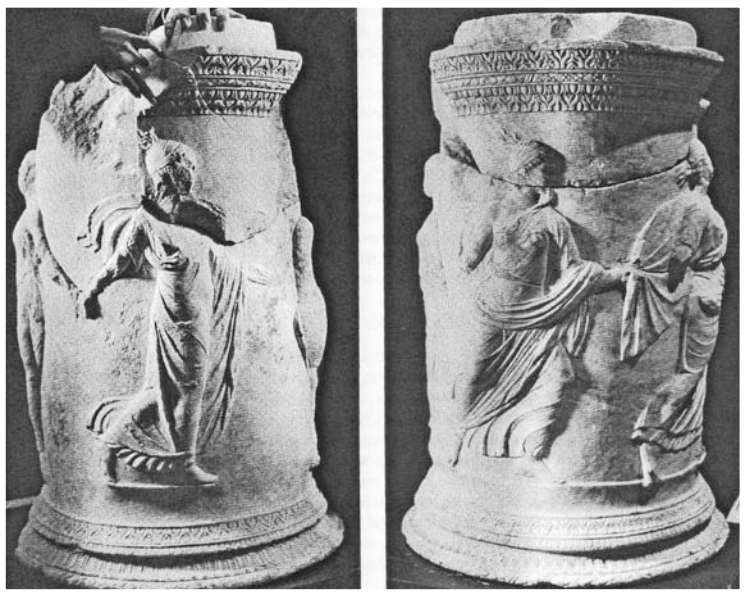

Fig. 101 İspanya'da Carthago Nova kentinin tiyatrosundan üzerinde *menad* kabartması bulunan yuvarlak sunak (Asensio 1999, 524, Fig. 1-2).

Fig. 102 Side Tiyatrosun'dan insan kabartmalı yuvarlak sunak (Mansel, Bean ve İnan 1956, Lev. XXX, Res. 111).

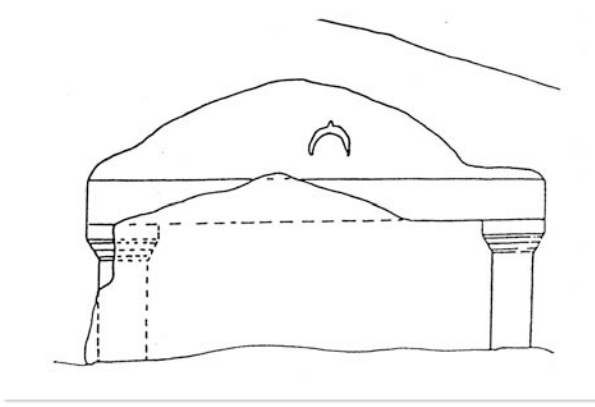

Fig. 103 Olba'da yer alan bir kaya mezarı üzerinde yer alan hilal tasviri (Durukan 2006, 78 res. 4).

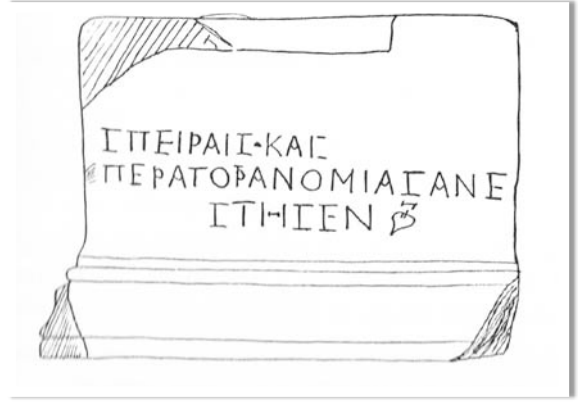

Fig. 104 Gördes'den üzerinde sarmaşık yaprağı bulunan mezar steli (Keil 1981, 229 no. 665).

Fig. 105 Üzerinde çelenk kabartması bulunan mezar steli (Altman 1905, 181 fig. 145).

Fig. 106 Üzerinde çelenk kabartması bulunan mezar steli (Altman 1905, 182 fig. 146).

Fig. 107 Üzerinde çelenk kabartması bulunan mezar steli (Altman 1905, 183 fig. 147-148).

Fig. 108 Kilikia bölgesinden üzerinde insane kabartması olan lahit (Şahin 2007 a, 119, res. 3).

Fig. 109 Afyon'dan üzerinde büst ve girland bulunan yuvarlak sunak (Drew – Bear 2005 216, fig. 1).

Fig. 110 Kuzey Suriye'den mezar steli (Parlasca 1969 - 1970; 171, fig. 3).

Fig. 111 Suriye'den mezar steli (Parlasca 1973 lev. 83. fig. 4).

Fig. 112 Suriye'den mezar steli (Parlasca 1982 Lev. 6, fig. 2).

Fig. 113 Palmyra'dan mezar steli (Parlasca 1973b. Lev. 2).

Fig. 114 Palmyra'dan mezar steli (Bossert 1956; 167, fig. 541).

Fig. 115 Antakya müzesinden mezar steli (Meischner - Cussini 2003, 98 fig. 3).

Fig. 116 Palmyra'dan mezar steli (Parlasca 1982, 10, Lev. 11 fig. 1).

Fig. 117 Suriye'den kadın başı (<http://vroma.org. Eriley/syrian/index.html>, erişim tarihi: Nisan 2010)

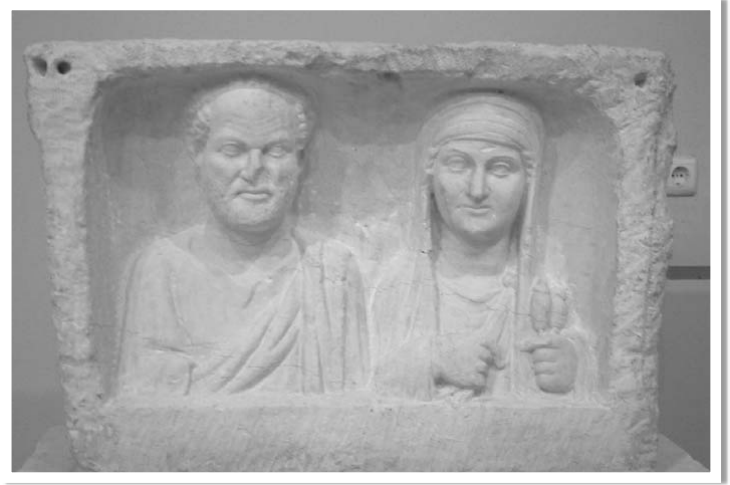

Fig. 118 Gaziantep'ten ele geçen mezar steli (Akın, Şahin ve İnal 2007, 354, fig. 8).

Fig. 119 Palmyra'dan ele geçen mezar steli (Parlasca 1983, Lev. 7, fig. 2).

Fig. 121 Palmyra'dan ele geçen mezar steli (Parlasca 1969 - 1970, 173, fig. 4).

Fig. 120 Palmyra'dan ele geçen mezar steli (Parlasca 1983, Lev. 22, fig. 2).

Fig. 122 Palmyra'dan mezar steli
(Parlasca 1973a, Lev. 5).

Fig. 123 Şam'dan ele geçen mezar steli
(Parlasca 1982, Lev. 7, fig. 3).

Fig. 124 Palmyra'dan mezar steli
(Parlasca, 1969 - 1970, 177, fig. 7).

Fig. 125 Kilikia bölgesi Hasanaliler Gelinkayası'ndan mezar steli (Durugönül 2009, 115 fig. 25).

Fig. 126 Eddesa'dan ele geçen mezar steli (Parlasca 1969 - 1970, 171 fig. 3).

Fig. 127 Gaziantep'den ele geçen mezar steli (Parlasca 1973a, Lev. 82 fig.3).

Fig. 128 Mersin Canbazlı'dan ele geçen mezar steli (Durugönül 2003, 115 fig. 25).

Fig. 129 Palmyra'dan ele geçen *Doppel* kabartması (Parlasca 1982, Lev 12, fig. 4).

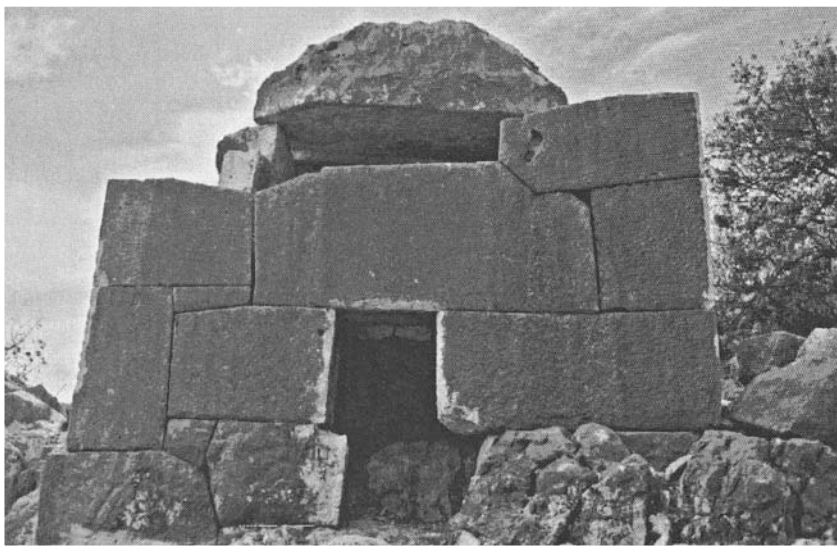

Fig. 130 Elaiussa Sebaste antik kentinde yer alan H1 mezarı (Sögüt 2006, 135 res. 2).

Fig. 131 Elaiussa Sebaste'de bulunan T 11 mezar evi cepheden görünüm (Durukan 2005, 110 fig. 6).

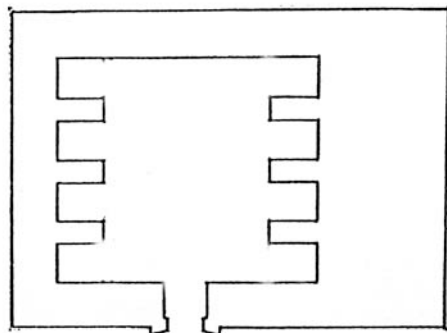
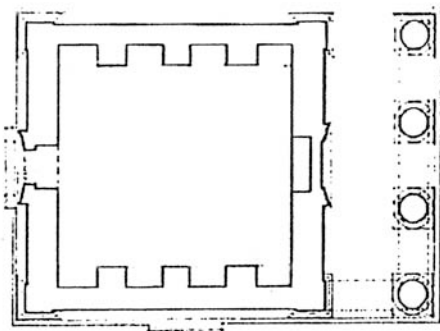
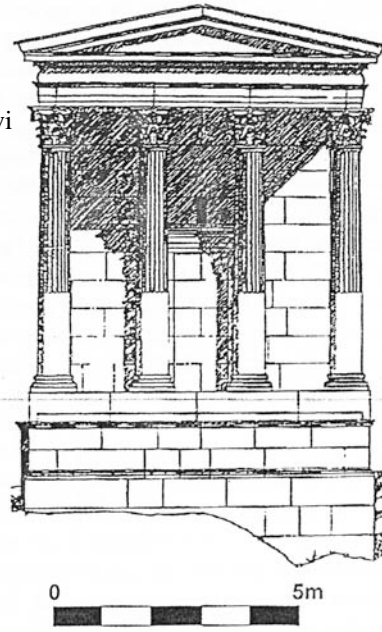

Fig. 132 Elaiussa Sebaste'de bulunan T 11 mezar evi plan (Durukan 2005, 110 fig. 7).

Fig. 133 Elaiussa Sebaste, Hyposoriumlu Lahit (Karüzüm 2005, 30 a).

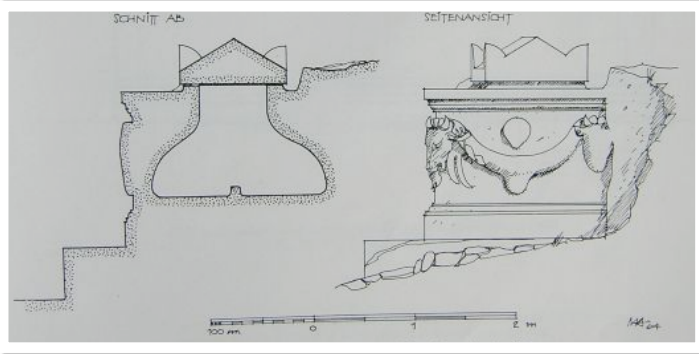

Fig. 134 Korykos, Kaya Lahitinin Çizimi (Karüzüm 2005, Lev. 26 fig. 43).

Fig. 135 Korykos, Chamosorium Mezarlar (Karüzüm 2005, Lev. 27 fig. 44).

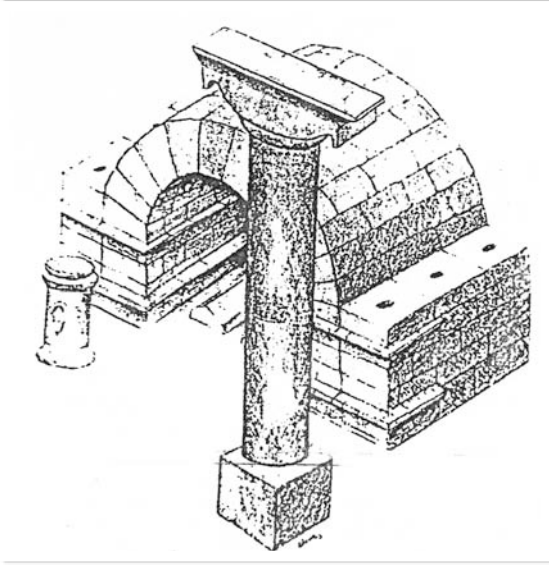

Fig. 136 Hüseyinler Beşik Tonozlu Mezar yapısı
(Durukan 2005, 122 fig. 24).

Fig. 137 Mersin Yeniuyurt üçgen çatılı mezar
(Durukan 2005, 116 fig. 14).

Fig. 138 Korykos Girlandlı Lahit
(Karüzüm 2005, Lev. 45 fig. 69a).

Fig. 139 Korykos, Eros'lu Lahit
(Karüzüm 2005, Lev. 57 fig. 90).

Fig. 140 Kanytella, Girlandlı lahit
(Karüzüm 2005, Lev. 43 fig. 66a).

Katalog No: 1

Buluntu Yeri : Esenpınar

Ölçüleri:

***Yükseklik:** 1.45 cm.

***Çap:** 78 cm.

Konum:

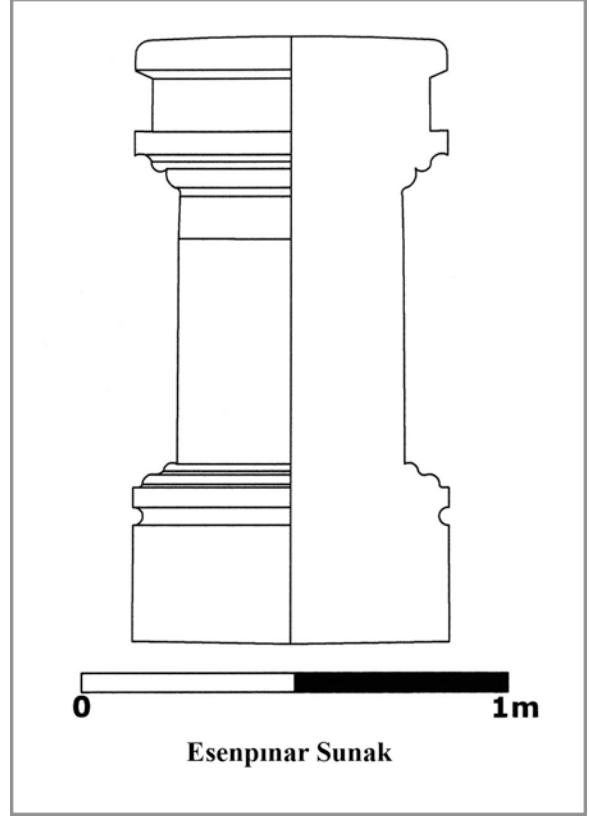
Tip : *Tip 1* (Düz Gövdeli)

Tanım : Sunağın kaidesi dairesel bir *plinthos*, *torus*, *trokhylos* ve *torus*dan oluşmaktadır.

Kaideden gövdeye geçişte *astargal* kullanılmıştır. Sunağın taç kısmı *kyma rekta* şeklinde profillendirilmiştir. Taç kısmı aşağıdan yukarıya doğru *astragal*, *torus* ve *geison*dan oluşmaktadır.

Dönem : Roma İmparatorluk Dönemi

Bibliyografya:

Kat.No: 2

Buluntu Yeri : Canbazlı Vadi

Ölçüleri:

***Yükseklik:** 95cm.

***Alt Çap:**70 cm.

***üst çap:** 49cm

Konum: Anıt mezar önünde

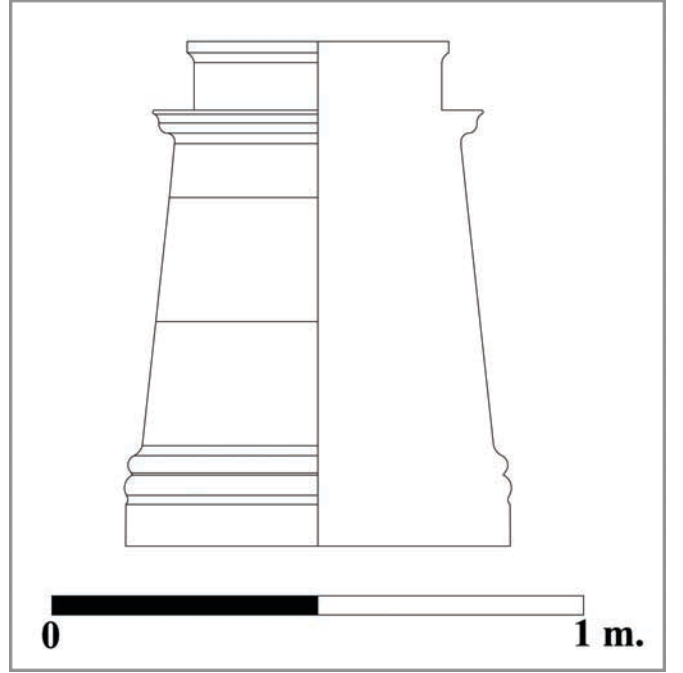
Tip : *Tip 1* (Düz Gövdeli)

Tanım : Sunağın kaide kısmı dairesel bir *plinthos*, *torus*, *trokhylos* ve *torus*dan oluşmaktadır. Kaideden gövdeye geçişte *astragal* kullanılmıştır. Sunağın taç kısmı *kyma rekta* şeklinde profillendirilmiştir. Taç kısmına geçişte *astragal* kullanılmıştır. Sunağın taç kısmı *torus* ve *geison*dan oluşmaktadır.

Dönem :

Kullanım amacı:

Bibliyografya:

Kat.No: 3

Buluntu Yeri : Hasanaliler Tereli

Ölçüleri:

***Yükseklik:** 1.66 cm.

***Çap:** 76 cm

Konum: Çiftlik

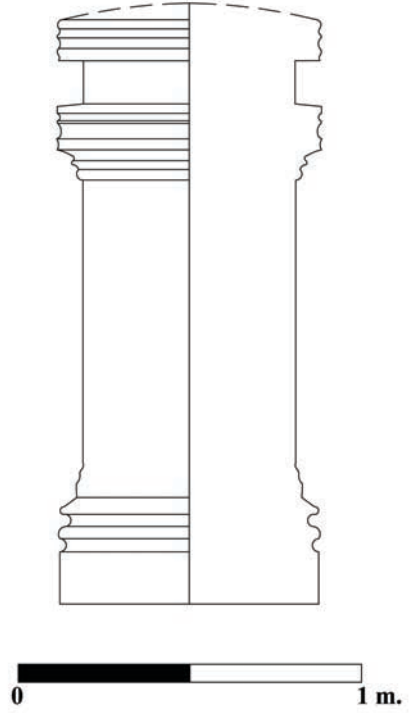
Tip : *Tip 2* (Düz Gövdeli)

Tanımı : Sunağın alt kısmında yüksek bir *pilinhos pilinthos*'un üzerinde geniş bir *torus* yer alır *torusun* üzerinde dar bir *trokhylos* ve bunuda üzerinde iki adet *astragal* görülür. Gövdeden taç kısmına geçişte kaideden gövdeye geçişte olduğu gibi çift *astragal* kullanılmış taç kısmı 5 adev yivden oluşan bir silme ile şekillendirilmiştir. Taç kısmının üzerinde tablaya geçiş düzlemi ve bununda üzerinde sunu tablası yer alır sunu tablasıda taç kısmı gibi çoklu yivlerden oluşmuş bir silme şeklindedir.

Dönem : Roma İmparatorluk Dönemi

Kullanım amacı:

Bibliyografya:

Kat.No: 4

Buluntu Yeri : Ovacıkalanı Hayatın Başı

Kordinatlar:

Ölçüleri:

***Yükseklik:**

***Çap:**

Konum: Çiftlik

Tip : *Tip 1* (Düz Gövdeli)

Tanımı : Sunağın kaide kısmı *plinthos* , *torus* ve *trokhylos*dan oluşmaktadır. kaideden gövdeye geçişte *astragal* kullanılmıştır. Sunağın taç kısmı *kyma rekta* şeklinde profillendirilmiştir. Gövdeden taç kısmına geçişte *astragal* kullanılmıştır. Taç kısmı *torus* ve *geison*dan oluşur.

Dönem : Roma İmparatorluk Dönemi

Kullanım amacı: Mezar sunağı

Bibliyografya:

Kat.No: 5

Buluntu Yeri : Ovacıkalanı Muhtarın evi

Konum: Çiftlik

Ölçüleri:

***Yükseklik:** 1.42 cm.

***Çap:** 90 cm.

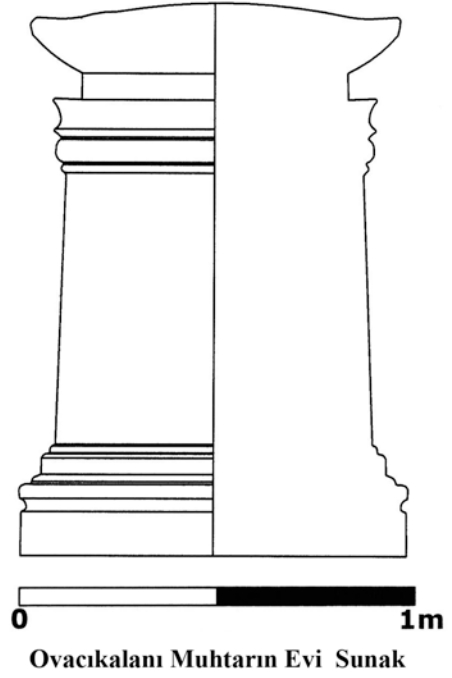
Tip : Tip 1 (Düz Gövdeli)

Tanımı : Sunağın kaide kısmı dairesel bir *plinthos*, *torus*, *trokhylos*, *torus* ve *astragalden* oluşmaktadır. Taç kısmında da kaideden gövdeye geçişte olduğu gibi *astragal* kullanılmıştır. Sunağın taç kısmı *kyma rekta* şeklinde profillendirilmiştir. Taç kısmı *torus* ve *geison*dan oluşmaktadır.

Dönem: Roma İmparatorluk Dönemi

Kullanım amacı: Mezar sunağı

Bibliyografya:

Kat.No: 6

Buluntu Yeri : Şahmurlu deli Ali

Konum: Köy yerleşimi, khamosorium lahit yanı

Ölçüleri:

***Yükseklik:**

***Çap:**

Tip: *Tip 1* (Düz Gövdeli)

Tanım : Sunağın kaide kısmı dairesel bir *plinthos*, *torus*, *trokhylos* ve *torus*dan oluşmaktadır. Kaideden gövdeye geçişte *astragal* kullanılmıştır. Taç kısmı *kyma rekta* şeklinde profillendirilmiştir. Taç kısmı *astragal*, *torus* ve *geison*dan oluşmaktadır.

Dönem: Roma İmparatorluk Dönemi

Kullanım amacı: Mezar sunağı

Bibliyografya:

Kat.No: 7

Buluntu Yeri : Şahmurlu Eşkin Tepe

Konum: Çiftlik

Ölçüleri:

***Yükseklik:** 3

***Çap:**

Tip : *Tip 1* (Düz Gövdeli)

Tanım: Sunağın kaide kısmı dairesel bir *plinthos*, *torus*, *trokhylos* ve *torus*dan oluşmaktadır. Kaideden gövdeye geçişde *astragal* kullanılmıştır. Sunağın taç kısmının var olmadığı bunun yerine plastik bir bant kullanıldığı görülür.

Dönem:Roma İmparatorluk Dönemi

Kullanım amacı: Mezar sunağı

Bibliyografya: Aydınoğlu 2010, 247

Kat.No: 8

Buluntu Yeri : Sömek Örendibi

Konum: çiftlik

Ölçüleri:

***Yükseklik:** 1.25 cm.

***Çap:** 90 cm.

Tip : *Tip 1* (Düz Gövdeli)

Tanımı : Sunağın kaide kısmı dairesel bir *plinthos*, *torus*, *trokhylos* ve *torus*dan oluşmaktadır. Kaideden gövdeye geçişte *astragal* kullanılmıştır. Sunağın taç kısmı *kyma rekta* şeklinde profillendirilmiştir. Gövdeden taç kısmına geçişte *astragal* kullanılmıştır. Sunağın taç kısmı çift kademeli *torus* ve *geison*'dan oluşmaktadır.

Dönem: Roma İmparatorluk Dönemi

Kullanım amacı: Mezar sunağı

Bibliyografya:

Kat.No: 9

Buluntu Yeri : Karakabaklı yakınları

Konum: Çiftlik

Ölçüleri:

***Yükseklik:** 1.05 m.

***Çap:** 80 cm.

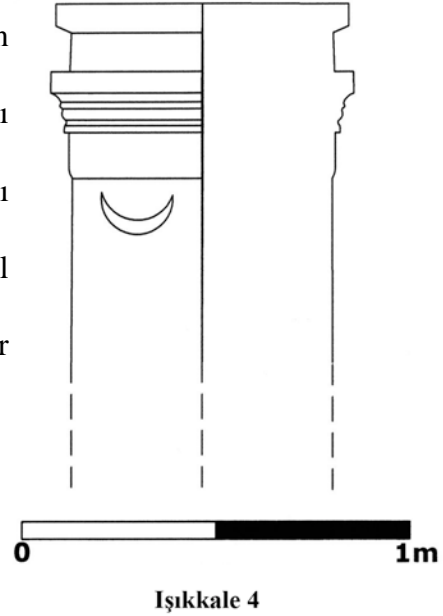
Tip : Gövdesinde simge bulunan

Tanım : Sunağın kaide kısmı günümüze ulaşamamıştır. Sunağın gövdesine bir yazıt ve bu yazıtın üzerinde yatay şekilde hilal sembolü görülmektedir. Sembolün üst kısmında taç kısmının altında kalın bir plastik bant görülmektedir. Taç kısmı *kyma rekta* şeklinde profillendirilmiştir. Taç kısmı *astragal*, *torus* ve *geison*'dan oluşmaktadır. Hilal sembolünün altında dört satırı korunmuş Yunanca bir yazıt görülmektedir.

Dönem:Roma İmparatorluk Dönemi

Kullanım amacı:Mezar sunağı

Bibliyografya: Aydınoğlu 2010, 249 - 250

Kat.No: 10

Buluntu Yeri : Hüseyinler

Konum: Köy yerleşimi

Ölçüleri:

***Yükseklik:**

***Çap:**

Tip : *Tip 1* (Yazıtlı)

Tanım: Sunağın kaide kısmı dairesel bir *plinthos*, *torus*, *trokhylos* ve *torus*dan oluşmaktadır. Kaideden gövdeye geçişte *astragal* kullanılmıştır. Sunağın taç kısmı kalın bir *astragal* ve üç kademeli bir *torus*dan oluşmaktadır. Sunağın sunu tablasının hafif dairesel olduğu görülmektedir.

Dönem: Roma İmparatorluk Dönemi

Kullanım amacı: Mezar sunağı

Bibliyografya: Durukan 2005, 121, Fig.23
-24.

Kat.No: 11

Buluntu Yeri : Özköy

Konum:Çiftlik

Ölçüleri:

***Yükseklik:** 1.14 m.

***Çap:** 65 cm.

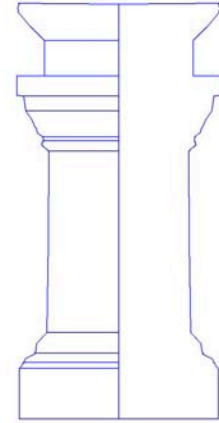
Tip : *Tip1* (Yazıtlı)

Tanım: Sunağın kaide kısmı dairesel bir *plinthos*, *torus*, *trokhylos*, *torus* ve gövdeye geçişte bir *astragalden* oluşmaktadır. Sunağın taç kısmı *kyma recta* şeklinde profillendirilmiştir. Taç kısmı bir *astragal*, *torus* ve *geison*dan oluşmaktadır.

Dönem:Roma İmparatorluk Dönemi

Kullanım amacı: Mezar sunağı

Bibliyografya: Mörel 2010, 57

Özköy Sunak

Kat.No: 12

Buluntu Yeri : Sömek Vakıf

Konum:Çiftlik

Ölçüleri:

***Yükseklik:**

***Çap:**

Tip : Yazıtlı

Tanımı : Sunağın kaide kısmı oldukça aşınmıştır. Üst kısım günümüze kadar korunamadığı için sunağın taç kısmı ve sunu tablası hakkında fikir yürütülemez.

Dönem: Roma İmparatorluk Dönemi

Kullanım amacı: Mezar sunağı

Bibliyografya: Aydınöğlu 2010, 247

Kat.No: 13

Buluntu Yeri : Hüseyinler Direktaşı 1

Konum: Köy yerleşimi

Ölçüleri:

***Yükseklik:**

***Çap:**

Tip : *Tip I*(Kabartmalı)

Tanımı : Sunağın kaide kısmı dairesel bir *plinthos*, *torus*, *trokhylos*,

torus ve *astragal*den oluşmaktadır. Taç kısmı *kyma recta* şeklinde profillendirilmiştir. Taç kısmına geçişte *astragal* kullanılmıştır. Taç kısmı *torus* ve *geison*dan oluşmaktadır. Gövdede belden yukarısı tasvir edilmiş iki figür bulunmaktadır. Sunağın sağ tarafında bir kadına ait olduğu anlaşılan bir figür bulunmaktadır. Figür *himationa* sarınmış şekilde tasvir edilmiştir. Kadın figürü sol eli sarındığı *himationu* tutarken sağ el karın hizasında tasvir

edilmiştir. Sunağın sol tarafında ise yarısı görülen erkek figürü bulunmaktadır. Erkek figüründe kadın figüründe olduğu gibi *himationa* sarınmıştır. Figürün sarındığı *himationun* kıvrımları omuzdan aşağı doğru ve dirsekten yukarı doğru verev olarak işlenmiştir.

Dönem : M.S. 2 yüzyılın ikinci yarısı - M. S. 3. yüzyıl

Kullanım amacı: Mezar sunağı

Bibliyografya:

Kat.No: 14

Buluntu Yeri : Karadedeli Aşağı dünya 1

Konum: Çiftlik, *khamosorium* lahit yanı

Ölçüleri:

***Yükseklik:**

***Çap:**

Tip : *Tip 3* (Kabartmalı)

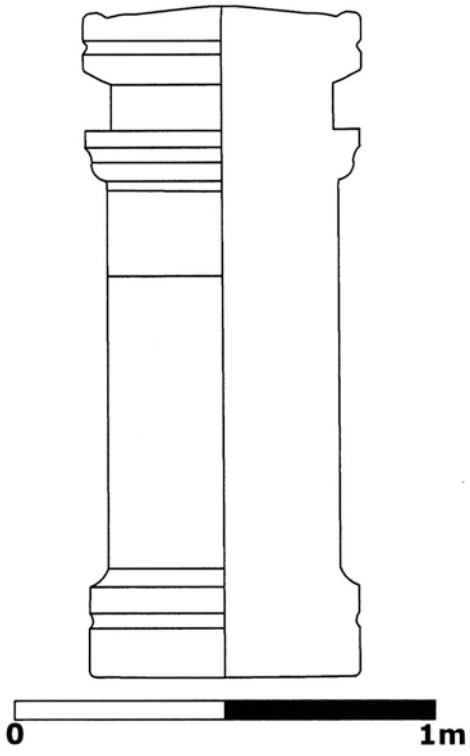
Tanımı : Sunağın kaide kısmı dairesel bir *plinthos*, *torus* ve yayvan bir *trokhylos*dan oluşmaktadır.Taç kısmı ise *kyma rekta* şeklinde profillendirilmiştir.

Taç kısmı *torus* ve *geison*dan oluşur. Sunağın gövdesinde bir kadın figürü yer alır figürün başı *himation* ile örtülüdür. *Himation*un altında bir didem ve ikinci bir örtünün olduğu görülmektedir. Sunağın üzerinde tek başına duran kadın figürü bulunmaktadır. Figürün bacak başlangıcına kadar tüm üst gövdesi tasvir edilmiştir. Figür *himationa* sarınmış olarak tasvir edilir. Kadın figürünün baş kısmı büyük oranda tahrip olmasına karşın alın kısmında diadem ve *himation*un altında ikinci bir örtü taşıdığı görülmektedir. Kadın figürünün iki koluda karın hizasında yer almaktadır ve eller birbirini kavrar şekilde tasvir edilmiştir. Figürün elbisesinin boyun kısmı aşağıya sarkmış olarak gösterilmiştir. Elbise kıvrımları karın altında sağdan sola doğru verev olarak ilerlemektedir ve oldukça stilize edilmiştir. Kabartmanın bitiminde bir profillendirme olduğu görülmektedir.

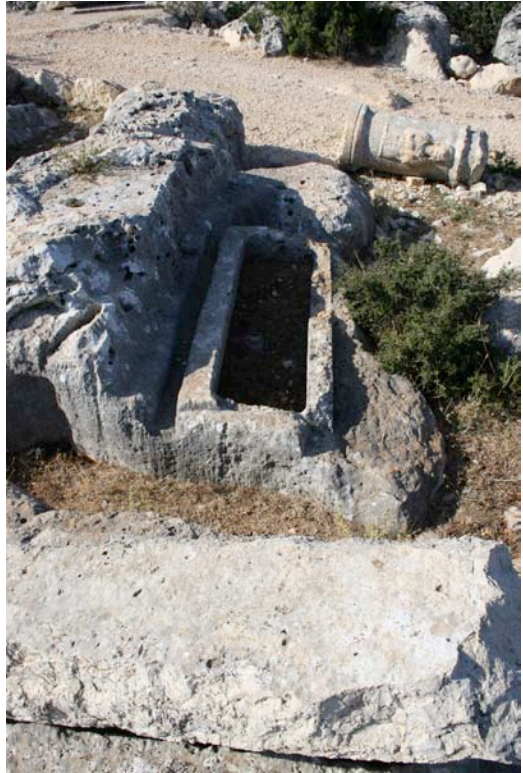
Dönem: M.S. 2 yüzyılın ikinci yarısı - M. S. 3. yüzyıl

Kullanım amacı: Mezar sunağı

Bibliyografya:

Aşağı Dünya Sunak

Kat.No: 15

Buluntu Yeri : Aşağı dünya 2

Konum: Çiftlik yerleşimi, *Khamosorium* mezar

Ölçüleri:

***Yükseklik:** 66 cm.

***Çap:** 63 cm.

Tip : Kabartmalı

Tanım: Sunağın kaide kısmı ve sunu tablası korunmamıştır. Sunakların taç kısmının olmadığı görülmektedir. Bu durumun ana nedeni muhtemelen figürlerinin baş kısmının taç bölümünün olduğu yere kadar uzanmasından kaynaklanmaktadır.

Sunağın üzerinde yan yana duran iki kadın figürü yer almaktadır. Her iki figürde kollarını göğüs altında birleştirmiştir. Sunağın sol kısmında kalan figürün *himationa* sarımış olduğu görülmektedir. Figürün kolları bileklerine kadar örtünün içinde yer almaktadır. Sunağın solunda yer alan kadın figürünün boynunda bir kolyenin bulunduğu net olarak görülmektedir. Sağ tarafta yer alan figürün üst kıs tamamen tahrip olmak ile birlikte bu figüründe soldaki kadın figürü gibi bir *hymationa* sarındığı ve kollarını göğüs altında birleştirdiği anlaşılmaktadır.

Dönem: M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısı - M.S. 3. yüzyıl

Kullanım amacı: Mezar sunağı

Bibliyografya:

Kat.No: 16

Buluntu Yeri : Ovacıkalanı Kepez

Konum:

Ölçüleri:

***Yükseklik:** 1. 40 cm.

* **Alt Çap:** 90 cm.

* **Üst Çap:** 66 cm.

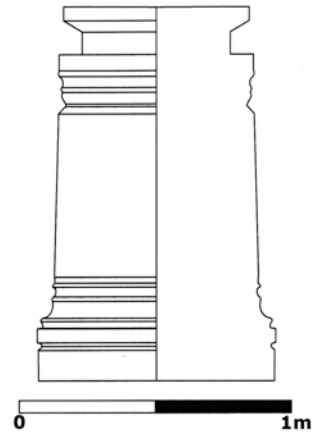
Tip : *Tip 1* (Kabartmalı)

Tanımı : Sunağın kaidesi dairesel bir *plinthos*, *torus*, *trochylos* ve *torus*dan oluşmaktadır. Kaide kısmından gövdeye geçişte *astragal* yer alır. Taç kısmı *kyma rekta* şeklinde profillendirilmiştir. Figürlerin baş kısmı taç kısmına kadar uzanmaktadır. Sunağın üzerinde yan yana duran iki figür yer almaktadır bu figürlerden sağda duran erkek figürünün *himationa* sarındığı görülmektedir. Solda kalan figürün büyük oranda sunağın içine yerleştirildiği taş duvarın içinde kaldığı görülür buna rağmen figürün görülebilen üst bedeninin yarı çıplak olduğu dikkat çekmektedir.

Dönem : Roma İmparatorluk Dönemi

Kullanım amacı: Mezar sunağı

Bibliyografya:

Ovacıkalanı Kepez Sunak

Kat.No: 17

Buluntu Yeri : Ovacıkalanı Caminin başı

Konum: Çiftlik

Ölçüleri:

***Yükseklik:**

***Çap:**

Tip : *Tip 1* (Kabartmalı)

Tanımı : Sunağın kaide kısmı dairesel bir *plinthos*, *torus*, *trochylos* , *torus* ve *astragal*den oluşmaktadır.

Taç kısmına geçişte *astragal* kullanmıştır. Taç kısmı *torus* dışı doğru hafif çıkıntı yapan bir *geison*dan oluşmaktadır. Sunağın gövdesinde iki figür yer almaktadır, figürlerin başı taç kısmına değeri. Sunağın sağ tarafında erkek figürü yer almaktadır. Figürün yüzü büyük oranda tahrip olmak ile birlikte sakal detaylandırması net bir şekilde izlenmektedir. Figür üzerindeki *himationa* sarılmış

şekildedir. Erkek figürünün sol eli sağ omuzunda *himationu* tutar; sağ kol ise sol kolun altında ve *himationa* ile sarılmış şekildedir. Sol tarafta duran kadın figürü ise üzerine bir palto giymiştir. Baş kısmında paltonun altında ikinci bir baş örtüsü taşıdığı görülmektedir, ayrıca her iki kulaktada küpelerin var olduğu görülür, diğer figürlerden farklı olarak bu kadın figüründe *himation* yalnızca omuzlarda toplanmış sol eli ile *himationu* kavramıştır. Her iki figüründe kollarında oransal bozukluklar olduğu görülmektedir.

Dönem: M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısı - M. S. 3. yüzyıl

Kullanım amacı: Mezar sunağı

Bibliyografya:

Kat.No: 18

Buluntu Yeri : Çatiören

Konum: Köy yerleşimi

Ölçüleri:

***Yükseklik:**

***Çap:**

Tip : *Tip 1* (Kabartmalı)

Tanımı : Sunağın kaide kısmında oldukça dar dairesel bir *plinthos*, *torus*, *trochylos*dan oluşmaktadır. Kaideden gövdeye geçişte *astragal* yer almaktadır. Sunağın taç kısmı *kyma rekta* şeklinde profillendirilmiştir. Taç kısmı *torus* ve *geison*dan oluşmaktadır. Sunağın sunu tablasına bakıldığında bunun alışlagelmiş sunu tablaları ile benzerlik göstermediği net olarak görülür, bu sunakta sunu tablasının *omphalos* şeklinde olduğu görülmektedir. Sunağın gövde kısmında yan yana betimlenmiş üç figür görülmektedir. Figürlerin altında küçük boyutta işlenmiş dördüncü bir figür daha bulunmaktadır. Soldaki figür sunağın durduğu düzlemden dolayı net olarak görülmemektedir figürün yalnızca sağ kolunun

altındaki elbise kıvrımı net olarak görülür bu ayrıntıya dayanarak figürün cinsiyeti hakkında kesin birşey söylemek zor olsada en solda duran erkek figürünün sağ kolunun *himation*un üzerinde ve çıplak olarak betimlenmesine dayanarak solda duran figüründe erkek olabileceği düşünülebilir. Ortada duran figürün bir kadına ait olduğu oldukça net olarak görülmektedir, baş kısmı oldukça tahrip olan figürün omuzu ile başı arasında kalan kısımdan örtüsünün varlığı gözlenmektedir. Figür sağ eli ile *himationu* kavramakta sol kol ise sağ kolun altında kalmaktadır. Figürün boyun kısmı tahrip olmasına rağmen elbisesinin boyun kısmının aşağı doğru hafifce sarktığı görülür. Sağ tarafta duran figürün baş kısmı tamamen tahrip olmuştur ancak üzerine giydiği *himationun* sağ kolu tamamen açıkta bırakarak göğüsten omuza doğru uzanması bu figüründe erkek olduğunu göstermektedir. Figürün elbise kıvrımları oldukça derin olarak detaylandırılmıştır. Ortadaki kadın figürü ile sağ tarafta bulunan erkek figürünün altında dördüncü bir figürün varlığı görülmektedir. Bir erkekğe muhtemelen bir erkeğe çocuğa ait olan figürün elinde bir güvercin tuttuğu görülmektedir.

Dönem: M.S. 3. yüzyıl

Kullanım amacı: Mezar sunağı

Bibliyografya: Durukan 2005, 123; Kırdemir – Diler 2000, 23 – 25.

Kat.No: 19

Buluntu Yeri : Yenibahçe Işıkhazan Çukuru

Konum: çiftlik

Ölçüleri:

***Yükseklik:**

***Çap:**

Tip : Kabartmalı

Tanımı : Sunağın gövde ve kaide

kısmı korunmamıştır. Sunağın taç

kısmı bir *Torus Trochylos* ve bunun

üzerine gelen bir silmeden

oluşmaktadır. Taç kısmının üzerinde tablaya geçiş

düzlemi ve bunun üzerinde sunu tablası yer almaktadır.

Sunağın gövdesinin korunan kısmında taç bölümünün

altında bir sarmaşık dalı ve yaprağı kabartması

görülmektedir.

Dönem: Roma İmparatorluk Dönemi

Kullanım amacı: Mezar sunağı

Bibliyografya:

Kat.No: 20

Buluntu Yeri : Hüseyinler Direktaşı 2

Konum: Köy yerleşimi

Ölçüleri:

***Yükseklik:**

***Çap:**

Tip : Tip 1 (Kabartmalı)

Tanım : Sunağın kaide kısmı dairesel bir *plinthos*, *torus*, *trochylos* ve *torus*dan oluşmaktadır. Kaideden gövdeye geçişte astragal kullanılmıştır. Sunağın taç kısmı kyma rekta şeklinde profillendirilmiştir. *Astragal* ile başlayan taç kısmında torus ve geison kullanılmıştır. Sunağın gövde bölümünde çelenk kabartması olduğu görülür. Çelenk kabartmasının altında aşağı doğru uzanan eklentiler olduğu dikkati çekmektedir.

Dönem : Roma İmparatorluk Dönemi

Bibliyografya:

